

Bu proje Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilmektedir.

AVRUPA BİRLİĞİ

eptisa
mühendislik

AVRUPA BİRLİĞİ

Öğrenciler AB'yi Öğreniyor:
Ortak Değerler, Temel Haklar ve Politikalar Teknik Destek Projesi
TR2011/0136.06-01/001

Bu yayın AB ve Türkiye Cumhuriyetinin mali desteği ile üretilmiştir. Bu yayının içeriğinden Eptisa liderliğindeki konsorsiyum sorumludur ve hiçbir şekilde AB, Türkiye Cumhuriyeti veya MEB'in görüşlerini yansıttığı şeklinde yorumlanamaz.

ÖĞRENCİLER AB'Yİ ÖĞRENİYOR PROJESİ

AVRUPA BİRLİĞİ

Yazar: Doç. Dr. Erdem Denk

Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma
ve Uygulama Merkezi (ATAUM) Müdür Yardımcısı

Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları No: 6263

Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi No: 1601

Yayıma Hazırlayanlar

Zeynep Öçgüder

Berrin Erdal

Dilek Selek Meydanlı

Ender Ereskici

Ayşe Nurdan Gezer

Nuğriye Demirtaş

Nihal Börekci

Kübra Aytaç

Metin Çatar

Zeynep Kaya

Mehmet Yafesoğlu

Gamze Göker

Grafik Tasarım

M. Cem Kocataş

ISBN

978-975-11-4211-5

Basım Tarihi

Aralık 2016

Baskı

Uzerler Matbaacılık Sanayi Ltd. Şti.

Turan Güneş Bulvarı, No: 22/8 - 26 Çankaya / Ankara

Tel: (312) 441 90 15

Bu kitaptaki tüm yazı ve görseller kaynak gösterilerek alıntılanabilir.

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği (*European Union - EU*)

ABAD: Avrupa Birliği Adalet Divanı (*Court of Justice of the European Union - CJEU*)

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AET: Avrupa Ekonomik Topluluğu (*European Economic Community - EEC*)

AKÇT: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (*European Coal and Steel Community - ECSC*)

EURATOM: Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu
(*European Atomic Energy Community - EURATOM / EAEC*)

GKRY: Güney Kıbrıs Rum Yönetimi

NATO: Kuzey Atlantik Antlaşma Örgütü (*North Atlantic Treaty Organisation*)

İçindekiler

6
Avrupa
Birliği
Kronolojisi

20
Giriş:
AB Nedir?

01

22 Dünya Tarihi İçinde Avrupa

Devlet Nedir? **24**

Avrupa'da Devletler **34**

02

50 AKÇT'den AB'ye Avrupa Bütünleşmesi Tarihi

Neden Bütünleşme? **52**

AB Nedir, Ne Değildir? **59**

Avrupa Kömür
ve Çelik Topluluğu
(AKÇT) Kuruluyor **61**

Avrupa Ekonomik
Topluluğu (AET)
ve Avrupa Toplulukları
Dönemi **66**

Maastricht Antlaşması:
Siyasi Bütünleşmeye
Doğru **73**

Temel Haklar Şartı
ve Anayasa Tartışmaları **77**

Lizbon Antlaşması: Artık
Avrupa Birliği Var **80**

03

82 AB'nin Kurumsal Yapısı ve İşleyişi

AB Konseyi / Zirve
(Genel Siyaset
Belirleyici) **86**

Bakanlar Konseyi
(Yasama) **91**

Avrupa Parlamentosu
(Yasama-Yürütme) **93**

Avrupa Komisyonu
(Yürütme) **99**

ABAD (Yargı) **103**

Avrupa Sayıştayı
(Mali Denetim) **108**

Avrupa Merkez
Bankası **109**

04

118
Üyeler

05

126
AB'nin Geleceği
Tartışmaları

132
Etkinlikler

140
Kaynaklar
ve Okuma
Önerileri

AVRUPA BİRLİĞİ

KRONOLOJİSİ

(1950-2016)

1950

9 Mayıs: "Schuman Deklarasyonu" yayınlandı. Fransa Dışişleri Bakanı Robert Schuman, Avrupa'yı savaflara sürükleyen kömür ve çelik kaynaklarının birlikte yönetilmesi önerisini getirdi.

3 Haziran: Schuman Deklarasyonu AKÇT'yi kuracak altı devlet (Batı Almanya, Belçika, Fransa, Hollanda, İtalya ve Lüksemburg) tarafından imzalandı.

1951

18 Nisan: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nu (AKÇT) kuran Paris Antlaşması, "Altılar" olarak bilinen Batı Almanya, Belçika, Fransa, Hollanda, İtalya ve Lüksemburg tarafından imzalandı.

1952

23 Temmuz: AKÇT'yi kuran Paris Antlaşması yürürlüğe girdi.

1953

10 Şubat: Kömür ve demir cevheri alanında ortak pazar kuruldu ve ilgili tüm gümrük vergileriyle miktar kısıtlamalarını kaldırdı.

7 Mart: Avrupa Adalet Divanı İç Tüzüğü'nün AKÇT Resmi Gazetesinde yayınlanmasıyla Paris Antlaşması kapsamına giren uyuşmazlıkların Divan'a götürülmesinin önü açıldı.

1955

1-2 Haziran: Dışişleri Bakanları toplantısında ekonomik bütünleşme hedefi benimsendi.

1957

25 Mart: Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu'nu (EURATOM) kuran antlaşmalar Roma'da imzalandı.

1958

1 Ocak: AET ve EURATOM'u kuran Roma Antlaşmaları yürürlüğe girdi. Parlamenterler Asamblesi ve Adalet Divanı, her üç Topluluğun da ortak kurumları oldu.

26 Ocak: Üç Avrupa Topluluğunun konseylerinin çalışmalarını hazırlamak için Daimi Temsilciler Komitesi (COREPER) kuruldu.

19 Mart: Avrupa Parlamenterler Asamblesinin açılış oturumu Strazburg'da (Fransa) yapıldı. İlk başkanlığa Robert Schuman seçildi.

15 Nisan: İlk Konsey tüzüğüyle Almanca, Flamanca, Fransızca ve İtalyanca Toplulukların resmi dilleri olarak belirlendi.

13 Mayıs: Parlamenterler Asamblesi'nde yeni bir oturma sistemi benimsendi. Üyeler salonda temsil ettikleri ülkelere değil siyasi gruplarına göre yer almaya başladı.

1959

8 Haziran: Yunanistan, AET'ye başvurdu.

31 Temmuz: Türkiye, AET'ye başvurdu.

10 Eylül: Yunanistan ile AET arasında ortaklık müzakereleri başladı.

27 Eylül: Türkiye ile AET arasında ortaklık müzakereleri başladı.

1961

9 Temmuz: Yunanistan-AET Ortaklık (Atina) Anlaşması imzalandı.

31 Temmuz: İrlanda, Avrupa Topluluklarına üyelik başvurusu yaptı.

9 Ağustos: Birleşik Krallık (İngiltere), Avrupa Topluluklarına üyelik başvurusu yaptı.

10 Ağustos: Danimarka, Avrupa Topluluklarına üyelik başvurusu yaptı.

1 Eylül: İşçilerin serbest dolaşımına ilişkin ilk Topluluk tüzüğü yürürlüğe girdi.

1962

30 Mart: Parlamenterler Asamblesi, adını "Avrupa Parlamentosu" olarak değiştirdi.

30 Nisan: Norveç, Avrupa Topluluklarına üyelik başvurusu yaptı.

1 Kasım: Yunanistan-AET Ortaklık (Atina) Anlaşması yürürlüğe girdi.

1963

12 Eylül: Türkiye-AET Ortaklık (Ankara) Anlaşması imzalandı.

1964

1 Aralık: Türkiye-AET Ortaklık (Ankara) Anlaşması yürürlüğe girdi.

1965

8 Nisan: AKÇT, AET ve EURATOM'un Konsey ve Komisyonlarını birleştiren Füzyon Antlaşması Brüksel'de imzalandı.

1 Temmuz: Boş Sandalye Krizi yaşandı. Fransa, Ortak Tarım Politikasının finansmanına ilişkin görüşmelerdeki daimi temsilcisini geri çekti.

1966

28-29 Ocak: Fransa, temel ulusal çıkarlar söz konusu olduğunda oybirliği sisteminin muhafaza edilmesi karşılığında Konsey toplantılarına tekrar katılmaya başladı. Lüksemburg Uzlaşısı olarak bilinen bu adımla yedi ay süren “Boş Sandalye Krizi” aşıldı.

1967

1 Temmuz: AKÇT, AET ve EURATOM’un Konsey ve Komisyonlarını birleştiren Füzyon Antlaşması yürürlüğe girdi.

1968

1 Temmuz: Gümrük Birliği yürürlüğe girdi. Topluluk içi ticaretten alınan gümrük vergileri, Roma Antlaşması’nda öngörülenden 18 ay önce kaldırıldı. Üçüncü ülkelerle ticaretle de ulusal gümrük vergilerinin yerini Ortak Gümrük Tarifesi uygulaması aldı.

1970

30 Haziran: Aday ülkeler olan Birleşik Krallık (İngiltere), Danimarka, İrlanda ve Norveç ile üyelik müzakereleri Lüksemburg’da başladı.

1972

22 Ocak: Birleşik Krallık (İngiltere), Danimarka, İrlanda ve Norveç ile Katılım Antlaşmaları imzalandı.

10 Mayıs: Avrupa Topluluklarına üyelik konusunda İrlanda’da yapılan referandumdan “evet” oyu çıktı.

25 Eylül: Avrupa Topluluklarına üyelik konusunda Norveç'te yapılan referandumdan "hayır" oyu çıktı.

2 Ekim: Avrupa Topluluklarına üyelik konusunda Danimarka'da yapılan referandumdan "evet" oyu çıktı.

1973

1 Ocak: Birleşik Krallık (İngiltere), Danimarka ve İrlanda Avrupa Topluluklarına katıldı. Bu ilk genişlemeyle üye sayısı 9'a çıktı.

1975

5 Haziran: Birleşik Krallık'ta (İngiltere) yapılan referandumdan Toplulukta kalma kararı çıktı.

12 Haziran: Yunanistan, Avrupa Topluluklarına tam üyelik başvurusu yaptı.

1976

27 Temmuz: Yunanistan'ın katılım (tam üyelik) müzakereleri resmen başladı.

1977

28 Mart: Portekiz, Avrupa Topluluklarına tam üyelik başvurusu yaptı.

1979

7-10 Haziran: Avrupa Parlamentosu için ilk doğrudan genel seçimler yapıldı. Seçimler o zamandan beri her beş yılda bir haziran ayında tüm üye devletlerde yapılıyor.

1981

1 Ocak: Yunanistan, Avrupa Topluluğunun 10. üyesi oldu.

1982

23 Şubat: Danimarka'ya bağlı özel statülü bir bölge olan Grönland, yapılan referandumla Topluluk alanından çıktı. Böylece Avrupa Toplulukları üye kaybetmeden coğrafi olarak küçüldü.

1985

12 Haziran: İspanya ve Portekiz'le Katılım Antlaşmaları imzalandı.

14 Kasım: Sınırlardaki polis ve gümrük kontrollerini tümüyle ortadan kaldıran Schengen Anlaşması, beş üye (Batı Almanya, Belçika, Fransa, Hollanda ve Lüksemburg) tarafından imzalandı.

1986

1 Ocak: İspanya ve Portekiz'in katılmasıyla üye sayısı 12'ye çıktı.

17/28 Şubat: Roma Antlaşması'nda değişiklikler yapan Avrupa Tek Senedi, Lüksemburg ve Lahey'de imzalandı.

29 Mayıs: Topluluk organları tarafından kabul edilen "Avrupa Bayrağı", Berlaymont binası önünde ilk kez göndere çekildi.

1987

14 Nisan: Türkiye, Avrupa Topluluklarına tam üyelik başvurusu yaptı.

1 Temmuz: Avrupa Tek Senedi yürürlüğe girdi.

17 Temmuz: Avusturya, Avrupa Topluluklarına tam üyelik başvurusu yaptı.

9 Kasım: Soğuk Savaş'ın ve Avrupa'nın bölünmüşlüğü'nün sembolü olan Berlin Duvarı yıkıldı.

1990

1 Temmuz: Ekonomik ve Parasal Birliğin ilk aşaması yürürlüğe girdi. Mali entegrasyon alanında yeterli ilerleme kaydedemediği gerekçesiyle dört üye (İrlanda, İspanya, Portekiz ve Yunanistan) için istisnai bir rejim öngörüldü.

4 Temmuz: GKRY, "Kıbrıs Cumhuriyeti" adıyla Avrupa Topluluklarına tam üyelik başvurusu yaptı.

16 Temmuz: Malta, Avrupa Topluluklarına tam üyelik başvurusu yaptı.

3 Ekim: Batı ve Doğu Almanya birleşti. Böylece Avrupa Toplulukları yeni üye katılımı olmadan coğrafi olarak büyüdü.

1991

1 Temmuz: İsveç, Avrupa Topluluklarına tam üyelik başvurusu yaptı.

1992

7 Şubat: Avrupa Birliği Antlaşması, Maastricht'te (Hollanda) imzalandı. Maastricht Antlaşması olarak anılan bu belgeyle "Avrupa Birliği" ismi resmen kullanılmaya başladı.

18 Mart: Finlandiya, Avrupa Birliği'ne tam üyelik başvurusu yaptı.

20 Mayıs: İsviçre, Avrupa Birliği'ne tam üyelik başvurusu yaptı.

2 Haziran: Danimarka'da yapılan referandumda Maastricht Antlaşması'nın onaylanması reddedildi.

25 Kasım: Norveç, Avrupa Birliği'ne tam üyelik başvurusu yaptı.

1993

1 Ocak: Avrupa Tek Pazarı yürürlüğe girdi.

1 Şubat: Avusturya, Finlandiya ve İsveç'in üyelik müzakereleri Brüksel'de başladı.

5 Nisan: Norveç'in katılım (tam üyelik) müzakereleri Lüksemburg'da başladı.

18 Mayıs: Danimarka'da yapılan ikinci referandumda Maastricht Antlaşması'nın onaylanması kabul edildi.

1 Kasım: Maastricht Antlaşması resmen yürürlüğe girdi.

1994

30 Mart: Avusturya, Finlandiya, İsveç ve Norveç ile sürdürülen katılım (tam üyelik) müzakereleri Brüksel'de sona erdi.

31 Mart: Macaristan, Avrupa Birliği'ne tam üyelik başvurusu yaptı.

5 Nisan: Polonya, Avrupa Birliği'ne tam üyelik başvurusu yaptı.

28 Kasım: Norveç'te yapılan referandumda Avrupa Birliği üyeliği reddedildi.

1995

1 Ocak: Avusturya, Finlandiya ve İsveç Avrupa Birliği'ne üye oldu. Böylece üye sayısı 15'e çıktı.

6 Mart: Türkiye-AET Ortaklık Konseyi'nde alınan I/95 sayılı kararlar Gümrük Birliği'nin 1 Ocak 1996 itibariyle tesis edilmesi kabul edildi.

22 Haziran: Romanya, Avrupa Birliği'ne tam üyelik başvurusu yaptı.

27 Haziran: Slovakya, Avrupa Birliği'ne tam üyelik başvurusu yaptı.

27 Eylül: Letonya, Avrupa Birliği'ne tam üyelik başvurusu yaptı.

27 Kasım: Estonya, Avrupa Birliği'ne tam üyelik başvurusu yaptı.

12 Aralık: Litvanya, Avrupa Birliği'ne tam üyelik başvurusu yaptı.

1996

1 Ocak: Türkiye-AB Gümrük Birliği resmen yürürlüğe girdi.

17 Ocak: Çek Cumhuriyeti, Avrupa Birliği'ne tam üyelik başvurusu yaptı.

10 Haziran: Slovenya, Avrupa Birliği'ne tam üyelik başvurusu yaptı.

1997

16 Temmuz: "Daha güçlü ve geniş bir Birlik için Ajanda 2000" belgesi Avrupa Komisyonu tarafından yayınlandı. Ayrıca on aday ülkenin üyelik başvurularına ilişkin Komisyon görüşü açıklandı.

2 Ekim: Maastricht Antlaşması'nda köklü değişiklikler yapan Amsterdam Antlaşması imzalandı.

12-13 Aralık: Avrupa Konseyi Zirvesi'nin Lüksemburg'da yapılan toplantısında yeni genişleme süreci başlatıldı. Türkiye, aday ülkeler arasında sayılmadı.

1998

30 Mart: Coğunluğu Orta ve Doğu Avrupa'da olan 10 aday ülkenin katılım (tam üyelik) süreci başlatıldı.

1 Haziran: Avrupa Merkez Bankası kuruldu.

31 Aralık: Avro Bölgesi'ne dâhil olan 11 üyenin ulusal paralarıyla Avro arasında sabit ve geri dönüşsüz değişim oranları kabul edildi.

1999

1 Ocak: Avro'ya resmen geçildi. Almanya, Avusturya, Belçika, Finlandiya, Fransa, Hollanda, İrlanda, İtalya, Lüksemburg, Portekiz ve İspanya'da resmi para birimi Avro oldu.

1 Mayıs: Amsterdam Antlaşması yürürlüğe girdi.

2000

28 Eylül: Danimarka'da Avro'ya geçiş konusunda yapılan referandumdan "hayır" oyu çıktı.

7 Aralık: Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı, Avrupa Parlamentosu, Avrupa Konseyi ve Avrupa Komisyonu başkanları tarafından resmen ilan edildi.

2001

2 Ocak: Yunanistan, Avro kullanmaya başlayan 12. üye oldu.

26 Şubat: Avrupa Birliği Antlaşması ile Avrupa Topluluklarını Kuran Antlaşmalara değişiklik getiren Nice Antlaşması imzalandı.

2002

1 Ocak: Avro cinsinden madeni paralarla banknotlar 12 üyede resmen tedavüle girdi (Almanya, Avusturya, Belçika, Finlandiya, Fransa, Hollanda, İrlanda, İtalya, Lüksemburg, Portekiz, İspanya ve Yunanistan).

23 Temmuz: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nu kuran Paris Antlaşması'nın 50 yıllık yürürlük süresi tamamlandı. AKÇT'nin tüm yetkileri 1992 Maastricht Antlaşması'nın getirdiği birinci sütunda yer alan Avrupa Toplulukları tarafından sürdürüldü.

2003

1 Şubat: Nice Antlaşması yürürlüğe girdi.

8 Mart: Malta'da Avrupa Birliği'ne üyelik konusunda yapılan referandumdan "evet" oyu çıktı.

23 Mart: Slovenya'da Avrupa Birliği'ne üyelik konusunda yapılan referandumdan "evet" oyu çıktı.

12 Nisan: Macaristan'da Avrupa Birliği'ne üyelik konusunda yapılan referandumdan "evet" oyu çıktı.

16 Nisan: Çek Cumhuriyeti, Estonya, GKRY, Letonya, Litvanya, Macaristan, Malta, Polonya, Slovakya ve Slovenya'nın Avrupa Birliği'ne Katılım Antlaşmaları imzalandı.

10-11 Mayıs: Litvanya'da Avrupa Birliği'ne üyelik konusunda yapılan referandumdan "evet" oyu çıktı.

16-17 Mayıs: Slovakya'da Avrupa Birliği'ne üyelik konusunda yapılan referandumdan "evet" oyu çıktı.

7-8 Haziran: Polonya'da Avrupa Birliği'ne üyelik konusunda yapılan referandumdan "evet" oyu çıktı.

13-14 Haziran: Çek Cumhuriyeti'nde Avrupa Birliği'ne üyelik konusunda yapılan referandumdan "evet" oyu çıktı.

14 Eylül: İsveç'te Avro'ya geçiş konusunda yapılan referandumdan "hayır" oyu çıktı.

20 Eylül: Letonya'da Avrupa Birliği'ne üyelik konusunda yapılan referandumdan "evet" oyu çıktı.

2004

1 Mayıs: Avrupa Birliği'ne 10 yeni üye katıldı. Çek Cumhuriyeti, Estonya, GKRY, Letonya, Litvanya, Macaristan, Malta, Polonya, Slovakya ve Slovenya'nın Avrupa Birliği'ne Katılım Antlaşmaları resmen yürürlüğe girdi. Böylece üye sayısı 25'e çıktı.

29 Ekim: "AB Anayasası" olarak da bilinen Anayasal Antlaşma Roma'da imzalandı.

16-17 Aralık: Avrupa Konseyi Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin siyasi kriterleri yeterli ölçüde yerine getirdiği belirtilerek katılım (tam üyelik) müzakerelerine 3 Ekim 2005'te başlanması kararı alındı.

2005

20 Şubat: İspanya'da Anayasal Antlaşma konusunda yapılan referandumdan "evet" oyu çıktı.

26 Mayıs: Fransa'da Anayasal Antlaşma konusunda yapılan referandumdan "hayır" oyu çıktı.

1 Haziran: Hollanda'da Anayasal Antlaşma konusunda yapılan referandumdan "hayır" oyu çıktı.

10 Temmuz: Lüksemburg'da Anayasal Antlaşma konusunda yapılan referandumdan "evet" oyu çıktı.

3 Ekim: Türkiye ve Hırvatistan'ın Avrupa Birliği'ne katılım (tam üyelik) müzakereleri ayrı ayrı başladı.

2007

1 Ocak: Romanya ve Bulgaristan Avrupa Birliği'ne resmen üye oldu. Böylece üye sayısı 27'ye çıktı.

1 Ocak: Slovenya, Avro kullanmaya başladı.

13 Aralık: Lizbon Antlaşması imzalandı.

2008

1 Ocak: GKRY ve Malta, Avro kullanmaya başladı.

12 Haziran: İrlanda'da Lizbon Antlaşması'nın onaylanması konusunda yapılan referandumdan "hayır" oyu çıktı.

12 Aralık: Avrupa Konseyi Brüksel Zirvesi'nde İrlanda'nın Lizbon Antlaşmasını onaylaması için bir plan benimsendi.

2009

1 Ocak: Slovakya, Avro kullanmaya başladı.

23 Temmuz: İzlanda, Avrupa Birliği'ne tam üyelik başvurusu yaptı.

3 Ekim: İrlanda'da Lizbon Antlaşması'nın onaylanması konusunda yapılan ikinci referandumdan "evet" oyu çıktı.

1 Aralık: Lizbon Antlaşması yürürlüğe girdi.

22 Aralık: Sırbistan, Avrupa Birliği'ne tam üyelik başvurusu yaptı.

2011

1 Ocak: Estonya, Avro kullanmaya başladı.

2013

1 Temmuz: Hırvatistan, Avrupa Birliği'ne resmen üye oldu. Böylece Avrupa Birliği'nin üye sayısı 28'e çıktı.

2014

1 Ocak: Letonya, Avro kullanmaya başladı.

2015

1 Ocak: Litvanya, Avro kullanmaya başladı.

2016

23 Haziran: Birleşik Krallık'ta (İngiltere) yapılan referandumdan (*Brexit*) Avrupa Birliği'nden ayrılma yönünde karar çıktı.

16 Eylül: Avrupa Birliği Konseyi'nin Bratislava'da yapılan zirvesine Birleşik Krallık (İngiltere) davet edilmedi. 27 üyenin katılımıyla yapılan zirvede *Brexit* sonrası stratejiler ele alındı.

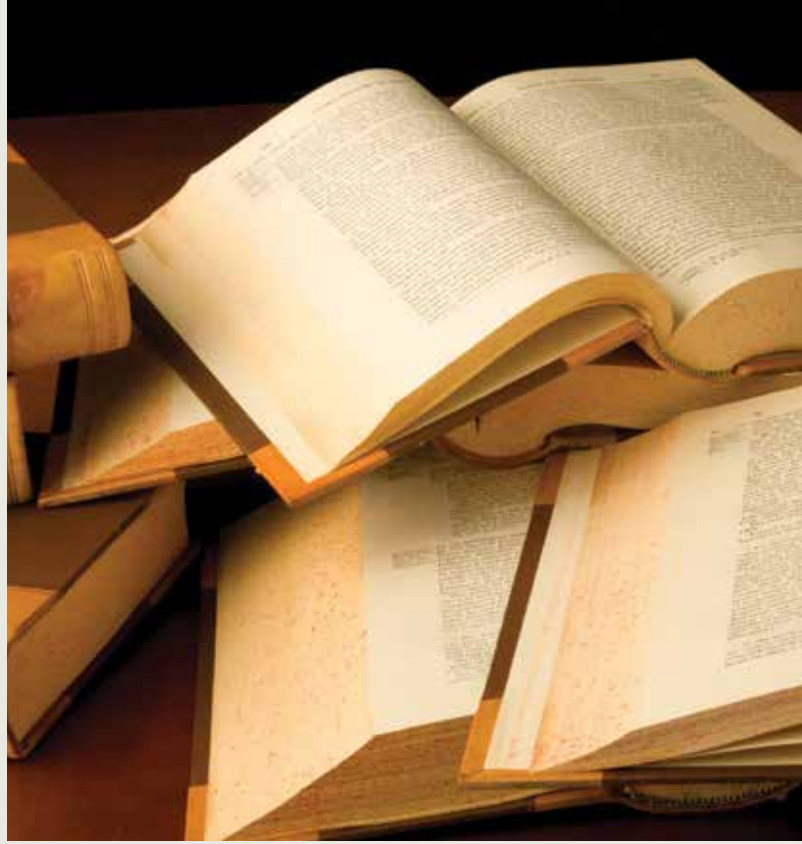

Giriş: AB Nedir?

AB, 1951'de altı devletin bir araya gelerek başlattığı Avrupa bütünüleşmesi sürecinde kurulan kendine has bir yapı aslında. Günümüzde 28 üyesi olan AB'nin ayırt edici özelliğiyse "egemenlik devri"ne dayanması. Nitekim üyeler, bütünüleşme süreci ilerledikçe daha fazla konuda egemenliklerini AB'ye devrediyor ve bir anlamda kendi yetkilerinden vazgeçiyor. Böyle baktığımızda, devletlerin neden bu yapıya üye olduklarını ya da olmak isteyeceklerini anlamamız biraz zorlaşabilir. Zira devlet(ler), ekonomik ve toplumsal hayatın güvenli bir şekilde sürdürölmesini sağla-

yan kurumsal ve hukuksal araçlar bütünü olarak görülmekte. Hem de farklı ad ve şekillerde de olsa binyıllardır. Dolayısıyla, AB'yi devletlerin egemenliklerinin ve yetkilerinin devredilmesiyle açıklamak yetersiz ve hatta kavranması güç bir resim çıkarabilir ortaya.

İşte bu nedenle belki de şöyle bir tanım daha iyi olabilir: AB'de esas olan, devletlerin işlev, görev ve yetkilerinin (bir kısmının) farklı ve daha büyük ölçekte tekrar inşa edilmesi ve birlikte kullanılması. Bir başka deyişle AB, mevcut bir grup devletin bir yandan varlıklarını devam ettiren diğer yandan da kendilerinin üstünde yetki kullanacak yeni ve daha büyük ölçekli devlet tipi bir yapıyı barışçıl yollarla aşama aşama kurması aslında. Nitekim AB'nin bu niteliği "ulus-üstlük" (supranasyonalite) kavramıyla açıklanmakta. Dolayısıyla AB'yi anlamak için sorulması gereken daha temel bir soru var: Ne oldu da, modern egemen devlet kavramının 15. yüzyıldan itibaren doğduğu yer kabul edilen Avrupa 1951'de fikrini değiştirdi ve zamanla egemen devletlerin bir ölçüde de olsa yerini alması hedefiyle ulus-üstü bir yapı olan AB'yi inşa etmeye başladı.

Bu sorunun yanıtını bulmak için kısa bir tarih yolculuğuna çıkmamız gerekiyor. Bu ise "devlet" nedir, farklı biçimlerde de olsa toplumlar ne zamandan bu yana ve neden devlet kurmuştur gibi sorulara kısaca yanıt aramakla mümkün.

01

**Dünya Tarihi
İçinde Avrupa**

Devlet Nedir?

Avrupa'da Devletler

Devlet Nedir?

İnsanların belki de binyıllardır sorduğu ve birbirinden çok farklı yanıtlar verdiği bir soru bu. Bu nedenle kesin bir sonuca ulaşmak da mümkün değil. Ancak yine de eski zamanlardan günümüze kadar farklı adlar altında ve şekillerde kurulan devletlerin ortak özelliklerini esas alabiliriz. Tabii böyle demekle sorunlar bitmiyor. Zira hikyeyi ancak belirli bir noktadan başlatabilir ya da ancak belirli bir noktaya kadar geriye götürebiliriz. Bu açıdan en uygunu da yazılı tarih olsa gerek. Bu tercihin nedeni sadece yazıyı kullanan devletlerin bizlere bıraktıkları bilgi ve belgeler

değil. Yazı, devletlerin kurulması, kurumsallaşması ve yaşaması açısından çok önemli. Zaten günümüzdekine benzer anlamda devletler tarihiyle yazılı tarihin hemen hemen aynı dönemde ve yerde başladığı da bilinmekte.

Mezopotamya Uygarlığı - Sümer Kent Devletleri

Yazıdan tekerleğe, kimi üretim tekniklerinden savaş araçlarına kadar birçok yeniliğin doğduğu yer olan Mezopotamya, bilinen ilk eğitim kurumlarına da ev sahipliği yapmış. Öyle ki, ödevini yapmak istemeyen öğrencilerin okulda ve ev ortamında karşılaştıkları sorunlara dair elimizdeki ilk yazılı kaynaklar da o dönemden.

İlgili örnekler için okuma önerisi: Samuel Noah Kramer, *Tarih Sümer'de Başlar*, Çevirmen: Hamide Koyukan, Kabalıcı Yayınevi, 2014.

Nitekim “yazının icat edildiği” bölge de olan Mezopotamya, yerleşik kent devletlerinin öncü örneklerinin de ortaya çıktığı yer. Kuşkusuz günümüzdeki halinden çok farklı olsa da devletlerin ilk örneklerinin bu bölgede çıkmasının bazı nedenleri var. En başta geleni de yoğun tarımsal üretimin burada başlaması ve bunun da kent merkezli yaşam alanlarıyla ekonomik sistemler oluşturması. Zaten tarımsal üretimle ticaret ve vergi işlerinin düzenlenmesi için gerekli sayısal işaretleme ve kayıt sistemleri de yazının icadına yol açmış. Kent merkezli ekonomik ve gündelik hayatın belirli bir düzen içinde ve güvenli olarak yapılabilmesi asayiş ve ordu sistemiyle sağlanmış. Birbirlerini etkileyen ve tamamlayan bu faaliyetlerin gerektirdiği işbölümü ve uzmanlaşmaya mesleklerle statülerin oluşmasıyla mümkün olmuş. Bir yandan giderek farklılaşan ve katmanlaşan toplum, diğer yandan birbirini tamamlayarak ekonomik, toplumsal ve kültürel bir bütün oluşturan güvenli siyasi alanlar doğurmuş. Tüm bunlarsa, bu birlikteliğin bir anlamda

adının konmasını yani "toplum"u birbirine bağlayan bir "grup aidiyeti" tanımlamayı kaçınılmaz kılmış. Nitekim öncü bilim insanı İbn Haldun, bu dayanışma ruhunu ifade etmek için "asabiye" kavramını kullanmakta.

Böylece kurulan düzeni korumak ve sürdürmek için gerekli maddi ve manevi araçları belirleme ve kullanma yetkisinin topladığı kişilerse yöneticileri oluşturmuş. İnsanlar ve toplumlar, asayişin, geçimin, ticaretin ve günlük hayatın güvenli şekilde yürütülmesi için gerekli görülen düzenin sağlanması karşılığında yöneticilere kimi hak ve ayrıcalıklar vermiş. Yani devlet dışında hiçbir kişi ya

da yapının silah kullanamaması, hırsızlığın yasak olması ve cezalandırmanın sadece devlet tarafından yapılabilmesi kabul edilmiş.

Bu sistem işlediği sürece de devlet meşru görülmüş ve desteklenmiş. Kuşkusuz aksaklık ya da yetersizliklerin olduğu durumlarda benzer nitelikte yeni bir düzenin kurulması süreçleri başlamış. Ya da tarih boyunca sık rastlandığı gibi, genellikle askeri güç ve savaşlar yoluyla devletlerin yerini başka devletler hatta imparatorluklar alabilmiş.

Kısacası, Sümer kent devletleri olarak da bilinen erken Mezopotamya devletlerinin ortaya çıkmasından itibaren üç temel dinamiğin bir araya gelmesiyle devletin oluştuğunu söylemek mümkün.

Bunlardan birincisi, "**ontolojik (varoluşsal) güvenlik**". Yani en başta doğal ya da insani her türlü tehdide karşı korunma, beslenme, barınma ve üreme gibi temel ihtiyaçları gidererek hayatta kalma dürtüsü ya da ihtiyacı. Kuşkusuz bunun bir grup insanın bir arada yaşamasını kaçınılmaz kıldığı açık. Bu ise belki de en başta güvenli bir alan oluşturmayı gerektiriyor. Nitekim savaş teknolojisi yakın zamanlarda anlamsız kılana kadar kurulan her siyasal yapının surlarla/kalelerle çevrilmesi ve bir orduya sahip olması de bize bunu gösteriyor. Öte yandan, bir arada yaşamak için içeride de güvenli bir alan oluşturulmalı. Bu da devletin sınırları içinde de tüm kişi ve grupların elinde silah bulundurmasının yasaklanması ve güvenliğin kolluk kuvvetlerince (polis) sağlanması demek. Ayrıca, bir arada yaşamının ancak diğer üyelere güvenmekle ve onlarla dayanışabileceğine inanmakla mümkün olduğu da açık. İbn Haldun'un "asabiye" kavramıyla açıklayabileceğimiz ve günümüze kadar kabile, ümmet ve ulus/millet şeklinde karşımıza çıkan grup aidiyetinin tanımlanması ve genel olarak kabul edilmesi bu açıdan önemli. Genelde bayrak gibi kimi sembollerde de ifadesini bulan bir arada yaşama inancı ve isteği olarak tanımlanır. Nihayet, evren içinde kendi varlığını neden ve sonuçlarıyla hep sorgulayan insanın kendine güvenli bir varlık alanı kurabilmesi de olmazsa olmazlardan. Tüm bu temel sorunların yanıtının hem de birbirini tamamlayacak şekilde birlikte verilmesi de "ontolojik/varoluşsal güvenlik" in sağlandığı hissiyatını güçlendirmekte. Hem maddi ve manevi güvenliği sağlayabilen hem de bir asabiye sahip olan toplumlar devlet olmanın ilk koşulunu yerine getirmiş olmakta.

İbn Haldun ve “Asabiye”

Asabiye, modern sosyal bilim çalışmalarının “gerçek kurucusu” olarak kabul edilen Tunuslu elim İbn Haldun’un 14. yüzyılda yaptığı siyaset ve sosyoloji çalışmalarının merkezinde yer alan kavramlardan biri. Günümüzde farklı yorumlara konu olsa da, kavramın siyasi bir topluluk oluşturan ya da bir devlet çatısı altında yaşayan insanlar arası yardımlaşma ve dayanışmayı temin eden ruh ve şuuru ifade etmek için kullanıldığı söylenebilir. Bu nedenle “asabiye”, örneğin devlet içinde birlikte yaşama, dayanışma ruhu inşa etme ve meşrulaştırma için başvurulan her türlü “kurucu ortak aidiyet” şeklinde de anlaşılabilir. Nitekim kavram, siyasal yapıların oluşma şekline göre tarih boyunca karşımıza kabilecilik, dindaşlık/mmetilik ve milliyetçilik/ulusçuluk gibi şekillerde çıkıyor. “Asabiye”nin en önemli özelliğiyle zaman ve meknları aşan gücü de burada yatmakta. Zira rgtlenme leğine göre farklı biçimler ve isimler olsa da, her dönemde mevcut devlet yapılanmasına uygun biçiminde grup aidiyetinin tanımlanması ve sağlanmasına gayret gösterilmiş. Bu konudaki başarısızlıksa devletlerin en zayıf noktalarından birini teşkil etmiş.

Kaynak: İbn Haldun, *Mukaddime* (2 Cilt), Hazırlayan Süleyman Ulu-dağ, Dergh Yayınları, 2011.

İkinci koşulsa, **ekonomik üretim ve bölüşüm sisteminin** oluşturulması ve yönetilmesidir. Yani bir grup insanın ortak yaşam alanında toplam üretimin nasıl yapılacağı ve çıkan ürünün nasıl paylaşılacağı sorununun çözülmesi. Zira özellikle yerleşik tarımsal üretimin belirleyici olduğu dönemlerden günümüzün sanayi ve sanayi sonrası toplumlarına kadar geçen sürede iyice belirginleştiği üzere, insanların temel ihtiyaçlarını bile kendi başlarına karşılamaları mümkün değil. Yine İbn Haldun'un örneğiyle açmak gerekirse, ekmek yemek için bile çiftçi, değirmenci ve fırıncı gibi uzmanlara, her birinin işini yapabilmesi için de inşaat ustasından nakliyeciyeye kadar bir dizi başka uzmana ihtiyaç var. Kentte yaşayan ve büyük ölçüde bürokratik ve ticari işlerle uğraşan ama bu örnekte temelde müşteri olanlar da cabası. Dolayısıyla iyi işleyen bir işbölümü ve işbirliği sistemi şart. Bu da ekonomik ve toplumsal sistemin çalışması için gerekli fiziki, toplumsal ve hukuksal altyapının kurulmasını gerektiriyor. Örneğin gündelik ihtiyaçların giderilmesi için uygun altyapının tesis edilmesi, seyahatinin ve ticaretin güvenli şekilde yapılmasını sağlayacak birbirine bağlanmış yollar, ortak değişim aracı (para), ortak ölçü ve tartı birimleri, ortak zaman anlayışı (saat ve takvim) ve hatta ortak dil. Bu anlamda sembol olan "vergi toplama" ve benzeri ciddi imtiyazlar karşılığında bu işleri gören yapı, devlet olmanın bir diğer koşulunu yerine getirmiş olmakta.

Üçüncü koşulsa, tüm bu güvenlik ve geçim işlerini düzenlemek dışında bu hedefe yönelik araçlar ve kurallar geliştirerek yönetme kapasitesi olan **kurumsal yapıların** varlığıdır. Bu bağlamda sadece güvenliğin sağlanması, bayındırlık hizmetlerinin yapılması, ekonomik hayatın düzenlenmesi değil işleyen bir hukuk sistemiyle adalet hissinin oluşturulmasıyla toplumsal meşruiyetin perçinlenmesi de önem taşımakta. Nitekim devletlerin özellikle günümüzde yasama, yürütme ve yargı işlevleri üzerinden tanımlanması da bu açıdan önemli. Farklı şekillerde de olsa belirli bir hiyerarşi çerçevesinde bir merkezden yönetilen yani bütünlüklü bir yapı arz eden ve kendi üstünde bir otorite olmayan bu kurumsal aygıt, ilk iki koşulu da yerine getirdiği için, "devlet" olarak tanımlanabilir artık. Yani zamanla iç ve dış politika olarak anılacak alanlarda bağımsız ve egemen şekilde hareket edebilen siyasi yapıdır devlet.

Eski Sumer Ağıtı

Düzen ve Yasa ortadan kalktığında
Kentler düşüp, evler yıkıldığında
Sumer ırmaklarının suları acıdı
Ağudan otları sayrılık bürüdü
Ve analar bebelerini sallayamaz oldu beşiklerde
Yaban ölkelere taşındı kralın tahtı
Ve korkudan sokaklara çıkmaz oldu insanlar
Güçlü kentler örenleşti
Ve kara, kıvırcık saçlı yaman Sumer halkı yenik düştü
Tanrılar Meclisi'nin kararlaştırdığı karayazgıyı
Kimsecikler değiştiremez, kimsecikler döndüremez ki!

Kaynak: Erol Sever, *Asur Tarihi*, Kaynak Yayınları, 2008, s. 45

Kadim “Devlet” Fikri

Bizlere yaklaşık beş bin yıl öncesinden seslenen yukarıdaki ağıt, bugün adına devlet denen siyasal, toplumsal ve ekonomik yapının kadim kurucu unsurları hakkında önemli ipuçları vermekte. Çoğunluğun farklı gerekçelerle de olsa varlığını yokluğuna tercih ettiği “devlet”in, sadece düzenli ve güvenli bir yaşamı sağlamanın değil, geçim ve grup aidiyeti gibi ihtiyaçların giderilmesinin de en önemli aracı olarak görüldüğü anlaşılıyor. Nitekim “hizmetleri karşılığında” kimi ayrıcalıklarla donatılan yöneticilerin örneğın başka coğrafyalardaki benzerlerine mağlup olması sürecinin getirdiği kaosun aslında bir bütün olarak mevcut düzeni yani yönetilenleri de doğrudan etkileyeceği düşünölmekte. Ağıtta açıkça görüldüğü üzere, sadece yaşamsal ve ekonomik anlamda değil gündelik hayatın sürdürölmesi ve aidiyet açılarından da ciddi kırılmalar ve hatta yıkımlar oluşmakta. Dolayısıyla bu üç ayaktan birinin zarar görmesinin diğerlerine illaki yansması olacağı düşünölmekte.

Bu temel işlevleri ve beklentileri yerine getirdiği sürece devlet olarak tanımlanabilecek yapıların farklı şekil ve ölçeklerde olması kaçınılmaz. Zira dünyanın farklı bölgeleri coğrafi, ekonomik, iklimsel, toplumsal, kültürel, beşeri, siyasi vb. açılardan çok farklı özelliklere sahip. Nitekim devlette somutlaşan egemenlik tarih boyunca farklı şekillerde kullanılabilmiş. Ekonomik, toplumsal ve yönetsel faaliyetlerin gerçekleştiği alanın ölçeğine ya da savaş teknolojisindeki gelişmelere göre devletlerin ölçeği değişmiş. Örneğin diğerleri karşısında ekonomik ya da askeri olarak güçlenen bir devlet, genelde savaşlar yoluyla daha büyük bir çatı devlet ve hatta imparatorluk kurabilmiş (Sümer Kent Devletleri'nin yerini MÖ 24. yüzyılda Akad İmparatorluğu'nun alması gibi). Ayakta kalamayan büyük devletlerin ve imparatorlukların çökmesi ya da parçalanması durumunda da daha küçük ölçekli devletler kurulmuş (Kutsal Roma İmparatorluğu'nun 19. yüzyıla gelindiğinde resmen dağılmasıyla Avrupa ulus devletlerinin kurulması gibi).

Tüm bunlar her dönemde farklı örgütlenme ve yönetim biçimleri kadar farklı asabiye tanımlamalarını da beraberinde getirmiş. Örneğin çatı devletler ya da imparatorluklar doğaları gereği geniş ekonomik alanlara hükmederken, devletler kendi alanlarının dışıyla temelde ticaret yoluyla ilişki kurabilmiş. Evrenselci oldukları için rakip tanımayan imparatorluklar orduları yoluyla yayılarak büyürken, devletler eşitleri olarak kabul ettikleri diğer devletlere karşı mevcut yapılarını korumayı ön planda tutmuş. Nispeten çok geniş alanlarda hüküm süren imparatorluklar yönetimde âdemi merkezîyetçiliği yani bir anlamda yerinden yönetimi tercih etmiş. Tabii her şeyin kural koyucu merkez tarafından belirlenmesi ve merkeze sadakatle bağlı kalınması kaydıyla. Coğrafyası daha küçük olan devletlerse genelde daha merkezîyetçi bir sistemi benimseyerek merkezden doğrudan yönetmiş. Geniş coğrafyalarında farklı dini, etnik ve kültürel grupları içeren imparatorluklar kapsayıcı olmak adına evrenselci asabiyeler (örneğin, ortak din ve ümmet anlayışı) benimserken, genelde tek ya da az sayıda dini, etnik ve kültürel grubu içeren devletler daha dar asabiyeler (örneğin ulus/millet) belirlemiş.

Kısacası, maddi ve manevi araçlar kadar coğrafi ve toplumsal ölçek de biçiminden yapılanmasına, dayandığı asabiyeden yönetim anlayışına kadar devletin pek çok özelliğini belirlemiş. Dolayısıyla herhangi bir devlet ya da devlet tipi örgütlenmenin (örneğin, Avrupa ulus-devletleri ile kurdukları AB'nin) doğasını anlamak için bu türden değişkenlere dikkat kesilmekte yarar var.

Aslında bu anlamda elimizde iyi bir yöntemsel araç var: Tarih boyunca her türlü devlet yapılanması günümüzde **yasama, yürütme** ve **yargı** Şeklinde ifade edilen üç temel iŐle ve dayanmıŐ. Yani uyulacak kuralları belirleme anlamında "yasama", gündelik hayatın önceden belirlenen kurallar çerçevesinde düzenlenmesi ve yönetilmesi anlamında "yürütme" ve kurallara uyulmasının sağlanması anlamında "yargı". Öte yandan, bir siyasal yapılanmanın niteliğini ve örneğin devlet tipi bir örgütlenme olup olmadığını anlamamıza yarayacak somut bazı veri alanları da bulunmakta. "Egemenlik sembolleri ve uygulamaları" olarak adlandırabileğimiz bu verilerin ne kadarının ne ölçüde hayata geçirildiği önemli.

Egemenlik Göstergeleri ve Uygulamaları

- **Ontolojik Güvenlik Sistemi (bayrak, ordu)**
  - merkezi ordu ve kolluk kuvvetleri
  - asabiye (ortak aidiyet)
- **Bütünlüklü Ekonomik Sistem (para basma, vergi toplama)**
  - ortak ölçü ve tartı birimleri
  - ortak zaman ölçüleri (saat, takvim vb.)
  - ortak değişim aracı (para)
  - birbirine bağlı ve güvenliği sağlanmış ulaşım ve iletişim/haberleŐme ağları
  - ortak iletişim aracı (resmi dil)
- **Kurumsal Yapılar (yasama-yürütme-yargı)**
  - ortak kurallar ve hukuk sistemi
  - gündelik hayatın idaresi
  - idari ve yargısal denetim/yaptırım sistemi
  - i ve dış politikayı belirleme (bağımsızlık)

Dolayısıyla Avrupa ulus-devletleriyle kurdukları AB'nin doğasını anlamak için bir yandan yasama, yürütme ve yargı anlamında nelerin yapıldığının, diğer yandansa egemenlik sembolleri ve uygulamaları konusunda hangi adımların atıldığının izini sürebiliriz. Bunun için öncelikle Avrupa devletler tarihine kısaca bakmakta yarar var.

Sıra Sizde

Avrupa ulus-devletlerinin kendi istek ve onaylarıyla üye oldukları AB, üyelerin başlıca egemenlik sembolleri ve uygulamalarının her geçen gün artan sayıdaki bir bölümünü kendi yetkisine alıyor. Bu durum özellikle de ekonomik ve hukuksal standartlar açısından geçerli. Öte yandan, AB'nin bu sembol ve uygulamalardan hayata (henüz) geçiremedikleri de bize geleceği konusunda önemli ipuçları veriyor. Örneğin ortak bir ordu ve asabiyeinin (henüz) oluşmamış olması AB'nin en zayıf yönünü oluşturuyor. Bu durumu AB'nin niteliği ve geleceği açısından **tartışınız**. Konuya üye ulus-devletlerle vatandaşları açısından bakmayı da unutmayınız.

Kitap boyunca ele alınan AB'nin amacı, hedefi, yapısı ve işleyişi konularını göz önünde bulundurduğunuzda, AB'nin mevcut ulus devletlerin yerine alabilecek bir çatı devlet hatta "imparatorluk" olabileceğini düşünüyor musunuz? Egemenlik sembolleri ve uygulamaları başlığı altına ele alınan özellikleri de dikkate alarak **tartışınız**.

Avrupa'da Devletler

Anti Yunan kent devletlerine son veren Büyük İskender, dönemin ünlü Yunan filozoflarından Aristo'nun öğrencisi olmuştur.

Avrupa'da yerleşik kent devleti tipi yapılanmanın MÖ 6. yüzyıl-da Antik Yunan'da olgunlaştığı genel kabul görmektedir. Özellikle doğudaki Pers İmparatorluğu (Ahamenişler) karşısında ayakta kalabilmek için birlikte kimi çatı örgütler kursalar da, "polis" olarak anılan bu kent-devletlerin kendi ekonomik, siyasi ve askeri yapıları vardı. Bu kentlerin merkezinde genelde bir tepeye inşa edilen ve hazine, tapınak ve yönetim kurumlarını içeren "akropolis" bulunur, ayrıca bir de ticaret merkezi niteliğinde pazar (agora) olurdu. Her ne kadar Antik Yunan Mitolojisi genel ortak payda olsa da, dönemin çoktanrılı/pagan inanışları nedeniyle her bir kentin de kendi asabiyesi vardı. Makedonya Kralı Büyük İskender MÖ 336-323 arasında hem Antik Yunan'ı hem de Ahamenişler'i yenip Mısır'dan Hindistan'a kadar olan coğrafyayı birleştirince, tüm bu coğrafyalar birbirlerinden önemli şeyler öğrendi. Nitekim

kendi bölgesindeki tecrübelerle bu yeni fikirlerin sentezi olan Roma İmparatorluğu da sonraki yüzyıllara damgasını vuracak şekilde MÖ 27'de kuruldu. İlk büyük Avrupa imparatorluğu olan Roma, geniş bir coğrafyada günümüzde izleri açıkça görülen bayındırlık hizmetleri yaptığı gibi köklü bir hukuk sistemi ve askeri nizam da oluşturdu. Ahamenişler'den görecelik benimsediği satraplık (eyalet) sistemiyle ademi merkezîyetçiliği benimsedi. Yine Avrupa'ya taşınan orduya katkı karşılığında tarım arazisi tahsis etme (Osmanlı'da "tımar") sistemiyle merkeze bağlı yerel ekonomik ve askeri yapılar kurdu. Böylece temel egemenlik sembolleri ve uygulamalarını geniş coğrafyada evrenselci bir imparatorluk olarak hayata geçirebildi. Ne var ki, pagan yani herkesin

Collessium (Roma)

Bunu Biliyor muydunuz?

Zeus'un Europa'yı kaçıışı (Gaziantep Zeugma Müzesi)

"Avrupa" (*Europe*) isminin nereden geldiği konusunda çeşitli rivayetler var. Bunlardan bir kısmı ismin kökeninin kadim Mezopotamya dillerinde "güneşin battığı yer", "batı" ya da benzeri anlamlara gelen kelimelere dayandığı yönünde.

Yunan mitolojisinde karşımıza çıkan anlatıya göreyse, Zeus'un aşık olduktan sonra boğa kılığına girerek Girit'e kaçırdığı Fenike prensesi *Europa*'dır kıtaya ismini veren.

farklı tanrılara inandığı ve dolayısıyla farklı aidiyetler geliştirdiği bu ortamda tüm imparatorluk için ortak bir asabiye belirlemek kolay değildi. Birlikteliği sağlamak ve pekiştirmek için ilk başvuru olan yöntem, panteon anlayışı oldu. Nitekim ilk imparator Augustus, MÖ 27'de başlayan yönetimi sırasında başta Roma olmak üzere pek çok kentte panteonlar inşa ettirdi. Yönetimindeki başlıca bölgelerin tüm tanrıların heykellerini kubbesi altında toplayan bu inanç merkezleri, adeta imparatorun kuşaticılığının sembolü oldu.

Panteon

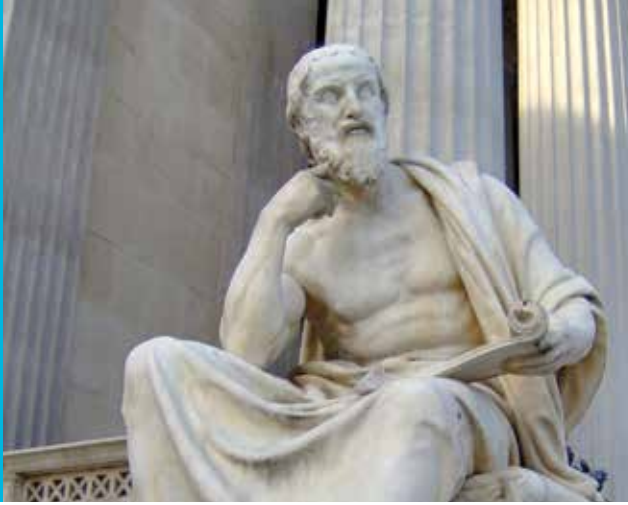

Teknolojideki gelişmelerin de etkisiyle Panteonlarda kullanılan kubbe mimarisi, "tek çatı altında toplayan, evrenselci, kapsayıcı" tektanrılı dinlerin mabetlerine örnek teşkil etti.

Belki de bu nedenle, Yahudilikten sonra Hristiyanlığın Avrupa coğrafyasına gelmesi ve tektanrılı dinlerin yayılması, Roma İmparatorluğu coğrafyası için bir yandan tehdit bir yandan da yeni bir fırsattı. Tehditti, çünkü mevcut oktanrılığın yani düzenin inkârıydı. Firsattı, çünkü tektanrılı Hristiyanlık, doğası gereği evrenselci olma iddiasında olan imparatorluğun ihtiyaç duyduğu asabiyei daha kapsayıcı şekilde sunabilirdi.

Bunu Biliyor muydunuz?

Avrupa'da "Tarihin Babası" olarak kabul edilen Herodot, MÖ 484'te Bodrum'da doğdu.

Çeşitli tartışmalarla ve farklı görüşler arasında mücadelelerle geçen belirli bir sürenin ardından 306-337 arasında hüküm süren İmparator Constantine'in Hristiyan olmasıyla önemli bir kırılma yaşandı. Yeni bir düzen kurmak isteyen Constantine, imparatorluğun başkentini de Yeni Roma (*Nova Roma*) adını vereceği bugünkü İstanbul'a taşıdı. Böylece artık "evrenselci bir devlet dini" de olan Doğu Roma ya da Bizans İmparatorluğu kuruldu.

Başkentiyle birlikte imparatorluk da doğuya taşınınca, Roma merkezli Batı Roma coğrafyası bir süre ciddi bir istikrarsızlık içinde kaldı. Dünyevi devlet büyük ölçüde çöktüğü gibi, Atilla'nın Avrupa Hun İmparatorluğu gibi

I. Constantine

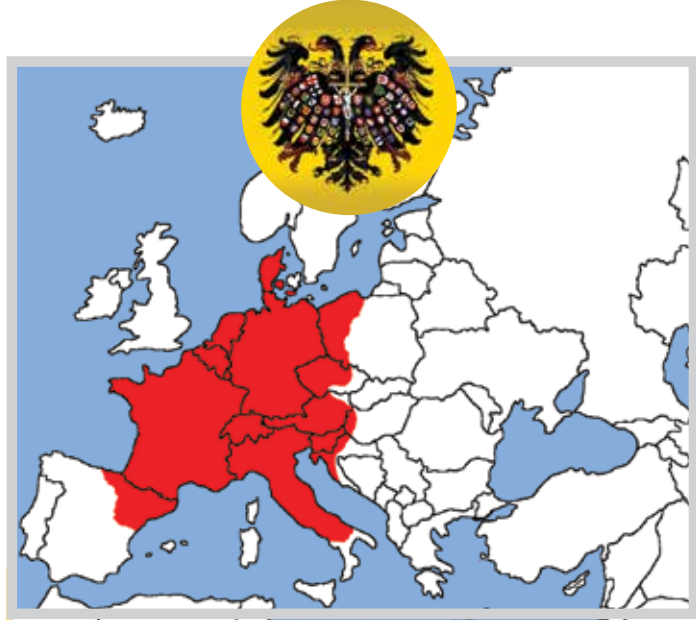
kuzeydeki kimi gler de Roma'yı tehdit etmekteydi. Bu parçalanmışlık, güvensizlik ve istikrarsızlık ortamı içinde düzeni sağlayacak dünyevi otoritenin olmamasıysa en çok Kilise'ye yaradı ve daha sonra Ruhban Sınıfı olarak bilinecek bir kesim doğdu. Bir kısmı tartışmalı çeşitli dinsel vaat ve hizmetler karşılığında ciddi bir ekonomik ve toplumsal güç elde eden Kilise, zamanla siyasal güç de talep etmeye başladı.

İşte bu gelişmelerin belirli bir şekil almasını hızlandıran da İslam'ın doğuşu ve Roma coğrafyasına doğru yayılması oldu. Kısa sürede İber Yarımadası'na ulaşan ve bu kez güneyden Roma coğrafyasını sıkıştıran İslam, kk krallıklarla belirli bir ge ulaşan Kilise arasında bir ittifak kurulmasına neden oldu. Papa III. Leo, 800'de günümüz Fransızlarıyla Almanların atası kabul edilen Frenkişlerin lideri şarlman'a ta giydirdi ve Kutsal Roma İmparatorluğu kuruldu.

Kutsal Roma İmparatorluğu, Papa III. Leo'nun 25 Aralık (Noel Günü) 800'de şarlman'a ta giydirmesiyle kuruldu.

Böylece Batı Roma coğrafyasında tekrar bir düzen kuruluyordu. Bu, istikrarlı bir ekonomik ve siyasal düzen kadar güvenli bir toplumsal ve kültürel hayat da demektir. İrili ufaklı krallıkları, prenslikleri ve feodal beylikleri iki üst otoritenin çatısı altında toplayan yapı, bir anlamda bir koalisyondur. Bir yanda "dünyevi otorite" olan ve egemenlik sembolleriyle uygulamalarını büyük ölçüde hayata geçiren Kutsal Roma İmparatorluğu vardı. Diğer yandaysa "uhrevi otorite" olan yani bu "evrensel" alanı kapsayacak asabiye (Hıristiyanlık) temsil eden Papalık (*Christendom*) vardı. Öte yandan, gevşek de olsa kurulan âdemi merkezî sistemin tepesinde olan bu iki otorite de vergi toplama ve ordu kurma gibi yetkilere sahipti. Kendi bayrakları ve hiyerarşik idari yapıları vardı. Bu ise bir açıdan bütünlüklü, diğer açıdansa iki-başlı bir yapı demektir. Zamanla içte gittikçe çok parçalı hale gelen bu yapıda Kutsal Roma İmparatorluğu ve Papalığın sembolik düzeye düştüğü dönemler de oldu. Öte yandan, örneğin Haçlı Seferleri gibi ortak hareketlere girişilmesi ve Osmanlı İmparatorluğu gibi dış rakiplerin yükselişi, Kutsal Roma İmparatorluğu coğrafyasının birlikte hareket etmesine neden oluyor, ortak asabiye perçinliyordu.

800'de Kutsal Roma İmparatorluğu'nun kurulduğu topraklarla 1951'de ilk Avrupa topluluğu olan AKÇT'nin kurulduğu toprakların birbirine bu kadar benzemesi, bu coğrafyanın zamanla kendi içinde bütünleşmiş bir ekonomik, toplumsal, kültürel ve hatta gevşek de olsa bir siyasal alan oluşturduğunu göstermektedir. Hanedanın adı nedeniyle "Karolenj İmparatorluğu" olarak da anılan imparatorluk, günümüz Almanlarıyla Fransızlarının atası kabul edilen Frankların da ilk imparatorluğu olarak bilinmektedir.

Sıra Sizde

Özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nun genişlemesi döneminde hem Osmanlı'da hem de "Avrupa'da "biz" ve "öteki" anlayışının yerleşerek birbirini öteki kılan asabiyelerin oluşması ve pekişmesi sürecinin günümüzdeki olumlu ve olumsuz yansımalarını ikili gruplar halinde tartışınız.

Çeşitli düzeylerdeki çekişme ve rekabetler nedeniyle içte çok fazla bölünen Avrupa'da örneğin tarımda ağır sabanın yoğun şekilde kullanılması da parçalanmayı artırdı. Zira feodalizm olarak bilinen dönemde verimli üretim yapılan alanlar çoğaldıkça bölünmeler de arttı ve yeni siyasi güç merkezleri doğdu. Bu süreçte küçük prenslikler de Hansa Birliği örneğinde olduğu gibi kendi aralarında ekonomik ittifaklar kurarak geleceğin krallıklarının ve devletlerinin nüvesini oluşturmaya başladı. Avrupa haritasının yeniden şekillenmesi içinse başlıca merkez-kaç dinamikler olan krallıkların güçlenerek Kutsal Roma İmparatorluğu ile Papalığı tarihten silmesi gerekecekti.

Hansa Birliği

Kervan ya da konvoy anlamına gelen Hansa, Alman kentleri ve bölgeleri arasında kara ya da deniz/nehir yoluyla ticaret yapan tüccarlara verilen isimdi.

AB'nin fikirsel öncülerinden kabul edilen Hansa Birliği, Kuzey Avrupa'daki Baltık Ticaret Yolları üzerinde bulunan birçok kent tarafından 14. yüzyılda kuruldu ve 18. yüzyıla kadar da varlığını sürdürdü. 12. yüzyılda Lübeck kenti merkezli olarak kurulan Birliğin temel hedefi, daha önce yarı-göçer Vikingler'in de etkili olduğu bölgede yerleşik kent devletleriyle ülkelerin ortak bir ticari ve ekonomik alan oluşturmalarıydı. "Belirli bir bölgenin benzer niteliklere sahip ve birbirini tamamlayan yapıları arasında ortak kuralları olan bir iktisadi alan oluşturma" hedefi açısından da modern döneme örnek oluşturdu. Nitekim bu bölgelerin önemli bir kısmı iç bölgelerle ekonomik, toplumsal ve siyasi anlamda yakınlığı ve 19. yüzyılda oluşturulacak Zollverein'in de eklenmesiyle Almanya'nın kuruluşuna giden ekonomik bütünleşme büyük ölçüde şekillendi. Dolayısıyla, birbirini ekonomik anlamda tamamlayan kent ve bölgelerin iktisadi hedefler etrafında birleşerek daha büyük/geniş bir ekonomik alan (pazar) oluşturma hedefi açısından Hansa Birliği'nin önemli bir deneyim ve örnek olduğu rahatlıkla söylenebilir.

Zollverein (Alman Gümrük Birliği)

Alman Gümrük Birliği: 1834–1919

Mavi: 1834'te Prusya

Gri: 1866'da kadar alınan bölgeler

Sarı: Gümrük Birliği dışındaki Avusturya toprakları

Kırmızı: Alman Konfederasyonu'nun 1828 sınırları

Alman Gümrük Birliği olarak da bilinen Zollverein, bağımsız yapıların kurulacak ekonomik birlikler yoluyla toplumsal ve siyasi birliktelikler oluşturma yani büyüme ve genişlemeyi savaş değil barış yoluyla sağlama anlayışı açısından önemli bir örnektir. Alman kent devletleri ve prenslikleri arasında resmen 1834'te kurulsa da aslında ilk adımları yüzyıl başlarına kadar uzanmaktadır. Çeşitli Alman kentleri arasında kurulan gümrük birliklerinin genişletilmesiyle geniş bir bölgede ortak tarifeler düzenlenmiş, ortak bir gümrük alanı oluşturulmuş ve böylece artan ticaretle ekonomik ve siyasi büyüme hedeflenmiştir. Nitekim her ne kadar farklı yorum ve tartışmalar olsa da, 1871'de o zamanki adıyla Prusya merkezli ilan edilen "Alman İmparatorluğu"nun da büyük lde Zollverein bölgesine dayandığı söylenebilir. Bundan sonra siyasi ve ekonomik gücünü savaş yoluyla artırmayı tercih eden Almanya'nın kaybettiği iki dünya savaşının ardından AB'nin kurucularından olması, Zollverein'i çağrıştıran yöntemin tercih edildiği yorumlarına konu olmaktadır. Nitekim sınırlanan gümrük tarifeleri üzerinden oluşturulan ekonomik alanların toplumsal ve siyasi birlikler oluşturma sürecinde çok "işlevsel" olduğu görüşü ileride AB bağlamında çok sık duyulacaktır.

Bu süreci tetikleyense, Osmanlı İmparatorluğu'nun kurulması ve İstanbul'u alarak Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğu'na son vermesi oldu. Avrupa, gündelik hayatta ihtiyaç duyulan birçok temel tüketim ürününü İpek Yolu gibi ticaret ağları üzerinden Asya'dan sağlıyordu. Bunda özellikle feodal düzenin tetiklediği aristokratik lüks tüketim alışkanlıklarının etkisi de vardı. Zira dönemin lüks ürünleri olan dokuma, ipek, porselen ve başta karabiber olmak üzere bin bir çeşit baharat Doğu Asya'dan Avrupa'ya bu yollarla taşınıyordu. Kısacası Avrupa, "dış ticaret"e büyük ölçüde bağımlıydı. İşte İstanbul'la birlikte bu yolların da Osmanlı İmparatorluğu'nun kontrolüne girmesiyle Avrupa ekonomisinin can damarı kesilmişti. Portekiz ve İspanya (Kastilya) krallıkları, üst otoriteler olan Kutsal Roma İmparatorluğu ve Christendom'dan alınan izinlerle önce Afrika'nın içlerine sonra da Doğu Asya'ya gidecek yeni "ticaret yolları" arayışına başladı. Kuşkusuz bu anlamda en önemli kırılma noktası, İspanya tahtının desteğiyle yelken açan Kristof Kolomb'un bugün Amerika kıtası olarak bilinen coğrafyaya 1492'de ayak basması oldu. O zamana kadar eşine çok az rastlanan oranda yeni "ekonomik kaynaklar" tartışmalı uygulamalarla Avrupa'ya taşınmaya başladı. Bu ise krallıkların zamanla Kutsal Roma İmparatorluğu ve Christendom karşısında güçlenmesi dönemini açtı. Benzer yoldan çeşitli tartışmalar sonucunda da olsa di-

ğer Avrupa krallıklarının ve hatta henüz devlet bile olmayan şirketlerinin gitmesiyle de Avrupa'da Kutsal Roma İmparatorluğu ve Christendom dışındaki siyasi aktörler çok zenginleşti. Böylece bir süredir kendi bölgelerinde bütünleşik ekonomik ve siyasal alanlar inşa eden krallıklar gibi yapılar daha da güçlendi. Belirgin birer güç hatta İmparatorlukla Papalığı dağıtacak yeni merkezkaç dinamikler olmuşlardı. Kazanılan ekonomik güç ve bağımsızlıksa bir süre sonra Kutsal Roma İmparatorluğu ve Christendom'la onların tüm siyasi, kültürel ve dinsel güçlerinin sorgulanmasına neden oldu. Bu dönemde Rönesans ve Reform olarak bilinen yeni

Kristof Kolomb Amerika Kıtasında (1492)

1648 Vestfalya Antlaşmaları

Vestfalya Antlaşmaları, daha sonra ulus-devlete dönüşecek her bir Avrupa krallığına kendi ordusunu kurma hakkı getirdi.

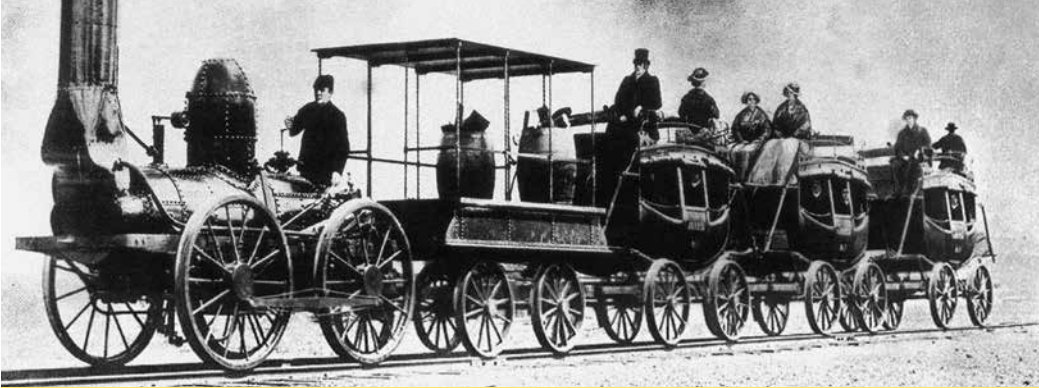
akımların desteklenmesiyle de eski dönemin anlayışları ve hatta asabiyesi terk edilmeye başladı. Böylece başlayan krallıklar dönemini talandıransa 1618-1648 Otuz Yıl Savaşları'ndan sonra imzalanan Vestfalya Antlaşmaları oldu. Kutsal Roma İmparatorluğu'yla Papalık resmen ikinci plana atıldı ve geleceğin ulus-devletleri olan krallıklar (merkezi devletler) Avrupa siyasi coğrafyasının ana aktörleri haline geldi.

Yapmaları gereken tek şey, Vestfalya'da elde ettikleri ekonomik ve askeri bağımsızlığı kendi egemenlik sembolleri ve uygulamalarıyla perinlemektir. Bunun içinse yönetim ve hukuk sistemleriyle birlikte kendi asabiyelerini de belirlemeleri gerekiyordu. Nitekim taraflara tebaasının dinini belirleme ve kendi ordusunu kurma hakkı veren Vestfalya Antlaşmaları'nı imzalayan her bir kral, ülkelerine döner dönmez öncelikle devletinin sınırlarını belirledi. Kralların böylece oluşturulan (güvenli) lkelerinde kendi ekonomik sistemini uygulama, uyulacak hukuk kurallarını belirleme ve toplumsal hayatı düzenleme yetkisi almasıyla da ulus-devlet modeline geçiş süreci başladı. Nitekim ekonomik anlamda sınırlarda yüksek gümrük duvarları inşa edildiği gibi, insanların geçişleri de daha sonra pasaport ve vize olarak anılacak uygulamalarla krallıkların iznine bağlandı. Her bir kral evlilik ve mirastan ticari hayata ve borçlanmaya, dilsel ve dinsel hayattan eğitim ve memuriyete kadar temel alanlarda kendi kural ve standartlarını oluşturdu. Her bir devletin para birimi, ekonomik-ticari kuralları, hukuk sistemi, ordusu-polisi ve resmi dili zamanla oluştu. Kısacası her bir yeni devlet kendi egemenlik sembolleriyle uygulamalarını hayata geçirdi. Krallığın bayrağı üzerinde başka bayrak dalgalanmıyordu artık.

Sıra Sizde

Avrupa devletleri, 1648 Vestfalya Antlaşmaları'yla başlayan süreçte kendi bağımsız gümrük, pasaport-vize ve hukuk sistemlerini inşa etmişti. Aynı coğrafyanın bu kez 1951'de başlayan Avrupa bütünleşmesi sürecinde sınır kontrollerini aşamalı olarak kaldırarak tek bir toplumsal ve ekonomik alan kurmasının olası nedenlerini **tartışınız**. Tarihsel dönüşümü tartışırken yukarıda ele alınan egemenlik sembolleriyle uygulamaları konusundaki değişkenleri dikkate almayı unutmayınız.

Sanayi / Endüstri Devrimi

Özellikle buhar gücüyle çalışan makinelerin endüstriyel üretimi tetiklemesiyle başlayan ve tarımsal üretime dayalı ekonomik sistemi kökünden değiştiren dönem. İngiltere'de başlayıp Avrupa'ya ve oradan da tüm dünyaya yayılmasıyla çok derin toplumsal, kültürel ve siyasal değişimler yaşandı. Süreçte özellikle 1492 sonrasında başlayan denizaşırı sömürgecilik ve ticaret faaliyetleriyle oluşan sermaye birikimiyle Rönesans, Reform ve Aydınlanma hareketlerinin ekonomik, toplumsal ve kültürel hayatta oluşturduğu değişikliklerin birlikte rol oynadığı söylenebilir.

Sürecin geniş halk kitlelerini ilgilendiren toplumsal boyutuna gelince, bu açıdan ilk vurgulanması gereken ekonomide tarımsal üretimin yerine deniz aşırı sömürü ve ticaret faaliyetlerinin ön plana çıkmasıdır. Çözölen tarımsal yapıyla birlikte kitlelerin yaşadığı köyler de çöktü ve hem işsiz hem güvencesiz kalan insanlar kentlere akın etmeye başladı. Ne var ki, kitleler için uygun iş ve yaşam koşulları olmadığı için ciddi toplumsal ve siyasal sorunlar oluştu. Kentleşen toplumlar geçmişteki gündelik hayatlarından koparken eski dönemin toplumsal-örgütlenme, yönetim ve asabiye anlayışı da artık ihtiyaçlara yanıt vermiyordu. Gidişatı değiştirense deniz aşırı faaliyetlerden elde edilen ekonomik birikimin de katkısıyla yaşanan "Sanayi Devrimi" oldu. Üretim biçimindeki bu köklü değişiklik, tarımsal üretime kıyasla çok daha fazla üretim, iş imkânı ve dolayısıyla refah oluşturdu.

Bugün ulus-devlet olarak anılan merkezi devlet ölçeğinde yeniden örgütlenen siyasal, ekonomik ve toplumsal hayat, impara-

torluk ve Kilise merkezli anlayışları da terk ederek zamanla yeni asabiyesini inşa etti: Milliyetçilik/ulusçuluk.

Artık her bir devletin sadece kendi ekonomik alanı, kendi yasaları, kendi standart ve kuralları, kendi ordusu, kendi eğitim sistemi ve kendi resmi dili değil kendi yurttaşları da vardı. İmparatorluk bir süre daha yaşasa da tümünden tasfiye edildi, Christendom'un başındaki Papalık ise laiklik ilkesi çerçevesinde yeniden tanımlanan dinsel hayata çekildi. Kısacası, dünya tarihinin genel gidişatı açısından bakıldığında, Avrupa'da imparatorluk dönemi bitti ve ulus-devletler dönemi başladı.

Endüstriyel üretime dayalı bu yeni sistem kısa sürede o kadar başarılı oldu ki, tarım ve fetih ekonomisine dayalı tüm imparatorluklar zamanla güç kaybetti. Yakından bildiğimiz Osmanlı İmparatorluğu gibi "eski dönemin büyük güçleri" de yeni döneme ayak uydurma arayışlarına başladı. Rus İmparatorluğu Peter Reformları'yla, Osmanlı İmparatorluğu Tanzimat'la, Japan İmparatorluğu Meiji Restorasyonu'yla Batılılaşırken örneğin Çin savaşlar yoluyla, Afrika ve Amerika kıtaları da büyük ölçüde işgallerle yeni uluslararası ekonomik ve siyasi sisteme dâhil edildi. Aslında bu da çözüm olmadı ve yaşanan alt üst oluşlar ve büyük savaşlar neticesinde neredeyse tüm imparatorluklar zamanla dağılarak Avrupa-tipi ulus-devlet

modeline geçti. Avrupa artık siyasi, ekonomik, toplumsal ve kültürel anlamda bir cazibe merkezi olmuştu.

En son Napolyon ve Hitler'in tek devlet çatısı altında savaş yoluyla toplamaya çalıştığı Avrupa, İkinici Dünya Savaşı'nın ardından barışlı bütünleşmeye karar verdi ve Avrupa Birliği süreci başladı.

Öte yandan, güçlenen Avrupa devletleri hem dünya genelinde hem de kıta içinde g mücadelelerine girdi. Bir yandan sömürge mücadeleleri sürerken diğer yandansa Avrupa'ya hâkim olma arayışları da oldu. Nitekim farklı fikir ve yöntemlerle de olsa Napolyon'un Fransa'yı, Hitler'in de Almanya'yı "Avrupa İmparatorluğu" haline getirme denemeleri başarısız olacaktı. Kıta içi mücadelenin bu iki önemli aktörünün en önemli somut anlaşmazlık konularının başındaysa Ruhr gibi bölgeler gelmekteydi. Bu gibi bölgelerdeki zengin kömür yataklarıyla yanı başlarında kurulan demir-elik endüstrisi, hem askeri hem de endüstriyel açıdan önem taşıyordu. İki dünya savaşında grldğu gibi savaş yoluyla kimse birbirine üstünlük sağlayamayınca da barışlı işbirliği ve hatta ortak yönetim fikri gündeme geldi. Kuşkusuz bunda ABD ve Sovyetler Birliği gibi iki yeni uluslararası aktörün ortaya çıkmasının da ciddi etkisi vardı. Zira özellikle güvenlik sorununu artık uluslararası sistemden bağımsız düşünmek mümkün değildi. Avrupa dünyanın merkezi olmaktan çıktığı gibi kendi güvenliğini de kendisi sağlayamıyordu.

Birinci ve İkinci Otuz Yıl Savaşları Sonrası Avrupa

1618-1648 Otuz Yıl Savaşları sonrasında imzalanan Vestfalya Antlaşmaları, Avrupa'da Kutsal Roma İmparatorluğu ve Christendom merkezli imparatorluk yapısına son veren ve modern ulus-devlet modelini başlatan kırılma anı olarak kabul edilir. Benzer bir kırılma anı da 1914'te Avrupa merkezli olarak alevlenen Birinci Dünya Savaşıyla başlayan sürecin sonunda karşımıza çıkmakta. 1914'te başlayan savaş bir anlamda geçici olarak durdurulsa da ikincisi de benzer nedenlerle ve aynı aktörler arasında çıktığı için bir bütün olarak İkinci Otuz Yıl Savaşları (1914-1945) olarak nitelenebilecek iki dünya savaşı, Avrupa açısından yeni bir dönemi başlattı. Birincisinin sonunda imzalanan Vestfalya Antlaşmaları'yla Avrupa'da kurulan her bir devlet kendi sınırlarıyla birlikte ekonomik, idari, kültürel, askeri, hukuksal ve siyasal bağımsızlığını ilan etmişti. İkincisinin ardından imzalanan 1951 Paris ve 1957 Roma Antlaşmaları'yla ise yine Avrupa'da bu kez tüm ekonomik, hukuksal, idari, kültürel, toplumsal ve hatta siyasal sınırların kaldırılması ve ortak bir egemenlik alanı kurulması hedefi ilan edildi. Yani birincisi bağımsız ve egemen Avrupa ulusal devletlerini doğururken, ikincisinin ardından ulus-üstü bir yapının ilk adımları atıldı ve yeni bir egemenlik paylaşımı modeli başlatıldı. Nitekim AB'nin fikir babası Jean Monnet'nin kastettiği tam da buydu.

02

AKÇT'den AB'ye Avrupa
Bütünleşmesi Tarihi

Neden Bütünleşme?

AB Nedir, Ne Değildir?

Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) Kuruluyor

**Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa
Toplulukları Dönemi**

Maastricht Antlaşması: Siyasi Bütünleşmeye Doğru

Temel Haklar Şartı ve Anayasa Tartışmaları

Lizbon Antlaşması: Artık Avrupa Birliği Var

Neden Bütünleşme?

AB'nin kurucu üyesi olan Belçika, Hollanda ve Lüksemburg, 1944'te imzaladıkları gümrük anlaşması sonrasında kısaca Benelüks devletleri (Belgium, Netherlands ve Luxembourg / Benelux States) diye anılmakta.

AB'nin fikir babası olarak kabul edilen Jean Monnet, daha savaş sürerken 5 Ağustos 1943'te yaptığı bir konuşmada belki de tüm AB hikâyesinin gerekçesini ilan etti:

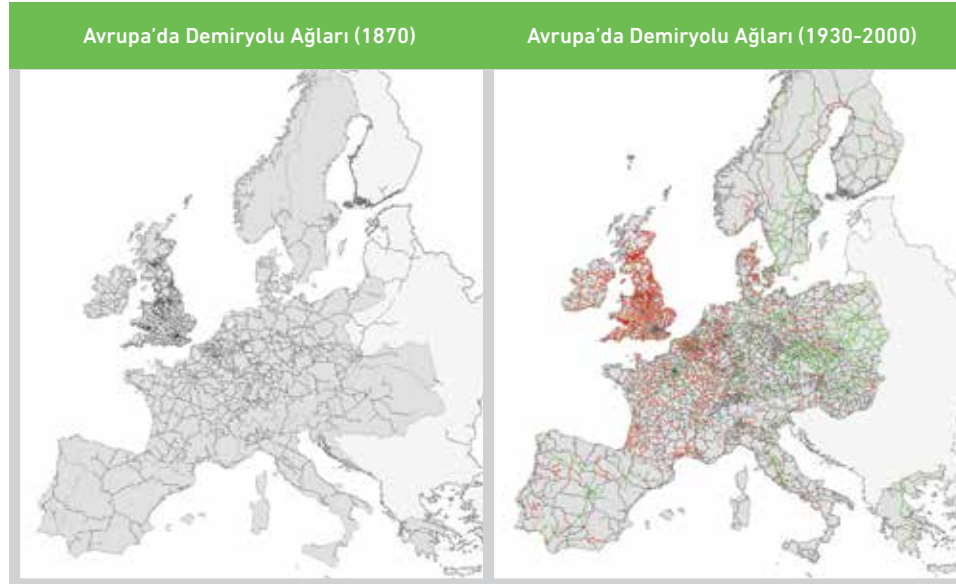

"Halklarına refah ve sosyal kalkınma sağlayamayacak kadar küçük olan Avrupa devletleri bir federasyona dönüşmeli. Ulusal egemenlik temelinde devam edersek Avrupa'da barış olmayacaktır."
Jean Monnet

Bu sözler kuşkusuz çok önemli. Monnet'nin Fransa'nın ekonomik ve toplumsal kalkınmasını planlamaktan sorumlu olan teşkilatın yöneticisi olduğu düşünüldüğünde önemi bir kat daha artmakta. Monnet'nin bir anlamda kendi konumunu inkâr eden bu "Fransız"dan ziyade "Avrupacı" yaklaşımı, tesadüf de olmasa gerek. Zira en başta kömür madenleriyle demir-çelik sektörünün kal-

bi olan Ruhr gibi bölgelere kimin hâkim olacağı mücadelesinin ne Almanya ne de Fransa lehine çözülemeyeceğinin ilanı. Avrupa ve dünya siyasetini belirleme gücünün savaşı da sona erdiren ABD ve Sovyetler Birliği'ne geçmekte olduğu da düşünülürse, hedefin ekonomik işbirliği yoluyla Avrupa'yı ayağa kaldırmak olduğu söylenebilir.

Daha da önemlisi, güvenliği sağlama konusunda büyük ölçüde dışa bağımlı olunsada da, ekonomik anlamda Avrupa ülkelerinin birbirine daha çok yakınlaştı. Zira savaşa varan rekabettense işbirliğini derinleştirip bütünleşmeye doğru gitmenin herkesin ortak yararına olacağı görüşü ağırlık kazanmıştı. Bunda Sanayi Devrimi sonrasında artan ekonomik üretimle örneğin demiryolları gibi yeni ulaşım ve iletişim ağları da etkili oldu.

Birbirine bağlı ulaşım-iletişim ağlarının bütünleşik bir ekonomik alan oluşturmadaki önemi ve etkisi binyıllardır bilinen bir gerçek. Nitekim "Avrupa pazarı" diyebileceğimiz bir alanın oluşmasında Avrupa çapında demiryolu ağlarının zamanla örülmesinin önemli etkisi olduğu yönünde ciddi çalışmalar bulunmakta. Bu ve benzeri etkenlerle ekonomik, toplumsal ve hatta siyasi anlamda bütünleşik bir Avrupa alanı oluşturulması fikrinin sesli şekilde tartışılmaya başladığıysa bir gerçek.

Birbirine ekonomik ve ticari anlamda gittikçe bağlı, hatta bağımlı hale gelen devletler, buna uygun bir hukuk ve yönetim sistemine ihtiyaç duymaya başladı. Zira nispeten küçük ve birbirini tamamlayabilecek ekonomilerin olduğu bölgeleri farklı kural ve sistemlerle yönetmek fazla anlamlı ve yararlı bulunmuyordu. Üstelik Avrupa'da üstünlük kurma mücadelesinde birbirine düşmenin yıkıcılığı da artık kesin olarak görülmüştü.

Dahası, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Avrupa'nın dünya siyasetindeki ağırlığı da iyice azalmaktaydı. ABD ve Sovyetler Birliği'nin başında olduğu iki kutuplu Soğuk Savaş dönemi, ikiye böleceği Avrupa'nın güvenliğini eskisinden daha sorunlu hale getirdi. Batı Avrupa, 1949'da ABD liderliğinde kurulan NATO'yla güvenlik anlamında dışa bağımlı hale geldi. Böylece savaşın müsebbibi olarak görülen Almanya'nın askeri ve siyasi açıdan dizginlenmesi sağlansa da, savaşta yıkılmış Batı Avrupa'nın

Sovyetler Birliği'ne karşı durabilmesi için ekonomik olarak ayağa kalkması gerekiyordu. Nitekim ABD, Marshall Yardımları olarak bilinen fonlarla savaşın izlerinin silinmesi ve ekonomik kalkınma hamlelerinin yapılmasını destekledi. ABD'nin bu desteğini Avrupa'da olumlu karşılayanlar kadar kendi ekonomik hamlelerini yapmayı tercih edenler de vardı.

Tüm bu farklı faktörlerin etkisiyle ortaya çıkan sonuçsa, savaşlara neden olan kaynakları birlikte ve hatta ortak yönetmek anlamına gelen Avrupa bütünleşmesini başlatmak oldu. Zaten Avrupa'nın çeşitli şekil ve adlar altında bütünleşmesi gerektiği epey eski ve yaygın bir düşünceydi.

“Birleşik Avrupa” Hayali Olan Farklı Toplumsal ve Siyasal Akımlar

Romantik Fransız Yazar
Victor Hugo (19. yüzyıl)

Orta Çağ Hristiyan
din adamı Dante (14. yüzyıl)

Cemil Meriç'e göre modern
sosyolojinin kurucusu sosyalist
Saint Simon (19. yüzyıl)

Kutsal Roma
İmparatorluğu'nu kuran
Şarlman (16. yüzyıl)

İngilizlerin gelmiş geçmiş en
önemli devlet adamı seçtikleri
Winston Churchill (20. yüzyıl)

Fikri anarşizmin
öncülerinden
Mikhail Bakunin (19. yüzyıl)

Modern siyasi liberalizmin
kurucularından Immanuel Kant
(18. yüzyıl)

Modern ekonomik liberalizmin
kurucularından Adam Smith
(18. yüzyıl)

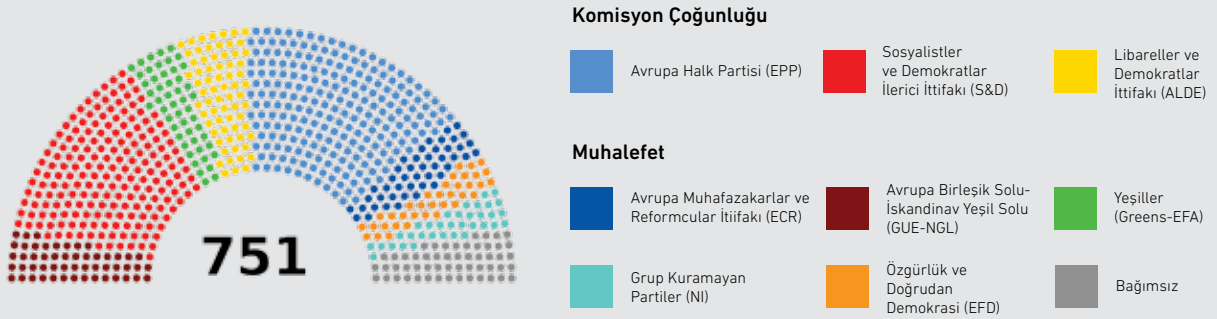
“Avrupa Birliği”nin fikir babası”
Fransız bürokrat Jean Monnet
(20. yüzyıl)

İtalyan komünist hareketin önde
gelen isimlerinden Altiero Spinelli
(20. yüzyıl)

2014'te yapılan seçimlerle oluşan Avrupa Parlamentosu'ndaki siyasi parti dağılımı da Avrupa bütünleşmesi fikrinin farklı akımlardaki karşılığını göstermekte.

Bu farklı tarihsel anlayışların somutlaşmasıysa İkinci Dünya Savaşı sonrasında oluşan koşullarda mümkün oldu. Kurucu fikir babası Monnet, Avrupa'da ekonominin artık tek tek devletler tarafından yönetilemeyeceğini, savaş da çözüm olmadığına göre barışçıl bütünleşme yolunun denenmesinin tek çıkar yol olduğunu önermişti. Bu yaklaşımda, zamanla oluşturulacak bütünleşik ekonomik ve hukuksal alanın ileride yeni bir toplumsal ve siyasal yapıya zemin teşkil edeceği beklentisi ve umudu önemli bir rol oynamıştı.

Yayılma Etkisi (*Spillover Effect*)

Bir alanda atılan bir adımın özellikle olumlu sonuçlar vererek zamanla diğer alanlarda adım atılmasını istenir, meşru, gerekli ve hatta zorunlu kılması. AB çalışmalarında Jean Monnet'nin fikirlerine ve bazı teorisyenlere dayanarak ele alınan bu kavram, ekonomi hatta bir sektör temelinde atılan adımların oluşturacağı refah ve kalkınmanın zamanla toplumsal ve siyasal alanda da bütünleşmeyi teşvik edeceği ve böylece en alt düzeyde ve neredeyse "teknik" gerekçelerle başlayan bütünleşmenin siyasal bütünleşmeye doğru gitmesinin mümkün olacağı görüşü.

Öte yandan, bu uzun vadeli hedef bir yana, yüzyıllar içerisinde oluşan Avrupa sisteminin bir anda değiştirilmesi istenmedi. Zaten mümkün de değildi. Çatışma konusu olan sektörden başlayarak işbirliği ve yetki paylaşımını artırmak ve bunu ekonominin tümüne yaymak öncelikli hedef oldu (kömür-çelik sektörü → AKÇT). Bu yolla sunulacak refah ve huzurun gerekli desteği ve meşruiyeti sağlayacağı ve bunun da bütünleşmeyi toplumsal ve siyasal alanlarda da sağlamayı kolaylaştıracağı düşünüldü. Nitekim bu anlayış AB çalışmalarında “tedrici (aşamalı) bütünleşme ve derinleşme” olarak anılıyor.

AB'nin Demokratik Meşruiyeti

Modern siyaset bilimi literatüründe karşımıza çıkan genel bir yaklaşıma göre, devlet ve benzeri yapılar toplumsal meşruiyetlerini temelde iki yolla sağlar. Birincisi, insanları ve toplumun farklı kesimlerini karar alma süreçlerine dâhil etmektir. Doğrudan demokrasi fiilen mümkün olmadığı için bu şart genelde temsili demokrasiyle sağlanmaktadır. Öte yandan, herkes siyasete katılmaya aynı derecede ilgili olmadığı için daha etkili ve belirleyici olan yolsa, halkın genel olarak memnun olduğu bir yönetimin olması. Bu ise çıktılar yani siyasetin refah, güvenlik ve aidiyet sunması yoluyla meşruiyet hedeflemek anlamına geliyor.

Dolayısıyla, vatandaşların genelinin parçası olmasa da dışlanmadığını, adil muamele gördüğünü, refah, güvenlik ve aidiyet açısından kapsandığını düşündüğü yönetimlerin meşru kabul edildiğini söylemek mümkün.

Avrupa bütünleşmesi sürecinin özellikle ilk aşamalarında karşımıza çıkan "Brüksel merkezli" karar alma anlayışı, AB'nin de yönetime katmaktan ziyade refah sunma yoluyla toplumsal meşruiyet elde etmeyi tercih ettiğini göstermekte. Gerçekten de, sunulan toplumsal faydalar belirli bir düzeyde olduğu sürece AB içi karar alma süreçlerinin demokratik olup olmadığı genelde çok fazla tartışma konusu olmamış. Öte yandan, AB'nin ekonomik krizler gibi çıktı sunma konusunda sorun yaşadığı dönemlerdeyse karar alma süreçlerinin yukarıdan aşağıya olması sıklıkla eleştiri konusu olmuş.

Aslında Avrupa Parlamentosu'nun yetkilerinin ilk doğrudan seçimlerinin yapıldığı 1979'dan bu yana aşamalı olarak artırılmasıyla bu sorunların giderilmekte olduğu söylenebilir. Bununla birlikte, seçimlere katılımın genelde düşük olduğu ve bir parlamentoda olması gereken yasama ve etkili siyasi denetim yetkilerinin hala söz konusu olmadığı da bir gerçek. Bu nedenle olsa gerek, "AB'in demokrasi açığı" olduğu ve ekonomik, teknik, hukuksal ve bürokratik aktörlerin AB içinde olması gerekenden daha çok etkili olduğu görüşü hala ciddi taraftar bulmakta.

AB Nedir, Ne Değildir?

Gelecekte bir "Avrupa Birleşik Devletleri" kurmayı hedefleyen kesimler olsa da, Avrupa bütünleşmesini bir "devlet" olarak nitelemek ya da tümüyle bir devlet yapılanmasına benzetmek doğru olmaz. Zira en başta AB'nin özgün bir işbirliği yapılanmasından öteye gitmemesi gerektiğini düşünen üyeler var. Kaldı ki, en sıkı bütünleşme taraftarları bile üye devletlerin yerini alacak bir Avrupa devleti fikrini gündeme getirmek için en azından çok erken olduğunu düşünüyor. Kaldı ki, Avrupa devletleri 1951'de olduğu gibi günümüzde de yerlerinde duruyor ve kendi rızalarıyla açıkça devretmedikleri her konuda egemenlik hakkı da hala onlara ait. İlgili çalışmalarda "sınırlı yetki" olarak anılan kavrama göre, AB sadece üyelerden açıkça aldığı yetki çerçevesinde ve bu yetkilerin toplamı kadar mevcut.

Öte yandan, tedrici bütünleşme anlayışının hayata geçirilme şekline bakıldığında, kimi egemenlik sembolleriyle uygulamalarının AB tarafından aşama aşama üstlenildiği de açıkça görülüyor.

Bu nedenle, AB'yi devletlerin egemenliklerini paylaşarak oluşturduğu yeni ve özgün bir üst siyasal yapılanma modeli olarak tanımlamak en doğrusu. Zira birçok temel alanda devletler esas olmaya devam ettiği gibi, AB de üstlendiği kimi temel egemenlik sembolleriyle uygulamalarını aslında yine üye devletler vasıtasıyla yerine getiriyor.

Başlangıcından günümüze bakıldığında, Avrupa devletleri tarafından kurulan AB'nin özellikle ekonomik, hukuksal ve kurumsal anlamda klasik olarak devletler tarafından kullanılan pek çok egemenlik yetkisini üyelerin birlikte kullanacağı şekilde kendi elinde topladığını söylemek mümkün. Gerçekten de, aşağıda sırayla ele alınacağı gibi, kömür-çelik sektöründen başlayarak ekonominin tümüne yayı-

lan bütünleşme çerçevesinde günümüzde AB bütünleşik tek bir ekonomik alan oluşturmuş durumda. Hatta üyelerin önemli bir kısmı ortak bir para birimi kullanıyor ve üye devletlerin bütçeleri de AB sisteminin denetimine açılmış durumda. Bütünleşme kapsamındaki tüm üretimler ortak işaretlere, standartlara, kurallara ve tarifelere tâbi. Her türlü ekonomik faaliyet birbirine bağlanmış ulaşım ve iletişim sistemleriyle bir başkentten diğerine adeta aynı ülke içindeymiş gibi hareket edebiliyor. Yine başlangıçtan beri kapsanan her alanda sınırları çok iyi belirlenmiş kurallar ve hukuk sistemi var. Öyle ki, "AB hukuku"nun geçmişteki tüm hukuk anlayış ve uygulamalarını en gelişmiş şekilde yansıttığı görüşü yaygın.

Öte yandan, belki de AB'yi neden devlet olarak adlandıramayacağımızın da yanıtı olacak şekilde Avrupa bütünleşmesinin 27. sayfada açıklanan ontolojik güvenliğin sağlanması konusunda kayda değer adımlar atabildiğini söylemek zor. Birincisi, ortak bir güvenlik sistemi (polis ve ordu) ya da dış politika (henüz) mevcut değil. Kuruluş dönemindeki uluslararası güvenlik anlayışı çerçevesinde ortak bir güvenlik sistemi ancak ABD'nin etkin olduğu NATO yoluyla sağlanabilmekteydi. Soğuk Savaş'ın sona ermesinden günümüze dek kimi tartışmalar yapılsa da, bu açıdan önemli bir değişiklik olmuş değil. İkincisi, ekonomik, kültürel ve toplumsal boyutları olan işbirliği ve ortaklık ilişkisine rağmen henüz ortak bir asabiye de oluşturulabilmiş değil. Aslında "Avrupa Vatandaşlığı" kavramına yer veren Maastricht Antlaşması'ndan bu yana bu yönde daha somut gelişmeler var. Ancak üye bir devletin vatandaşı olunması durumunda kazanılan "Avrupa Vatandaşlığı" AB hukuk sistemi içerisinde bile çok sınırlı haklar sağlıyor. Temel konularda esas belirleyici olan hala ulus-devlet vatandaşlığı. Daha da önemlisi, belki kıta dışına karşı "Avrupalılık" bilincinden bahsedilebileceği kimi sembolik durumlar olsa da, Avrupa içindeki ulus-kimlikleri yerinden etmiş ortak bir asabiyeden bahsetmek pek gerçekçi değil.

Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) Kuruluyor

18 Nisan 1951'de altı devlet tarafından imzalanan Paris Antlaşması'yla kurulan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu, günümüzde de AB'nin alametifarikası yani en temel ayırt edici özelliği olan "ulus-üstülük (supranationalism)" anlayışına dayanmakta.

Schuman Deklarasyonu (9 Mayıs 1950): AKÇT'nin ve dolayısıyla AB'nin kuruluşuna giden yolu açan Deklarasyonu ilan eden Fransa Dışişleri Bakanı Robert Schuman, amacın Fransa ile Almanya arasında yeni bir savaşın "sadece düşünülemez değil imkânsız hale getirilmesi" olduğunu söyledi.

Deklarasyonun Fransa Dışişleri Bakanı Robert Schuman tarafından Paris'teki "Salon de l'Horloge"de okunduğu "9 Mayıs", günümüzde AB tarafından "Avrupa Günü" olarak kutlanmakta.

Ulus-üstülük (*Supranationalism*)

Devletler, çeşitli konularda işbirliği yapma amacıyla uluslararası kurum, yapı ve örgütlere üye olabilir. Bu türden "hükümetlerarası" yapılar genelde devletlerin uluslararası ilişkileri açısından yani dış politikalarında etki doğurur. Egemenliklerini olduğu gibi sürdüren üyelerin iç ulusal meseleleri doğrudan etkilenmediği gibi böyle bir hukuksal temel de yoktur.

Özellikle AB'nin yapısını ve yetkilerinin niteliğini açıklamada sıklıkla başvuru olan "ulus-üstülük" (supranasyonele) ise, devletlerin üyesi oldukları yapıya egemenliklerinden kaynaklanan kimi yetkilerini devretmeleri esasına dayanır. Nitekim AB de açıkça egemenlik/yetki devraldığı konularda üyelerin iç/ulusal sistemlerinde hukuken doğrudan etki edebilecek şekilde yetki kullanmakta ve devletlerin bu konularda söz söyleme hakkı önemli ölçüde sınırlanmaktadır. AB'nin devraldığı yetkiyi kullanmasıyla da ortaya tüm gerçek ve tüzel kişileri doğrudan bağlayan ve ihlali halinde AB yaptırımlarını gündeme getirecek kurallar çıkmakta.

Bu arada, AB'nin başlıca karar mekanizmaları genelde üye devletlerin temsilcilerinden oluştuğu için, egemenliğin aslında üst bir platformda ortaklaşa kullanıldığını söyleyenler bulunmaktadır. Öte yandan, AB zemininde toplanan üye yetkililerinin kendi devletlerinin kadar AB'nin çıkarlarını ve geleceğini gözetmeleri beklenmekte. Dahası, zaten oybirliği dışında karar alma uygulaması arttıkça her bir üyenin AB kararlarının içeriğini belirleme gücü de zayıflamakta. Nihayet, bütünleşme sürecinin mutfağında olan AB bürokratları (Avrokratlar) da üyelerin değil AB'nin çıkarlarını önde tutmak zorunda. Dolayısıyla, ulus-üstülüğün zamanla (tedricen) artan bir egemenlik devri esasına dayandığı ve üyelerin kendi üstlerinde kimi egemenlik yetkilerini kullanabilen "devletimsi" bir yapı oluşturdukları söylenebilir.

Antlaşma'nın 4. maddesine göre, kömür ve çelik sektöründe "ortak pazar (*common market*)" kuruldu ve bununla uyumlu olmayan tüm ulusal yasa ve uygulamalar yürürlükten kaldırıldı. "AB hukukunun ulus-üstü karakteri" olarak anılan bu sisteme göre, bir Avrupa Topluluğu kuralı üye devletlerin iç hukuklarında doğrudan etki göstererek uygulanmakta ve bireyler de bu çerçevede kimi haklar kazanmakta.

Birleşen Tamamlayıcı Parçalar Sembolizmi

İlk Avrupa Topluluğu olan AKÇT'yi kuran Paris Antlaşmasının mimarı Jean Monnet, anılarında şöyle diyor: "Belge, Hollanda kağıdına Alman mürekkebiyle Fransa'da basılmış, İtalyan ipeğiyle örülen ayaçla işaretlenmiş ve Belçika'yla Lüksemburg kurdelesiyiyle de bağlanmıştı."

İlk Avrupa Topluluğu olan AKÇT'nin bir diğer önemli özelliği de, daha sonra AB'nin de kurumsal yapısını oluşturacak ana organları oluşturması. Şöyle ki, Paris Antlaşması'na göre AKÇT'nin Bakanlar Konseyi, Yüksek Otorite, Adalet Divanı ve Ortak Parlamenterler Asamblesi adı altında dört ana organı vardı. Bunlardan ilk üçü sırasıyla AKÇT'nin bir anlamda yasama, yürütme ve yargı işlevlerini yerine getirecekti. Günümüzde Avrupa Parlamentosu olarak anılan ve zaman içinde artan yeni yetkilere sahip olan dördüncüsüyse halklarının siyasi tartışma platformu olarak öngörülmüştü. Bu kurumsal yapılanma kimi değişikliklerle birlikte günümüzde de AB'nin ana omurgasını oluşturmakta.

Böylece sektör bazında başlayan Avrupa bütünleşmesi, istenilen sonuçların alınmasının da etkisiyle kısa sürede genel olarak ekonominin tümüne yönelik ulus-üstü bir yapı kurma fikrini güçlendirdi. Nitekim daha sonra AB'nin ana gövdesini oluşturacak olan Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu kuran Roma Antlaşması da 1957'de aynı altı devlet tarafından imzalandı. Üçüncü Avrupa topluluğu olan Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu'nun da aynı tarihte kurulmasıyla günümüzdeki AB'nin temelleri atıldı.

AB'ye giden yolu açan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nu kuran antlaşma, 18 Nisan 1951'de Fransa, Batı Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg yöneticileri tarafından Paris'te imzalandı. 23 Temmuz 1952'de yürürlüğe giren ve 50 yıl geçerli olması öngörülen Antlaşma, 23 Temmuz 2002'de sona erdi. AKÇT 1992 Maastricht Antlaşması'yla getirilen yeni AB düzeni içerisinde eritildiği için de bir hukuksal boşluk oluşmadı.

Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu Kuran Antlaşma (Roma Antlaşması) ile Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu'nu Kuran Antlaşma, AKÇT'yi de kuran altı devlet tarafından 25 Mart 1957'de İtalya'nın başkenti Roma'da imzalandı. 1992 Maastricht Antlaşması'yla kurulan "Avrupa Birliği"nin içine alınan bu topluluklardan AET, Lizbon Antlaşması'nın 2009'da yürürlüğe girmesiyle hukuken ortadan kalktı. EURATOM ise hala yaşayan tek Avrupa topluluğu. Başlangıçta özellikle Almanya'nın İkinci Dünya Savaşı sırasında elde ettiği nükleer silah üretme kapasitesini sınırlama ve denetleme amacı olan EURATOM, günümüzde nükleer teknolojinin AB çapında barışçıl bir şekilde yürütülmesinin zemini olarak görülmekte.

Dikkat

AB kurucu antlaşmalarının imza ve yürürlük tarihleri farklıdır. Çünkü uluslararası hukuka göre her bir devlet imzaladığı bir antlaşmayı ancak kendi iç hukuk usulüne göre yürürlüğe sokabilir. Antlaşmalar ancak tüm taraflar bu iç işlemleri tamamlayınca yürürlüğe girer ve bağlayıcı olur. Örneğin Lizbon Antlaşması 2007'de imzalanmış, 2009'da yürürlüğe girmiştir.

AET ve Avrupa Toplulukları Dönemi

Ortak Pazar fikri, "Dört Özgürlük" yani işgücünün, malların, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşması esasına dayanıyor.

AET'nin ilk amacı, üyeler arasındaki gümrüklerin aşamalı olarak ortadan kaldırılması ve bir "gümrük birliği" oluşturulması şeklinde belirlendi. Ayrıca "**Dört Özgürlük**" olarak anılan işgücünün, malların, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşacağı bir "ortak/tek pazar" oluşturma hedefi de benimsendi.

Bu çerçevede, örneğin ulaşım ve tarım politikalarının ortaklaştırılarak birbirine bağlanmasıyla bütünleşik bir ekonomik alan oluşturulması amaçlandı. Öte yandan, asıl hedef olarak ekonomide genel olarak sağlanacak bir bütünleşmenin toplumsal refahın artışına neden olacağı, bunun da zamanla Avrupa kurumlarının meşruiyetini artırarak toplumsal ve siyasal bütünleşmeye zemin sağlayacağı öngörüldü.

Gümrük Birliği

Üyeleri kendi aralarında gümrük tarifelerini ve miktar kısıtlamalarını kaldırır ve diğer ülkelere de ortak gümrük tarifesi uygular. Özellikle sanayi mallarında uygulanan ortak tarifeye her türlü kısıtlama kaldırılrsa da tarım ürünleri kapsam dışındadır. Diğer ülkelere ortak bir ticaret politikası uygulanması zorunlu olduğu için karar alma süreçlerinde tüm devletlerin bulunması önemlidir. Avrupa bütünleşmesi sürecinde 1968’de uygulamaya geçmiştir.

Ortak ve Tek Pazar

Üyeler arasında iç ticarete tüm tarifelerle diğer kısıtlamaların kalkması, ortak dış tarifelerin belirlenmesi ve tüm üretim faktörlerinin (emek, sermaye, hizmet, mallar) serbest dolaşımının sağlanmasıyla “Ortak Pazar” oluşur. Tüm sınır engellerinin (fiziksel, teknik ve mali) kalkmasıyla ise “Tek/İç Pazar” söz konusu olur. Avrupa bütünleşmesi sürecinde bu aşamaya 1986’da “Avrupa Tek Senedi”yle geçilmiştir.

Ekonomik Birlik

En ileri ekonomik birleşme/bütünleşme modeli olan “Ekonomik Birlik”te iç tarife engelleri kalkar ve ortak dış engeller konur. Asıl önemlisi, üyelerin ekonomi ve sosyal politikaları koordine edilerek uyumlaştırılır. Ekonominin birçok temel alanında ortak standartlar ve teşvik politikaları belirlenir, rekabetçi yapıyı bozan ve tekelleşme anlamına gelen uygulamalara yönelik ortak tedbirler alınır, ortak teknolojik ve bilimsel araştırma projeleri yürütülür. Avrupa bütünleşmesi sürecinde 1992 Maastricht Antlaşması’nı takiben adım adım uygulanan bu model, 2002’de ortak para birimi Avro’nun tedavüle girmesi gibi çok önemli aşamalar kaydetmiştir. Ekonomik Birlik kimi alanlarda olgunlaşma sürecindedir.

Altılar - Yediler Tartışması

Avrupa Toplulukları ilk dönemlerde “Altılar (Inner Six)”, bu ulus-üstü girişime alternatif olması amacıyla Kuzey Avrupa’da kurulan Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA) de “Yediler (Outer Seven)” olarak anılıyordu. Avusturya, Danimarka, İsveç, İsviçre, İngiltere, Norveç ve Portekiz’in 1960’ta kurduğu EFTA, hükümetlerarası bir ekonomik işbirliği örgütüydü. İngiltere başta olmak üzere kimi üyelerinin AET’ye üye olmasıyla prestij kaybetti. Ancak bugün AB dışındaki dört üyesiyle (İsviçre, İzlanda, Lihtenştayn, Norveç) hala varlığını sürdürüyor.

Nitekim kısa sürede belki de beklenenden de fazla sonuç veren Avrupa Toplulukları, hem iç hem de dış meşruiyetini perçinledi. Bu ise bir yandan daha fazla bütünleşme yani **derinleşme**, diğer yandan yeni üyelerin katılımı yani **genişleme** sürecini başlattı.

Genelde **derinleşme** başlığı altında ele alınan gelişmelerden başlamak gerekirse, toplulukların artan faaliyetlerinin uygulamada oluşturduğu sıkıntıları aşmak için Toplulukların organları ve işleyişlerinde bir yeniden yapılanma gündeme geldi. Her biri aynı altı kurucu devleti içeren fakat birbirinden ayrı hukuk kişileri oldukları için ayrı yönetsel yapıları olan üç topluluğun Parlamento ve Mahkemeleri zaten 1958’de birleştirilmişti. 8 Nisan 1965’te imzalanan ve 1 Temmuz 1967’de yürürlüğe giren Füzyon Antlaşması (Merger Treaty) ile üç topluluğun organları birleştirildi. Her ne kadar bağımsız hukuk kişilikleri devam etse de, artık üç

topluluk tek bir Bakanlar Konseyi'ne, tek bir Komisyon'a, tek bir Parlamenterler Asamblesi'ne ve tek bir Divan'a sahip olacaktı. Böylece artık "Avrupa Toplulukları" olarak anılacak üç Avrupa topluluğunun aynı amaç ve hedefe yönelmiş olduğu ve bütünleşik bir yapı arz etmesi gerektiği fikri resmen hayata geçirildi. Ayrıca aynı altı devletin yetkilileri, bu üç topluluğun aynı nitelikteki organları için ayrı ayrı toplanmak durumunda kalmadı. Böylece bürokratik maliyet azaltıldığı gibi, işleyişte de daha hızlı ve pratik bir döneme geçildi. Kısacası, Füzyon Antlaşması'nı pek çok açıdan Avrupa bütünleşmesi sürecindeki ilk önemli vites yükseltme dönemi olarak tanımlamak mümkün.

Kaydedilen gelişmelere uygun olarak kurumsal yapıyı gözden geçirme ve yeniden yapılandırma anlayışı bundan sonra da temel bir uygulama oldu. Nitekim her ciddi derinleşme ve genişleme süreci öncesinde ya da sonrasında kurumsal yapılanmada uygun adımlar atıldı. Bu açıdan en çok dikkat çeken düzenlemelerse 1992 Maastricht, 2001 Nice ve 2007 Lizbon Antlaşmalarıdır.

Kuruluştan itibaren izlenen yöntemin "tedrici (aşamalı) bütünleşme" olarak anılan çok temel bir özelliği var: Bir anlamda nefeslenerek, her bir adımın olumlu sonuçlarını görüp toplumsal meşruiyeti sağlayarak ve böylece yeni adımlar için de destek toplayarak bütünleşmeyi derinleştirme.

Bu yöntemin gerekçesi de çok anlaşılabilir: Ulus-üstü olan yapı, nihayetinde mevcut devletlerin egemenliklerini belirlenen konularda devretmesiyle güçlenmekte ve mevcut sistemi bozmadan zamanla yenisiyle değiştirmek büyük önem taşımakta.

Genelde genişleme başlığı altında ele alınan gelişmeler, bazı Avrupa devletlerinin 1960'larda AET'ye üyelik için başvurmasıyla başladı. Bunda Avrupa Toplulukları'nın bölgesinde bir "başarı hikâyesi" olarak görülmesi ve bir "cazibe merkezi" haline gelmesi önemli bir etken oldu. Nitekim başlangıçta dışarıda kalan ve hatta Yediler olarak anılan yapıları tercih eden İngiltere gibi devletler de AET'ye üyelik başvurusu yaptı. Her ne kadar İngiltere'nin üyeliği diğerleri kadar kolay olmasa da, İrlanda ve Danimarka'yı da içeren üç yeni üyenin 1973'te katılmasıyla AET ilk kez genişledi. Öte yandan, 1959'da Türkiye ve Yunanistan'ın "ortaklık başvuru-

su" yapması ve 1960'ların başında bu iki ÷lkeyle ortaklık antlaşmaları imzalanması da önemli. Zira tüm bunlar AET'ye bölge ve dünya siyasetinde prestij kazandırdığı gibi bütünleşme sürecinin ilerletilmesine de cesaret verdi.

Birleşik Krallık (İngiltere) Katılım Antlaşması (1972)

Öte yandan, 1970'ler boyunca ekonomik ve hukuksal alanda önemli adımların atılmasıyla büyük ölçüde kurumsallaşan Avrupa bütünleşmesi, kıta çapında artan iş imkânları ve sunduğu refahla da toplumsal meşruiyetini perçinledi. 1979'da ilk kez yapılan doğrudan seçimlerle, Avrupa Parlamentosu birçok uluslararası yapıda görülen "karma parlamenterler asamblesi" niteliğinden çıkarak "Avrupa halklarının doğrudan sesi" olma yoluna girdi. Böylece, yetkileri çok az ve sembolik olsa da, üye devlet vatandaşlarının doğrudan seçtikleri siyasetçiler Avrupa Parlamentosu'nda farklı siyasi eğilimleri temsil edecek şekilde çalışmaya başladı. Üstelik "tedrici bütünleşme ve derinleşme" anlayışı bu kurum için de geçerli olduğu için, özellikle 1979'dan günümüze kadar Avrupa Parlamentosu da pek çok yeni yetki kazandı. Öyle

ki, başlangıçta “siyasi platform” olmayla sınırlı görev ve yetkileri zamanla artan Avrupa Parlamentosu, “yasama” yetkisini günümüzde Bakanlar Konseyi’yle birlikte kullanmakta.”

Dolayısıyla, 1980'lere gelindiğinde özellikle hukuksal ve ekonomik anlamda varlığını şekillendirip kurumsallaştıran Avrupa Toplulukları'nın, başlangıçta öngörül­düğü gibi yavaş yavaş toplumsal ve siyasal bütünleşmeyi gündemine aldığını söyleyebiliriz.

Avrupa bütünleşmesinin 1980'lerle toplumsal ve siyasal alanlara yönelmesini etkileyen bir diğer önemli gelişmesiyse, dünya siyasetinde yaşandı. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra başlayan ve Avrupa'yı bütünleştirme fikrini de tetikleyen Soğuk Savaş'ın ABD önderliğindeki Batı Bloku lehine sona ereceği anlaşılmıştı. Bunun başta güvenlik olmak üzere Avrupa üzerinde ciddi etkileri oldu. Bir yandan güvenlik kaygılarıyla birlikte bunun neden olduğu askeri harcamaların da azalacağı beklentisi oluştu. Böylece kaynakların başka toplumsal alanlara kaydırılması fikri gündeme geldi. Üstelik ABD'ye olan askeri bağımlılığın azalmasının da Avrupa bütünleşmesine yeni bir ivme kazandıracacağı düşün­üldü. Kısacası, zaten ekonomik, hukuksal ve teknik açılardan belirli bir aşamaya gelen bütünleşmenin toplumsal ve siyasal alana yayılmasının artık daha kolay ve mümkün olacağı görüşü ağırlık kazandı.

Bu ve benzeri düşüncelerin belki de ilk somut sonucu, 1980'lerde iki genişleme dalgasının yaşanması oldu. 1981'de Yunanistan, 1986'daysa İspanya ve Portekiz AB'ye katıldı. Üçü de yakın zamanda darbe ya da dikta rejimleri atlatan ülkelerin kabulünün Avrupa bütünleşmesinin siyasi boyutunun ön plana çıkmaya başlamasının işaretlerinden birisi olduğu rahatlıkla söylenebilir. Nitekim ekonomik ve hukuksal bütünleşmenin oturması ve dünyada Soğuk Savaş'ın güvenlikçi politikalarının sona ermesiyle “demokratik anlayış ve yönetimleri benimseme ve teşvik etme” başlığı daha fazla vurgulanır oldu.

Öte yandan, toplumsal bütünleşme açısından çok önemli olan Schengen Anlaşması da bu dönemde imzalandı. Her ne kadar hukuken AB bünyesinde imzalanmasa da, pek çok üyenin parçası olduğu Schengen sistemiyle toplumsal karşılığı çok yüksek olan “vizelerin kaldırılması ve serbest dolaşım” uygulamasına geçildi.

Schengen Anlaşması/Bölgesi

14 Haziran 1985'te Lüksemburg'un Schengen kasabasında beş AET üyesi (Batı Almanya, Belçika, Fransa, Hollanda ve Lüksemburg) tarafından imzalanan Antlaşma, kişiler ve araçlar için sınır kontrollerini büyük ölçüde ortadan kaldırdı. Böylece sınırın farklı taraflarında ikamet ve çalışma imkânı arttığı gibi, seyahatler de kolaylaştı. 1990'da imzalanan Schengen Sözleşmesi'yle daha ileri adımlar atılarak taraf ülkeler arasında seyahat etmek adeta tek bir ülke içinde hareket etmeye benzedi. Günümüzde 26 Avrupa ülkesinin parçası olduğu Schengen Bölgesi'nde ortak bir vize politikası uygulanıyor ve tek bir dış sınır kontrolü yapılıyor.

Başlangıçta AB sistemi dışında imzalanan ve işleyen Schengen sistemi, 1999 Amsterdam Antlaşması'yla AB hukukuna katıldı. Bulgaristan, GKRY, Hırvatistan ve Romanya'nın ancak gerekli hazırlıkları yaptıktan sonra katılabileceği Schengen Bölgesi'ne İngiltere ve İrlanda'ysa kendi istekleriyle dâhil olmadı. Bu arada, Schengen Bölgesi'ne AB üyesi olmayan kimi devletler de dâhil. Bunlarsa EFTA üyesi İsviçre, İzlanda, Lihtenştayn ve Norveç. Öte yandan, tümüyle bir AB üyesi devletin sınırları içerisinde yer alan Monaco, San Marino ve Vatikan'ın da fiilen Schengen Bölgesi içinde yer aldığı söylenebilir.

Bu arada, 1986'da imzalanan Avrupa Tek Senedi'yle ekonomik entegrasyon bir adım daha ilerletildi ve 31 Aralık 1992 itibariyle "tek pazar (*single market*)" kurulması hedefi belirlendi. Siyasa alandaysa "Avrupa Siyasi İşbirliği" adıyla daha sonra "ortak dış ve güvenlik politikası" olarak anılacak bir zemin oluşturuldu.

Kısacası Avrupa bütünleşmesi, tedrici bütünleşme anlayışına uygun olarak 1980'lerde toplumsal ve siyasal alanlara da uzanmaya başladı.

Öte yandan, Doğu Bloku'nun dağılma sürecinin başlamasıyla Doğu Avrupa'daki pek çok devletle nasıl ilişkiler geliştirileceği tartışmaları da gündemeydi artık. Bu ise AB'nin kendini sadece ekonomik değil toplumsal ve siyasal nitelikler ve hedefler çerçevesinde de yeniden tanımlamasını gerektiği düşüncesini besledi.

Tüm bu gelişmelerin sonucu olarak da 7 Şubat 1992'de Maastricht Antlaşması imzalandı. O zamana kadar yapılan en köklü değişiklikleri içeren Antlaşma, bütünleşme sürecinde ileri bir aşamaya geçildiğinin de habercisiydi. 1951'den itibaren temelde ekonomi ve hukuk alanında atılan adımlar kurumsallaştı ve bütünleşmeyi ekonominin diğer alanlarıyla toplumsal ve siyasal alana yayma dönemi resmen başladı.

Maastricht Antlaşması: Siyasi Bütünleşmeye Doğru

Maastricht Antlaşması'nın dikkat çeken ilk özelliğinin "Avrupa Birliği" isminin bu düzeyde ve anlamda resmen ilk kez kullanılması olduğu söylenebilir. Bir hukuksal kişilik olarak olmasa da "şemsiye" bir isim olarak zikredilen Avrupa Birliği'nin "sütun (*pillar*)" olarak adlandırılan üç alandan oluşması öngörüldü. Birinci sütun, bütünleşme sürecinde o zamana kadar atılan tüm adımları içeren "Avrupa Topluluğu"ydü. 1951 ve 1957'de imzalanan antlaşmalarla ku-

Maastricht Antlaşması'nın "Avrupa Birliği" yapısını getirmesiyle birlikte AKÇT, AET ve EURATOM, Avrupa Toplulukları sütunu altında toplandı.

ruhan ve 1965'te iç idari yapıları birleştirilen üç Avrupa Topluluğu, "Avrupa Birliği"nin birinci sütunu oldu. Başlangıçtan bu yana olduğu gibi ulus-üstünlüğu esas alan bu sütunun dışında "Adalet ve İçişleri" ile "Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası" adıyla iki sütun daha oluşturuldu. Ancak bu iki yeni sütunun o aşamada "hükümetlerarası" nitelikte olacağı yani bu alanlarda bir egemenlik devrinin (şimdilik) söz konusu olmayacağı ve ilgili kararların üyelerin iç hukuklarında doğrudan etki doğurmayacağı öngörüldü. Yine de üyelerin bu alanlarda görüşme yapma, karar verme ve birlikte hareket etme iradesi göstermeye başladığı açıktı. Bu ise zamanla AB'de toplanacak yeni yetkilerin adeta habercisi olarak görülebilir. Nitekim "tedrici bütünleşme" anlayışına uygun olarak özellikle güvenlik, göç ve adli işbirliği gibi konularda AB'ye daha fazla yetki verme eğilimi de o günden bu yana devam etmektedir.

AVRUPA BİRLİĞİ

Kurumsal yeniden yapılanma da getiren Maastricht Antlaşması, ekonomik alanda o zamana kadar kaydedilen bütünleşmeyi bir adım daha ileri taşıma kararını da içermekte. Nitekim kurulan ortak ekonomik alanın tek bir para birimine sahip olması kararı alındı ve üyelerin Avro Bölgesi'ne dâhil olabilmek için karşılımları gereken koşullar (Maastricht Kriterleri) belirlendi. 1992 Maastricht Antlaşması'yla oluşturulması kararlaştırılan Euro, 1 Ocak 2002'de de resmen tedavüle girecektir.

Maastricht Antlaşması'nda toplumsal ve hatta siyasal bütünleşme anlamında önemli bir adım daha atıldı ve "Avrupa Birliği Vatandaşlığı" oluşturuldu. Buna göre, bir AB üyesi devletin vatandaşı olan herkes otomatik olarak "AB Vatandaşı" sayıldı. Her ne kadar üyelerin kendi hukuk sistemlerine göre verdiği vatandaşlık esas olmaya devam etse de, AB Vatandaşlığı'nın AB hukuku çerçevesinde kimi ayrıcalıklar sağlaması da kararlaştırıldı. Bu ayrıcalıklar, Avrupa Parlamentosu'yla yerel seçimlerde seçme ve seçilme, AB içinde seyahat ve ikamet, AB belgelerine erişim, kimi AB kurumlarına dilekçe verme ve diplomatik koruma gibi haklardan oluşmakta. Böylece, her ne kadar başarı şansı konusundaki tartışmalar sürse de, "AB vatandaşları" arasında ortak bir asabiye oluşturma yönünde bir ilk adım atıldığı söylenebilir.

Birlik Vatandaşlığı (*Citizenship of the Union*)

Maastricht Antlaşması Madde 20/1: Bu Antlaşma ile Birlik vatandaşlığı tesis edilmiştir. Bir üye devletin uyruğu olan herkes Birlik vatandaşdır. Birlik vatandaşlığı ulusal vatandaşlığın yerini almayıp ona ilavedir.

Dikkat

AB üyesi devletlerde tek pasaport uygulaması yok. Yani her devlet vatandaşlarına kendi pasaportunu veriyor. Ancak yapılan uyum çalışmalarıyla “şeklen” tek tip pasaport verilmesi kararlaştırılmış.

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle dağılan Doğu Bloku'nda bulunan Orta ve Doğu Avrupa ülkelerini AB'ye yakınlaştırma ve zamanla üyeliğe kabul etme hedefi, Maastricht Antlaşması'yla başlayan dönemde doğrudan karşılığını buldu. Bu devletlerin serbest piyasa ekonomisiyle liberal demokrasiye geçerek AB üyeliği yolunda ilerlemesi için 1993'te benimsenen ekonomik ve siyasal kriterler bundan böyle Türkiye dâhil tüm adaylar için temel üyelik koşullarını oluşturacaktı.

1990'lara damgasını vuran bu tartışmalar, belki de ilk meyvesini 1995'te Avusturya, Finlandiya ve İsveç'in üye olmasıyla verdi. AB'yi uzun süre bir anlamda kenardan izleyen bu devletlerin katılımı, bütünleşme sürecinin gösterdiği başarılı performans kadar şekillenmekte olan Avrupa siyasetinin de işaretiydi. Nitekim böylece büyük ölçüde bütünleşen Avrupa'nın köklü liberal eko-

nomileri tek çatı altında toplandı. Artık derinleşme kadar Doğu'ya genişleme fikri de daha çok tartışılır oldu.

2000'lere gelindiğinde, genişleme-derinleşme tartışmaları belirli başlıklar altında sürdü. Ekonomik bütünleşmenin parasal bütünleşmeyle taçlandırılması süreci tamamlandı ve Avro 1 Ocak 2002'de resmen tedavüle girdi.

Ortak para birimine geçişle ekonomik bütünleşme açısından çok önemli bir aşama kaydedilirken, genel olarak AB'nin istikameti konusu da 2000'li yılların başında yeniden önem kazandı. Bu çerçevede en çok dikkat çeken de, özellikle siyasal ve toplumsal bütünleşme açısından önem taşıyan konu başlıklarının gündeme gelmesiydi.

Temel Haklar Şartı ve Anayasa Tartışmaları

Bu anlamda ilk ciddi adımın 2000'de ilan edilen Temel Haklar Şartı olduğu söylenebilir. Daha önce de vurgulandığı gibi, bütünleşme adımları 1990'lara kadar başta ekonomi ve hukuk olmak üzere nispeten teknik konularda atılmış ve insan hakları gibi temel toplumsal ve siyasi meseleler de ancak bu kapsamda ele alınmıştı. Oysa artık bu alanda da derli toplu bir AB mevzuatına ihtiyaç olduğu dillendiriliyordu. Bunun bir nedeni Soğuk Savaş sonrasında gündeme gelen Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin üyeliği meselesiyken, bir diğer nedeni de içeride artan toplumsal ve siyasal bütünleşme arayışlarıydı.

Nitekim 7 Aralık 2000'de üç temel AB kurumu tarafından ilan edilen Temel Haklar Şartı, AB vatandaşlarıyla AB üyelerinde ikamet edenlere kimi siyasal, ekonomik ve sosyal hakları ilk

kez tanıdı. Her ne kadar AB hukuku içinde bağlayıcılık taşımasa da, bu içerik ve kapsamdaki ilk bütünlüklü AB belgesi olan Şart'ın bütünleşme sürecinin toplumsal ve siyasal ayağı açısından taşıdığı önem açık. Kaldı ki, her ne kadar 2004'te bir "anayasa" yoluyla bağlayıcılık kazandırılması çabası kesintiye uğrasa da, 2007 Lizbon Antlaşması'yla Şart'ın AB müktesebatının parçası olduğu kabul edildi. AB vatandaşlarının temel haklarının böylece AB hukuk düzeyinde koruma altına alınmasıyla da toplumsal ve siyasal bütünleşme alanında önemli bir aşama daha kaydedildi.

Temel Haklar Şartı (*Charter of Fundamental Rights*)

AB'nin ilk derli toplu insan hakları metni olan Şart, Avrupa Parlamentosu, Avrupa Komisyonu ve Bakanlar Konseyi tarafından 7 Aralık 2000'de ilan edildi. Lizbon Antlaşması'yla bağlayıcılık kazanan 54 maddelik Şart, Avrupa vatandaşlarıyla AB coğrafyasında ikamet edenlerin siyasi, ekonomik ve soysal haklarını düzenliyor.

Bu dönemde toplumsal ve siyasal bütünleşme açısından gündeme gelen asıl konuya, bir "AB Anayasası" oluşturma fikriydi. Bir süredir gündemde olan fikrin hedefi, belirli bir seviyeye gelen derinleşme ve bütünleşme adımlarının gözden geçirilerek sistematize edilmesi ve AB'nin derli toplu bir hukuk ve yönetim sistemine kavuşturulmasıydı. Kimileri bir "Avrupa Birleşik Devletleri" kurulmasının yolunun açılmasını kimileriye bütünleşme sürecinin geldiği aşamanın fotoğrafının çekilmesini istediği için de bir uzlaşuya varıldı. Bir AB Anayasası hazırlaması için AB Zirvesi tarafından Aralık 2001'de kurulan Avrupa Konvansiyonu (*European Convention*), hazırlık sürecindeki kimi ciddi tartışmalara rağmen çalışmalarını Temmuz 2003'te tamamladı ve hazırlanan anayasal metin de 29 Ekim 2004'te Roma'da imzalandı.

AB Anayasası (Avrupa Anayasası'nı Kuran Taslak Antlaşma)

Fransa'nın eski cumhurbaşkanlarından Valéry Giscard d'Éstaing başkanlığındaki Avrupa Konvansiyonu (Kurucu Meclisi) tarafından hazırlanan AB Anayasası, 29 Ekim 2004'te Roma'da imzalandı. Yürürlüğe girmesi için kimi üyelerde ulusal parlamento onayı aranırken bazılarında da referandumlar yapıldı. Kurucu üyeler olan Fransa ve Hollanda'da Mayıs 2005'te yapılan referandumlardan "hayır" oyu çıkmasıyla da Anayasa yürürlüğe giremedi ve rafa kaldırıldı.

Ne var ki, hazırlık sürecinde yapılan tartışmalar bir yana, özellikle AB için bir Başkan, Bayrak ve Marş öngörülmesi gibi sembolik düzenlemeler nedeniyle eleştirilere ve itirazlara konu olan anayasal metin, iki kurucu devlette yapılan referandumlarda reddedildi. Besbelli ki, mevcut devletler dışında ve üstünde yeni bir "devlet"i çağrıştıran düzenlemeler içeren bu anayasal metin, toplumun ve siyasetin farklı kesimleri tarafından ya yanlış ya da erken bulunmuştu. Fransa ve Hollanda gibi hem de kurucu üye olan iki üyede halkın çoğunluğunun hayır oyu vermesiyle bütünleşme sürecinin önemli krizlerinden birisi yaşandı. Ancak Anayasa fikrinin gündemden çıkarılmasıyla bütünleşme sürecinin devam ettirilmesi fikrinde uzlaşıldı. Anılan sembolik düzenlemeler başta olmak üzere "devlet"i çağrıştıran ya da bütünleşme süreci açısından (henüz) erken bulunan hükümlerin çıkarılmasıyla yeni bir tadil antlaşması yapma yoluna gidildi. Zira her ne kadar 2001 Nice Antlaşması'nda büyük ölçüde halledilmiş olsa da, özellikle 2004 ve 2007 genişlemelerinden sonra oluşan 27 üyeli AB'nin yeni koşullara uygun bir kurumsal yapıyla

**Avrupa Birliği,
2007'de imzalanıp
2009'da yürürlüğe
giren Lizbon
Antlaşması'yla
hukuksal varlık
kazandı.**

işleyişe kavuşturulması gerekiyordu. Ayrıca “devlet”i doğrudan çağrıştıracak şekilde olmasa da derinleşme sürecinde gelinen aşamanın gerekli hukuksal altyapısının oluşturulması da hedefleniyordu. Nitekim 17 Aralık 2007'de imzalanan Lizbon Antlaşması'yla hem bu hedefler sağlandı hem de Anayasa'nın reddedilmesi sonrasında oluşan olumsuz hava dağıtıldı.

Lizbon Antlaşması: Artık Avrupa Birliği Var

AB'nin günümüzde de geçerli olan kurumsal yapısını belirleyen Lizbon Antlaşması'nın en önemli özelliği, yaptığı yapısal ve kurumsal reformlar olsa gerek. Bu açıdan kuşkusuz en önemli birinci değişiklik, Maastricht Antlaşması'nda bir şemsiye kavram olarak kullanılmakla birlikte hukuksal varlık taşımayan “Avrupa Birliği”nin ilk kez (uluslararası) hukuk kişiliği kazanması. Bir başka deyişle, merkezinde üç Avrupa Topluluğu'nun olduğu sistem terkedildi ve bütünleşme kurum ve yapılarını kendi bünyesinde toplayan “Avrupa Birliği” varlık kazandı.

İkincisi, bu yeni duruma uygun olarak AB'nin kurumsal yapısında da değişiklikler yapıldı. Bu açıdan ilk dikkat çekense "Zirve" ya da "AB Zirvesi" olarak bilinen yapının "AB Konseyi" adıyla AB'nin resmi organları arasında sayılması.

Lizbon Antlaşması'nın kurumsal anlamda yaptığı bir diğer yenilikse, kurulduğu 1998'den itibaren özel bir statüye sahip olan **Avrupa Merkez Bankası**'nın resmi organları arasında sayılması.

Lizbon Antlaşması mevcut diğer AB organlarının işleyiş, yetki ve karar alma yöntemleri konusunda da önemli değişiklikler yaptı. Birlik yapısının genişleme ve derinleşme sürecinin geldiği aşamaya uygun şekilde yeniden yapılandırılması anlamına gelen bu değişikliklerin bütünleşmenin daha fazla ilerlemesine uygun bir altyapı oluşturduğu söylenebilir.

İmza Tarihi	1951	1957	1965	1985	1986	1992	1997	2001	2007
Yürürlük Tarihi	1952	1958	1967	1985	1987	1993	1999	2003	2009
Belge	Paris Antlaşması	Roma Antlaşmaları	Füzyon Antlaşması	Schengen Antlaşması	Avrupa Tek Senedi	Maastricht Antlaşması	Amsterdam Antlaşması	Nice Antlaşması	Lizbon Antlaşması
						Avrupa Birliği'nin Üç Sütunu			
			Avrupa Toplulukları						
			Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM)						
			Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT)			Antlaşma 2002'de Sona Erdi			
			Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET)						
				Schengen Kuralları			Avrupa Topluluğu (AT)		Avrupa Birliği (AB)
					Adalet ve İçişleri	Polis ve Yargısal İşbirliği			
					Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası				

03

AB'nin Kurumsal Yapısı ve İşleyiŖi

AB Konseyi / Zirve (Genel Siyaset Belirleyici)

Bakanlar Konseyi (Yasama)

Avrupa Parlamentosu (Yasama-Yürütme)

Avrupa Komisyonu (Yürütme)

ABAD (Yargı)

Avrupa Sayıştayı (Mali Denetim)

Avrupa Merkez Bankası

Lizbon Antlaşması'na Göre AB'nin Resmi Organları

- Avrupa Parlamentosu (*European Parliament*)
- AB Konseyi (Zirve) (*European Council*)
- Bakanlar Konseyi (*Council of the EU/Council*)
- Avrupa Komisyonu (*European Commission*)
- Avrupa Birliği Adalet Divanı - ABAD (*Court of Justice of the European Union*)
- Avrupa Merkez Bankası (*European Central Bank*)
- Sayıştay (*Court of Auditors*)

Oluşumlarına Göre AB'nin Organları

Üye devletlerin sesi → AB Konseyi (Zirve) ve Bakanlar Konseyi
Bürokratların sesi → Avrupa Komisyonu ve ABAD
Halkların sesi → Avrupa Parlamentosu

Üye devletlerin egemenliklerinin bir kısmının tedrici olarak ulus-üstü kurumlara aktarılması anlayışına dayanan Avrupa bütünleşmesi, bu hedefini AB'nin kurumsal yapısıyla işleyiş mantığına da yansıttı. Bu anlamda "devlet"e öykünen AB, üyelerden aldığı kimi egemenlik yetkilerini uygun şekilde kullanmasını da sağlayacağı için, kuruluşundan itibaren tipik devlet yapılanmasını esas aldı. Açıkça devralınan konularda yetki kullanabilen ana organlar, yasama, yürütme ve yargı şeklindeki temel devlet işlevlerini yerine getirecek şekilde oluşturuldu. Böylece AB müktesebatı (acquis communautaire ya da kısaca *acquis*) olarak da ifade edilen AB hukuk külliyyatının uygulanmasında bir hukuksal ya da fiili boşluk oluşması da sağlandı. Zira genel olarak AB'ye devredilen alanlarda egemenlik yetkileri ilgili organlar tarafından kullanılırken, bunun dışındaki tüm konularda devletlerin egemenliği ve hukuku geçerli olmaya devam etti. Bu nedenle AB organlarını yasama, yürütme ve yargı işlevlerinin yerine getirilmesini esas alarak sınıflandırıp ele almak en doğrusu.

AB'nin Devletlerden Aldığı Egemenliği Kullanma Biçimi ve Mantığı

Avrupa
Parlamentosu

AB Konseyi

Bakanlar
Konseyi

Avrupa
Komisyonu

Avrupa Birliği
Adalet Divanı

Avrupa
Sayıştay

Avrupa
Merkez Bankası

1. Genel Siyasi Yönelim: Zirve olarak da anılan AB Konseyi, hangi alanlarda egemenlik devri olacağına oydaşmayla karar verir. (Egemenlik devri ise tüm üyelerin taraf olacağı bir antlaşmayla yapılır.)

2. Yasama: Egemenlik devri yapılan konudaki AB kuralları, nitelikli çoğunlukla karar alan Avrupa Bakanlar Konseyi'yle Avrupa Parlamentosu tarafından belirlenir.

3. Yürütme: Oluşan AB müktesebatı, basit oy çokluğuyla karar alan Avrupa Komisyonu ve ona bağlı Avrokratlar tarafından uygulamaya geçirilir.

4. Yargı (Yargısal Denetim): Tüm AB organlarının, üye devletlerin ve gerçek ve tüzel kişilerin AB müktesebatına uygun davranıp davranmadığı Avrupa Birliği Adalet Divanı tarafından yargısal denetime tâbi tutulur.

5. Mali Denetim: Mali harcamaların AB müktesebatına uygunluğu, Avrupa Sayıştay tarafından denetlenir.

6. Ekonomik ve Parasal Birlik: Ortak para birimi Avro'yu kullanan ülkelerin para politikaları belirlenir ve yönetilir.

AB Konseyi/Zirve (Genel Siyaset Belirleyici)

Dikkat

AB organlarını tanıtırken yaşanan en önemli sorunlardan biri de, kimi organlar konusunda yaşanan isim karmaşası. Oluşturulduğu 1960'lardan bu yana AB'nin en üst düzey karar zemini olan AB Zirvesi, 2007 Lizbon Antlaşması'nda "*European Council*" adıyla resmi organlar arasında sayıldı. Bu yeni organı Türkçede "AB Zirvesi" olarak isimlendirmeye devam etme eğilimi olsa da "AB Konseyi" ismi de tercih edilebilir. Öte yandan, başlangıçtan beri yasama organı olan, Amsterdam Antlaşması'ndan itibaren "*Council of the EU*" olarak anılan ve Lizbon Antlaşması'nda sadece "*Council*" olarak adlandırılan kurumu "Bakanlar Konseyi" olarak anmaya devam etmek en doğrusu.

Ne var ki, hem İngilizce hem de Türkçede yaşanan karmaşa burada bitmiyor. Zira çok benzer adla bir de uluslararası örgüt var. Kurulduğu 1949'dan bu yana Türkiye'nin de üyesi olduğu ve Türkçede "Avrupa Konseyi" olarak bilinen "*Council of Europe*". Bu üç yapıyı karıştırmamak için aşağıdaki gibi şemalaştırabiliriz:

Avrupa Birliği "Konseyleri"

AB Konseyi (Zirve) / *European Council*: AB'nin devlet ve hükümet başkanlarından oluşan en üst karar organı.

Bakanlar Konseyi / *Council*: AB'nin üye devletlerin ilgili bakanlarından oluşan yasama organı.

Avrupa Konseyi / *Council of Europe*

Kurulduğu 1949'dan bu yana Türkiye'nin de üyesi olduğu Avrupa Konseyi, bünyesinde Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ni de barındıran bir uluslararası örgüt. Günümüzde 47 üyesi var ve tümüyle AB'den ayrı ve bağımsız bir yapı.

AB'nin kurumsal işleyişini anlayabilmek açısından ilk sorun, üye devletler tarafından egemenlik ve yetki devredilen alanlardaki genel politikaların nasıl belirleneceği. Başlangıçta kimi belirsizlikler olsa da, bu işlevi 1961'den bu yana üyelerin hükümet ve devlet başkanlarından oluşan bir yapı yerine getirmekte. Uzunca süre "AB Zirvesi" adını taşıyan ve enformel nitelik taşıyan bu yapı, Lizbon Antlaşması'nın 2009'da yürürlüğe girmesiyle "AB Konseyi (Zirve)" adıyla resmi organlar arasına katıldı. Yetkisi ve göreviyse temelde hep aynı kaldı:

- Bütünleşmenin devamı konusunda gerekli motivasyonu sağlama
- Bütünleşme sürecinin istikametini ve genel siyasi yönelimi belirleme
- Bütünleşmenin temel konuları hakkında karar alma
- Siyasi bütünleşmenin başta dış politika olmak üzere özel alanlarında karar alma

AB'nin Dış Politikası

Devletlerin en temel özelliklerinden birisi de kendi dış politikalarına sahip olmaları ve bu alanda bağımsız karar alıp uygulayabilmeleri. AB'nin bu alanda bir yetkisi olmadığı gibi üyeler de egemenlikleri hala korumakta aslında. Zaten AB'nin bir devlet olmadığı hatta devlete benzetilmemesi gerektiği şeklinde yaklaşımının en önemli gerekçelerinden biri de bu.

F. Mogherini

Öte yandan, zaman içerisinde çeşitli adlarla anılacak şekilde AB'nin dış politika alanında en azından ortak bir işbirliği zeminine sahip olması anlayışı da benimsenmiş. Bunda, birçok alanda birlikte hareket eden üyelerin dış politika konusunda da belirli ilkeleri paylaşması ve ortak tutum alması gerektiği düşüncesi etkili olmuş. Nitekim, ancak tüm üyelerin oybirliğiyle kabul ettiği konularda ortak tutum ve politikalar belirlenebiliyor. Bu konularda AB'yi temsil eden ve AB adına görüş beyan edense **Birlik Dışişleri ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi** (*High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy*). 2014'ten beri bu görevi İtalyan Federica Mogherini yapıyor.

Lizbon Antlaşması, AB Konseyi'nin (Zirve) yapısına da iki temel değişiklik getirdi. Üyelerin sırayla altı aylık dönemler halinde yaptığı "Zirve Dönem Başkanlığı" sistemi terk edildi. Artık AB Konseyi 30 ay görev yapacak bir "AB Konseyi Başkanı" seçiyor. Ayrıca AB Konseyi artık sadece üyelerin devlet ya da hükümet başkanlarından oluşmuyor. Seçilen AB Konseyi Başkanı'yla birlikte Avrupa Komisyonu Başkanı ve "Birlik Dışışleri ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi" de üyeler arasında. Yalnız bu son ikisi toplantılara oy hakkı olmaksızın katılıyor. Nihayet, Avrupa Parlamentosu'yla Avrupa Merkez Bankası başkanlarının da toplantılara sıklıkla davet edildiğini görmekteyiz.

AB Konseyi (Zirve) Üyeleri

- AB Konseyi Başkanı (30 ay için seçiliyor ve ancak bir kez daha bu göreve getirilebilir)
- Üyelerin devlet ya da hükümet başkanları (hangisinin olacağı üyelerin kendi sistemine göre belirleniyor)
- Avrupa Komisyonu Başkanı
- Birlik Dışışleri ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi (Konsey Başkan Yardımcısı olmakla birlikte oy hakkı yoktur)

Haziran ve aralık aylarında olanlar daha ön planda olsa da yılda dört kez yapılan AB Konseyi (Zirve) toplantıları, 2004'ten bu yana sadece Brüksel'de gerçekleşiyor. Öte yandan, 2016'da İngiltere'de yapılan referandumdan çıkan AB'den ayrılma kararı AB'nin halklar gözündeki konumu tekrar tartışma konusu yapınca, toplantıların nerede yapılmasının daha iyi olacağı sorusu gündeme geldi. Öyle ki, "Avrupa halklarıyla daha yakın temasta olmak ve Avrupa'nın günlük hayatının daha çok içinde olmak" için AB Konseyi'nin (Zirve) farklı kentlerde toplanmasının uygun olacağı görüşü dile getirilmekte.

AB Konseyi'nde kararlar, özel olarak belirtilmiş kimi konular hariç, oydaşmayla (consensus) yani hiçbir üyenin itiraz etmediği bir uzlaşuya varılmasıyla alınmakta. Bu ise herhangi bir üyenin karşı çıktığı bir konuda karar alınamayacağı anlamına gelmekte.

Üyelerin devlet ve hükümet başkanlarının katıldığı ilk enformel toplantı, 1961'de Fransa Başkanı Charles de Gaulle'ün isteğiyle yapıldı. Nedeni de bütünleşme sürecinin büyük ölçüde Komisyon yani bürokrat ve teknokratlar tarafından yönetilmesi ve bunun neden olduğu sorunlardı. Böylece üye devletlerle Avrupa kurumlarının beklenti, talep ve çıkarları arasında bir denge oluşturulması sağlandı. Bu nedenle AB Konseyi'ni (Zirve) adından da anlaşıldığı üzere üye devletlerin en üst düzeyde sesi olarak tanımlamak mümkün.

Öte yandan AB Konseyi (Zirve), 1961'den bu yana olduğu gibi, Lizbon Antlaşması'na göre de AB'nin genel siyasi istikametiyle önceliklerini belirleme ve bütünleşme sürecinin devamını sağlama görev ve yetkisine sahip. Aslında kararları doğrudan uygulanabilir AB kuralları oluşturmuyor. Ancak yasama, yürütme ve yargı işlevleri görece diğer AB organlarının gözeteceği genel ilkelerle kullanacakları yetkilerin çerçevesini belirlediği söylenebilir. Bu ise makro politikaları belirleyerek bütünleşme sürecinin sağlıklı şekilde ilerlemesini gözetme görev ve yetkisinin bir

AB Konseyi'nin 2016'da Tamamlanan Toplantı Salonu

sonucu. Bu niteliği nedeniyle tüm AB kurumlarını bir arada tutan çatı yapı olarak da anılmakta.

Bütünleşme sürecinin genel yönelimi konusunda AB Konseyi'nde (Zirve) bir karar alınması durumunda ilgili konu genelde bir antlaşma yoluyla AB hukukunun parçası oluyor. Böylece gerçekleşen bu genel nitelikli egemenlik devri, ilgili konunun ya da alanın artık üyelerin ulusal hukukları tarafından değil de AB hukuku tarafından düzenleneceği anlamına geliyor. Somut AB hukuku kurallarının oluşturulması yani "yasama" yetkisi açısından karşımıza iki organ çıkıyor: Başlangıçtan bu yana ana yasama organı olan Bakanlar Konseyi ve özellikle Lizbon Antlaşması'yla bu yetkiye ortak olan Avrupa Parlamentosu.

Bakanlar Konseyi (Yasama)

Bakanlar Konseyi, üyelerin hükümet temsilcilerinden oluşmakta ve bu nedenle de üyelerin görüş ve çıkarlarını temsil etmekte. Öte yandan bir organı olduğu AB'nin de görüş ve çıkarlarını gözetmek durumunda. Dolayısıyla bütünleşme sürecinin sağlıklı ve dengeli yürütülmesi açısından çok önemli bir organ. Zaten AB içinde nihai karar organı olmanın yanı sıra, AB Konseyi'yle (Zirve) birlikte politikalar da belirliyor. Temel yetki alanı olan yasama işlevini "olağan yasama usulü" çerçevesinde Avrupa Parlamentosu'yla birlikte kullansa da, AB'nin yasama ve yürütme açısından en etkin organı olmayı sürdürdüğünü söylemek mümkün.

AB'nin "yasama" organı niteliğindeki Bakanlar Konseyi, üye devletlerin "ilgili" bakanlarından oluşuyor. Her bir toplantıya üyelerin hükümetlerini temsilen hangi bakanlarının katılacağıysa ele alınacak konuya göre belirlenmekte. Örneğin "çevre"yle ilgili toplantıya üyelerin çevre bakanları katılmakta. Bu kapsamda on farklı başlık belirlenmiş durumda. Dolayısıyla Bakanlar Konseyi on farklı şekilde toplanabilmekte.

Bakanlar Konseyi'nin Oluşumu

- Genel İşler Konseyi
- Dışişleri Konseyi (Birlik Dışişleri ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi başkanlığında toplanıyor)
- Ekonomik ve Mali İşler Konseyi (Para politikasına ilişkin toplantıda Avro kullanmayan üyelerin oy hakkı bulunmamakta)
- Adalet ve İçişleri Konseyi
- Tarım ve Balıkçılık Konseyi
- Çevre Konseyi
- İstihdam, Sosyal Politika, Sağlık ve Tüketicilerin Korunması Konseyi
- Rekabet Konseyi
- Eğitim, Gençlik, Kültür ve Spor Konseyi
- Ulaştırma, Telekomünikasyon ve Enerji Konseyi

Hükümetlerini temsilen katılan bakanların kullanacakları oylarla devletleri adına taahhütte bulunma ve devletlerini bağlama yetkisine sahip olması esas. Zira üyelerin egemenlik devrettikleri konulardaki AB kuralları, kullanılacak yasama yetkisiyle oluşturulmakta. Ancak Bakanlar Konseyi'nin yasama sürecini kendiliğinden başlatması mümkün değil. Bunun için Avrupa Komisyonu'nun önerisi gerekiyor.

Bu arada, Bakanlar Konseyi'nin Avrupa Komisyonu'yla birlikte "yürütme" alanında kullandığı yetkiler de bulunmakta.

Bakanlar Konseyi'nin Yetkileri

- Nihai ve bağlayıcı karar alma
- Parlamentoyla birlikte yasama yapma
- Ekonomi politikaları koordine etme
- Uluslararası anlaşmaları imzalama ve onaylama
- Bazı AB organlarına atama yapma

Bakanlar Konseyi yasama alanındaki kararlarını üç farklı şekilde alabiliyor. Oybirliği, basit çoğunluk ve nitelikli çoğunluk.

Yeni üye kabulü, ortak dış ve güvenlik politikası ile açıkça sayılan bazı temel konularda karar alınabilmesi için oybirliği esas. Öte yandan, bu tür kararlar oylanırken üyelere çekimser kalma hakkı verilmiş. Yani asıl olan hiçbir üyenin aleyhte oy vermemesi. Ne var ki, bir üyenin bile olumsuz oy vermesi ilgili kararın alınmaması anlamına geliyor. Biraz da bu nedenle oybirliğiyle karar alınacak konular zaman içerisinde epeyce azaldı. Bu da AB'nin üyeler karşısında güçlenmesi anlamına geliyor.

Bakanlar Konseyi'nin iç işleyişıyle ilgili konularda genelde basit çoğunluk aranıyor. Bu ise üye sayısının yarısından bir fazlası demek (günümüzde en az 15 lehte oy). Toplantıya katılmayanlar adına vekâleten başka üye oy kullanabiliyor.

Lizbon Antlaşması'yla getirilen sisteme göre, Bakanlar Konseyi'nin nitelikli çoğunlukla karar alabilmesi içinse iki şart var. Üye devletlerin en az yüzde 55'inin olumlu oy kullanması ve bunun AB toplam nüfusunun yine en az yüzde 65'ini temsil etmesi.

Avrupa Parlamentosu (Yasama-Yürütme)

AKÇT'yi kuran 1951 Paris Antlaşması'nda "Ortak Meclis (*Common Assembly*)" adıyla oluşturulan Avrupa Parlamentosu, günümüzdeki adını zaman içinde aldı. Başlangıçtan itibaren "Avrupa halklarının demokratik ifade hakkının zemini" olan Avrupa Parlamentosu, uzun yıllar boyunca üye devletlerin ulusal parlamentoları içinden seçilen ya da görevlendirilen milletvekillerinden oluştu. Amaç halkların temsilcilerinden oluşan ulusal parlamentoların da bütünleşme sürecinde temsil edilmesi ve böylece AB'nin meşruiyetinin desteklenmesiydi. Ne var ki, taşıdığı "parlamento" adına rağmen hem dolaylı temsile dayanması hem de yasama yetkisine sahip olmaması nedeniyle pek etkili değildi. Bağlayıcı olmayan kararlar alabilen bir danışma organı niteliğinde olması nedeniyle AB içindeki karar alma süreçlerini etkileyemedi. "Siyasi tartışma platformu" olmanın ötesine geçemedi.

Avrupa Ombudsmanı

"Ombudsmanlık (Kamu Denetçiliği)", yönetilenlerin yönetimin kötü uygulamalarını şikâyet etmesi için oluşturulan mekanizmalardan biridir. Maastricht Antlaşması'yla oluşturulan Avrupa Ombudsmanı, Avrupa Parlamentosu tarafından seçilmekte ve sadece Avrupa vatandaşlarına değil Avrupa'da ikamet eden herkese tüm AB kurumlarıyla birimlerinin kötü yönetim uygulamalarını şikâyet etme imkânı sunmakta. Bu yargı dışı arabuluculuk mekanizmasının hem vatandaşların yönetime katılmasını hem de böylece yönetimin meşruiyetini pekiştirdiği genel kabul görmekte.

Bu açıdan ilk ciddi adım, Avrupa Parlamentosu için doğrudan seçimlerin ilk kez yapıldığı 1979'da atıldı. O yıldan bu yana tüm üyelerde beş yılda bir yapılan seçimlerle doğrudan seçilen Avrupa Parlamenteleri, üyelerin vatandaşlarının AB içinde doğrudan temsilini sağlamakta. Hala yetersiz bulunsa da "Avrupa halklarının sesi" olmanın ötesine geçen yasama ve yürütmeye dair kimi yetkileri tedricen artmakta. Özellikle AB yasama yetkisinin "olağın yasama usulü" çerçevesinde Bakanlar Konseyi'yle birlikte kullanılması bu açıdan çok önemseniyor.

Olağın Yasama Usulü

Bütünleşme sürecinin başından itibaren temel yasama organı Bakanlar Konseyi idi. Ne var ki, zamanla güçlendirilmek istenen Avrupa Parlamentosu, 1992 Maastricht Antlaşması'yla getirilen "ortak-karar usulü (*co-decision procedure*)" ile kimi alanlarda yasama sürecinin parçası kılındı. 2007 Lizbon Antlaşması bu istisnai durumu bir anlamda genelleştirerek "olağın yasama usulü (*ordinary legislative procedure*)" adıyla AB'nin ana yasama yöntemi haline getirdi.

Buna göre, AB'nin birçok temel politika alanında yasama işlevi artık Bakanlar Konseyi'yle Avrupa Parlamentosu tarafından eşit söz hakkı temelinde ortaklaşa yapılmakta. Süreç, halen yasama sürecini başlatmaya tek yetkili organ olan Avrupa Komisyonu'nun ön hazırlıklarını takiben bu iki organa aynı anda yasama teklifi göndermesiyle başlar. İki organın ortak bir metinde mutabık kalamaması halinde Komisyon'un da temsil edildiği özel bir uzlaştırma komitesi kurulur. Sonuç alınması durumunda Bakanlar Konseyi ve Avrupa Parlamentosu'nun uzlaşılan metni ayrı ayrı kabul etmesiyle de yasama süreci tamamlanır.

Tarafların uzlaşamadığı durumlardaysa ilgili yasama süreci tamamlanamadan sona erer.

Avrupa Parlamentosu, Lizbon Antlaşması'nın yürürlüğe girmesiyle AB'nin yürütme organı niteliğindeki Avrupa Komisyonu'nun görevine ilişkin kimi yetkiler de kazandı. En başta, Komisyon'un görev süresi beş yılda bir yapılan Avrupa Parlamentosu seçimleriyle ilişkilendirildi. Artık Komisyon Avrupa Parlamentosu seçimleri sonrasında çıkan sonuç da dikkate alınarak başlayacağı görevini sonraki seçimlere kadar sürdürecektir. Kuşkusuz bu, "AB'nin kabinesi" olarak da adlandırılan yürütme organının demokratik seçimlere paralel olarak oluşturulmasını öngördüğü için sembolik öneme sahip bir gelişme. Daha da önemlisi, AB Konseyi (Zirve) tarafından nitelikli çoğunlukla belirlenecek kişinin ancak Avrupa Parlamentosu tarafından onaylanırsa Avrupa Komisyonu Başkanı olacak olması. Bunu da "Hükümetin Baş"ının parlamentodan güvenoyu almasına benzetmek mümkün. Avrupa Parlamentosu, göreve gelmesini onayladığı Komisyon Başkanı'nın üyelerle birlikte oluşturacağı Komisyon heyetini ("kabine") de bir bütün olarak onaylama ya da reddetme yetkisine sahip. Her ne kadar nihai onay makamı AB Konseyi (Zirve) olsa da, Avrupa Komisyonu'nun oluşumunda Avrupa Parlamentosu'nun artan etkisinin AB'nin demokratikleşmesi açısından çok önemli olduğu görüşü yaygın. Üstelik Avrupa Parlamentosu'nun soru önergeleriyle yürütmeyi denetlenmesi ve hatta gensoru yoluyla Avrupa Komisyonu'nu düşürmesi de mümkün.

1975 Brüksel Antlaşması'yla zorunlu olmayan AB harcamalarını onaylama yetkisi elde eden Avrupa Parlamentosu, günümüzde AB Bütçesi'nin tümünün nihai olarak onaylama yetkisine sahip.

Avrupa Parlamentosu'nun Oluşumu

Tüm üyelerde aynı dönemde yapılan seçimlerde seçme ve seçilme hakkı, Maastricht Antlaşması'yla "AB vatandaşları"na verildi. Buna göre, AB üyesi bir devletin vatandaşı olanlar ikamet ettiği üyede seçime katılabiliyor, aday olabiliyor.

Beş yılda bir haziran ayının ikinci haftası (perşembe-pazar günleri arasında) yapılan Avrupa Parlamentosu seçimlerinde üyelerin kendi ulusal sistem ve kuralları geçerli. Adaylar seçimlere Avrupa düzeyinde örgütlenen siyasi partiler adına katılabiliyor. Üye devletlerin en az dörtte birinden (günümüzde yedi üye) seçilen yine en az 25 üyenin bir araya gelmesiyle de Avrupa Parlamentosu içinde gruplar oluşuyor. Ulusal aidiyet yerine siyasi tercihe göre olan bu gruplaşmaların "Avrupalılık bilinci"ni yerleştireceği öngörülüyor.

Seçimlerde AB çapında birlikte hareket eden siyasi partilerin yarışması ve seçilen Avrupa Parlamentosu üyelerinin ülkelerine göre değil bağlı oldukları siyasi görüşe göre çalışmalarını sürdürmesi de önemli. Zira bu, ulusal gruplar yerine yakın olunan siyasi görüşe uygun tercihler yapılması anlamına geliyor. Bunun da Avrupa bütünleşmesinin toplumsal ve siyasal yanını kuvvetlendireceği öngörülüyor. Öte yandan, 1979'dan bu yana yapılan seçimlere katılım oranı genelde düşük seyrediyor. Bu ilgisizliğin "Avrupalılık bilinci"nin henüz istenilen seviyede olmadığını gösterdiği söylenebilir.

Avrupa Parlamentosu Sandalye Dağılımı

Lizbon Antlaşması'na göre Avrupa Parlamentosu'nun biri başkan olmak üzere en fazla 751 üyesi olabilir. Her üye devlet, kendisi için belirlenen sayıda (en fazla 96, en az 6) vekil seçip gönderebiliyor. Sandalye sayıları belirlenirken her devlete önce 5 sandalye verilmiş, daha sonra da nüfusa göre oranlı ilaveler yapılarak bir denge sağlanmak istenmiş.

	Almanya	96
	Fransa	74
	İtalya	73
	Birleşik Krallık	73
	İspanya	54
	Polonya	51
	Romanya	32
	Hollanda	26
	Belçika	21
	Portekiz	21
	Çek Cumhuriyeti (Çekya)	21
	Macaristan	21
	Yunanistan	21
	İsveç	20
	Avusturya	18
	Bulgaristan	17
	Danimarka	13
	Finlandiya	13
	Slovakya	13
	Litvanya	11
	İrlanda	11
	Hırvatistan	11
	Letonya	8
	Slovenya	8
	Lüksemburg	6
	Estonya	6
	GKRY	6
	Malta	6

Avrupa Parlamentosu'nun üç merkezi var: Sekretarya'yla birlikte çeviri ve diğer idari büroların olduğu Lüksemburg; Genel Kurul toplantılarının yapıldığı Strazburg ve hem komisyon hem de siyasi grup toplantılarının yapıldığı Brüksel. İlke olarak üyelerinin en az üçte birinin katılımıyla toplanan Avrupa Parlamentosu'nda karar almak için kullanılan oyların yarısından bir fazlası gerekli (basit çoğunluk). Başkanı Avrupa Parlamentosu içinden 2.5 yıl için seçiliyor.

Avrupa Parlamentosu'nun en özgün özelliklerinden birisi de, Avrupa bütünleşmesinin "Farklılıkta Birlik (*United in Diversity*)" ve "Çeşitlilik İçinde Bütünlük (*Unity-in-Diversity*)" gibi mottolarını çalışma yöntemine yansıtması. Vekiller Avrupa Parlamentosu'nun sözlü ve yazılı çalışmalarına tüm üyelerin resmi dilleriyle katılma hakkına sahip. Günümüzde 28 üyenin bazıları ortak resmi dillere sahip olduğu için Avrupa Parlamentosu'nun 24 resmi dili var. Resmi metinler tüm bu dillerde yayınlanıyor, Genel Kurul çalışmaları sırasında da karşılıklı eşzamanlı (simultane) çeviri yapılıyor. Ayrıca İspanya'nın isteği ve onayıyla bu ülkede konuşulan Bask, Katalan ve Galiçya dillerinin de Avrupa Parlamentosu çalışmalarında kullanılması mümkün.

Dünyanın en fazla dille çalışan parlamentosu olan Avrupa Parlamentosu'nun en önemli harcama kalemlerinden birini de çeviri ücretleri oluşturuyor. Zira Avrupa Parlamentosu çalışmalarında bütün üye devletlerin resmi dilleri kullanılabilir ve her bir dilden diğerlerine de çeviri yapılıyor. Çalışmaların yaygın konuşulan bazı dillerle sınırlanmasının hem çeviri masraflarını azaltacağı hem de daha işlevsel olacağı önerileri sıklıkla yapılıyor. Ancak Avrupa bütünleşmesinin "Farklılıkta Birlik" anlayışı gereği her üyesine ve dillerine eşit saygı göstermesi gerektiği görüşü geçerliliğini sürdürüyor. Öte yandan, bazı diller arasında karşılıklı çeviri yapacak personel bulunmadığı için çeviri başka bir dil üzerinden yapılabilir.

Avrupa Komisyonu (Yürütme)

Çalışmalarına AKÇT döneminde "Yüksek Otorite" adıyla başlayan Avrupa Komisyonu'nu "bütünleşme sürecinin motoru" olarak tanımlamak mümkün. Zira bir yandan üyelerin değil "AB'nin çıkarlarını temsil etme" niteliği ve bunu da kimseden talimat almadan yapma yetkisi var. Ayrıca sadece ana görevi olan yürütme alanında değil yasama alanında da kimi temel yetkilere sahip.

Yürütme/icra görevi nedeniyle "AB'nin kabinesi" olarak da bilinen Avrupa Komisyonu aslında kabaca iki katmanlı bir organ. Üstte her bir üyeden bir Komisyon Üyesi'nin yer aldığı 28 üyeli bir yapı var. Karar alma yetkisine sahip bu yapı, nispeten siyasi bir nitelik taşıyor. Komiserlerin üye devlet vatandaşlarından seçilmesi bir anlamda yönlemsel bir konu aslında. Zira Komiserler bütünleşme fikrine bağlı kişiler arasından liyakat esasıyla seçilmekte ve çalışmalarını üye devletler dâhil her türlü kurum ve merciden bağımsız şekilde yürütmekte.

Bu heyetin altındaysa çalışmaların sürekliliğini ve düzenliliğini sağlayan 25 bine yakın AB bürokratından (Avrokrat) oluşan idari teşkilat bulunmakta. Bu kişiler de yine aynı temel ölçütlere göre AB tarafından istihdam edilmekte. Komisyon'un rutin faaliyetleri Komisyon Üyelerine bağlı Genel Müdürlükler ve onlara bağlı alt idari yapılar eliyle yürütölmekte.

Avrupa Komisyonu'nun Oluşumu

- AB Konseyi (Zirve), Avrupa Parlamentosu seçimlerinden çıkan sandalye dağılımını gözeterek bir kişi önerir.
- Bu öneri kararı nitelikli çoğunlukla alınır.
- Önerilen kişi Avrupa Parlamentosu üyelerinin yarısından bir fazlasının oyuyla Avrupa Komisyonu Başkanı olur.
- Başkan üye devletlere danışarak her birinden bir Komiser seçer.
- Komiserler Heyeti Avrupa Parlamentosu tarafından onaylanarak 5 yıl sürecek görevine başlar.

AB'nin yürütme organı olan Komisyon, AB müktesebatıyla programlarını uygular ve idari olarak gözetleyerek denetler. Bu yetkisini sınırlı alanda doğrudan kullanan Komisyon, genelde üye devletlerde faaliyet gösteren ulusal idareler üzerinden çalışır.

Katmanlı Yetki (*subsidiarite*) İlkesi:

AB hukukunun temel ilkelerinden olan katmanlı yetki (*subsidiarite*) ilkesine göre AB, belirli alanlarda ancak üyeler tarafından etkili karar alınamayacaksa devreye girer. Üye devletlerin yetkilerini AB'ye karşı korumayı amaçlayan bu ilke, hizmetlerin vatandaşa en yakın noktada yerine getirilmesini hedeflediği için yerel yönetimlerin güçlendirilmesi anlamına da gelmektedir.

Bu açıdan en kritik nokta, her ne kadar genel siyasi ve hukuksal sorumluluk gereği tüm üyeler tarafından imzalanırsa da, Komisyon'da kararların aslında basit çoğunlukla alınmasıdır. Bu ise AB Konseyi (Zirve) tarafından oybirliğiyle belirlenen ana siyasi yönelim çerçevesinde Bakanlar Konseyi'yle Avrupa Parlamentosu tarafından nitelikli çoğunlukla oluşturulan AB hukuk kurallarının basit çoğunlukla hayata geçirildiği anlamına gelmektedir.

Vatandaş Girişimi (*European Citizens' Initiative*)

Lizbon Antlaşması, üyelerin AB'ye egemenlik devrettiği bir konuda yasama yapılması sürecinin "AB vatandaşları"nın talebiyle de başlatılabileceğini hükme bağladı. Bunun için üye devletlerin en az dörtte birinden en az bir milyon AB Vatandaşının resmi talebi gerekmektedir. "Doğrudan demokrasi" örneği olarak görülen bu düzenlemenin AB'nin demokratik meşruiyeti açısından önemli olduğu genel kabul görmekte.

AB'nin mutfağı konumundaki Avrupa Komisyonu, Birlik çıkarlarını gerçekleştirme hedefi çerçevesinde yasama sürecini başlatmaya da tek yetkili organ durumunda. İç idari yapının ilgili kurullarından geçen yasama önerileri, Bakanlar Konseyi'yle Avrupa Parlamentosu'na sunulur.

AB'nin kurumsal işleyişinin sürekliliğini sağlayan Komisyon haftada en az bir kez toplanır. Taslağını hazırladığı bütçeyi kimi ilgili programları yöneterek uygulamaya da geçirir.

AB Bütçesi

Üye devletlerin çeşitli kriterlere göre yaptığı ödemelerden ve AB'nin kendi gelirlerinden oluşan yıllık AB Bütçesi, Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanır. Üye devletleri temsil eden Bakanlar Konseyi'nin de görüşü alındıktan sonra Bütçe'yi onaylayansa AB vatandaşlarını temsil eden Avrupa Parlamentosu'dur.

ABAD (Yargı)

AKÇT, AET ve EURATOM için "Adalet Divanı" adıyla kurulan yargı organları, 1958'de bu üç topluluğun ortak "Avrupa Toplulukları Adalet Divanı" (ABAD) oldu. Zamanla artan iş yükünü dikkate alan 1986 Avrupa Tek Senedi'yle ABAD'a "İlk Derece Mahkemesi" eklendi. Lizbon Antlaşması'ysa tüm yargı sistemini yeniden düzenleyerek "Avrupa Birliği Adalet Divanı"nı oluşturdu. Bu yapıda Adalet Divanı, Genel Mahkeme ve İhtisas Mahkemeleri bulunmaktadır.

Çalışmalarını Lüksemburg'da yürüten ABAD, şu üç bileşenden oluşmakta:

1. Adalet Divanı
2. Genel Mahkeme
3. İhtisas Mahkemeleri (2016 itibarıyla sadece Personel Mahkemesi olsa da ileride ihtiyaç duyulacak başka ihtisas mahkemelerin kurulabileceği de öngörülmekte)

Adalet Divanı, her üye devletten bir yargıçtan oluşmakta. Genel eşit temsil ilkesinin bir yansıması olan bu durum, üye devletlerin diline, hukuk sistemine ve anlayışına vakıf yargıçların işleyişı hem kolaylaştıracağı hem de daha adil kılacağı düşüncesine dayanmakta. Zira üye devletlerin genel uzlaşısıyla altı yıl için atanan yargıçlar, bağımsız ve yetkin hukuk kişileri arasından seçilmekte.

Kendine has bir yargı kurumu olan ABAD'ın görev ve yetkileri şöyle sıralanabilir:

- AB hukukunun uygulanmasını sağlama,
- Gerek üyelerle AB gerekse AB kurumları arasında çıkan uyuşmazlıkları çözüme bağlama,
- AB hukukunun birörnek yorumlanmasını ve uygulanmasını sağlayarak AB hukukunun gelişimini sağlama.

ABAD'ın belki de en önemli özelliği, AB hukukunun gelişimini sağlamak şeklinde ifade edilir. Sahip olduğu "hukuk oluşturma ve boşluk doldurma işlevi" çerçevesinde AB mevzuatının nasıl anlaşılması ve uygulanması gerektiği konusunda yol gösterir. Bunu da kurucu ve tadil antlaşmalarıyla diğer AB düzenlemelerinin uygulanmasında karşılaşılan yorum farklılıklarını gidererek yapar. Böylece de AB hukukunun birörnek anlaşılması ve uygulanması sağlanır.

AB Hukukunun Kaynakları

Üye devletlerin iç hukukunun üstünde yer alan ve bir bütün olarak “Avrupa Birliği müktesebatı” olarak anılan AB hukuk düzeni, çeşitli kaynaklardan oluşmaktadır.

1. “Birincil Mevzuat”: AB kurum ve organlarının temel yapısı, işleyişi, yetkisi ve sorumluluklarını düzenleyen temel metinlerdir. Tüm üyelerin taraf olduğu 1951 ve 1957 tarihli “Kurucu Antlaşmalar”la bunlarda değişiklik yapan “Tadil Antlaşmaları”dır. Yeni üyelerin katılım antlaşmalarıyla bunların ekleri de AB hukuk hiyerarşisinin en üstünde yer alan birincil kaynaklar arasındadır.

2. “İkincil Mevzuat”: Birincil mevzuatın verdiği yetki çerçevesinde AB organlarının oluşturduğu tüm yasal düzenlemelerdir. Bunlardan “Tüzükler” (Regulations), AB Resmi Gazetesinde yayınlanan, herkesi bağlayan ve doğrudan uygulanabilir olan AB işlemleridir. “Direktifler” (Directives), tüm ya da kimi üyelere yönelik olarak çıkarılır ve ulusal hukuka uyarlanarak uygulandığı için üyelere hareket alanı tanır. Aynı organlarca alınacak “Kararlar” (Decisions) ise doğrudan belirli üyeler, gerçek ya da tüzel kişilere yönelik olarak bağlayıcı olacak şekilde alınır. AB’nin taraf olduğu tüm uluslararası antlaşmalar da ikincil kaynaklar arasında yer alır.

3. İctihat: ABAD’ın kararlarıyla oluşturduğu ve içtihat olarak anılan ilke ve yorumlarla hukukun genel ilkeleri de AB hukukun parçası kabul edilmekte.

Tadil Antlaşmaları (İmza ve Yürürlük Tarihleri)

- Füzyon Antlaşması (1965-1967)
- Avrupa Tek Senedi (1986-1987)
- Maastricht Antlaşması (1992-1993)
- Amsterdam Antlaşması (1997-1999)
- Nice Antlaşması (2001-2003)
- Lizbon Antlaşması (2007-2009)

ABAD, "sınırlı yetki" ilkesi çerçevesinde yani sadece AB kurucu antlaşmalarıyla kendisine verilen yetki sınırları içinde görev yapar. Ancak yetkisi zorunludur yani üyeler AB hukukunun bir örnek yorumlanarak uygulanması ve yargısal denetimi açısından ABAD'ın yetkisini tanımış sayılır.

ABAD, çeşitli dava türlerinde tüm üyeleri ve AB kurumlarını bağlayıcı kararlar alabilir. Bundan başka kurucu antlaşmalarda açıkça belirtilen kimi konularda da üye devletlere ya da AB kurumlarına faaliyetlerinde hukuksal yön gösterecek şekilde "görüş" verir.

Başlıca dava türleri

İhlal Davası: Üye devletlerin yasama, yürütme ya da yargı işlemlerinin AB hukukuna aykırılık teşkil ettiği iddiasıyla Avrupa Komisyonu ya da diğer üye devletler tarafından açılabilir. Sadece üye devletlere karşı açılabilen bu tür davalarda varsa aykırılık gerekçeli kararlar tespit edilir. ABAD, ilgili ulusal işlemi iptal edemez ama ihlalcı devletin gerekli ulusal düzenlemeyi yapması gerekir. Aksi durumda para cezası uygulanır.

İptal Davası: AB organlarının hukuksal işlemlerinin kurucu antlaşmalara aykırılığı iddiasıyla tüm AB kurumları, üye devletler ile gerçek ve tüzel kişiler tarafından açılabilir. Aykırılık tespit edilmesi durumunda ilgili işlem iptal edilir.

İhmal (Hareketsizlik /Tespit) Davası: AB organlarının görev alanlarına giren konularda yetki kullanmaması ya da hareketsiz kalması iddiasıyla AB kurumları, üye devletler ile gerçek ve tüzel kişiler tarafından açılabilir. Gerekçeli kararlar tespit edilmesi durumunda ilgili AB organının gerekli önlemleri alması gerekir.

Ön Karar Davası: AB hukukunun yorumlanması ya da AB organlarının hukuksal işlemlerinin geçerliliği konusunda tereddüt yaşayan ya da bu yönde bir iddiayla karşılaşan ulusal yargı organları tarafından açılabilir. Eğer başvuru ulusal mahkeme önündeki davada AB hukukunu uygulamaya karar vermişse, ABAD'ın yorumunu esas almak zorundadır.

Avrupa Sayıştayı (Mali Denetim)

Avrupa Toplulukları'nın hesap denetimlerini yapan yapılar 1951'den itibaren vardı. Bağımsız hesap denetimi yetkisine sahip Avrupa Sayıştayı ise 1975 Brüksel Antlaşması'yla kuruldu. 1992 Maastricht ve 1999 Amsterdam Antlaşmalarında yapılan düzenlemelerle de AB'nin ana organları arasına katıldı. Merkezi Lüksemburg'da olan Sayıştay, her üye devletin bir vatandaşından (günümüzde toplam 28 üye) oluşur. Adaylar ülkelerinde benzer kurumlarda görev yapmış yetkin kişiler arasından çeşitli inceleme ve mülakatlar sonucunda seçilir. Atamaysa altı yıl için Bakanlar Konseyi tarafından yapılır. Sadece Birlik çıkarları çerçevesinde ve kimseden talimat almadan bağımsız görev yapması beklenen üyeler, görev süreleri boyunca başkaca iş yapamaz. Görevleriyle bağdaşmayan ve özellikle çıkar çatışması oluşturabilecek her türlü eylemlerden kaçınırlar.

Niteliği gereği kendi teşkilat ve çalışma kurallarını belirleyen Sayıştay, AB'nin bütün gelir ve giderlerini inceleyerek işlemlerin AB hukukuna, mevzuatına ve usulüne uygunluğunu sağlar. Ayrıca her bütçe yılının ardından hazırladığı yıllık raporları da Avrupa Parlamentosu'na sunar. Dolayısıyla AB kaynaklarının kullanımında hesap verilebilirliğin sağlanması ve böylece Avrupa vatandaşlarının çıkarlarının gözetilmesinde kilit öneme sahiptir.

Bu arada, ismi “yargısal yetki” çağrışırsa da Sayıştay aslında “dış denetçilik” yapan idari bir yapıdır. Kararları bağlayıcı değildir. Öte yandan, denetimleri sonucunda hazırladığı rapor ve görüşler çerçevesinde diğer AB kurumları nezdinde kimi girişimlerde bulunabilir, hatta ABAD önünde dava açabilir.

Avrupa Merkez Bankası

Avrupa bütünleşme sürecinin ekonomik ayağında yaşanan derinleşme, belirli bir aşamadan sonra “bir ortak para birimi” oluşturulmasını da gündeme taşıdı. 1970’lerden itibaren

atılan kimi adımlarla kurumsal, ekonomik ve hatta psikolojik hazırlıklar yapıldı. 1998’de Frankfurt’ta kurulan Avrupa Merkez Bankası, Lizbon Antlaşması’yla da resmen AB organları arasına katıldı.

Para birimi olarak Euro’yu kullanan üyelerden oluşan Avro Bölgesi’nde (*Euro Zone*) fiyat istikrarını sağlama görevi olan Banka’nın niteliği gereği bağımsız olmakla birlikte AB yapısı içine resmen alınması, bütünleşmenin ekonomik ayağı açısından büyük önem taşımakta. Nitekim Banka’nın başkanı AB Konseyi (Zirve) tarafından nitelikli çoğunlukla atanmakta. Dolayısıyla Euro’nun bir anlamda AB’nin resmi para birimi haline geldiği de açık.

Sermayesi, günümüzde Avro Bölgesi olarak da bilinen ekonomik ve parasal birlik alanına katılan ülkelerin merkez bankalarının paylarına düşen ve beş yılda bir gözden geçirilen katkıları ödemesiyle oluşmakta. Kendi çalışma kurallarını ve yöntemini belirleyen Banka’nın kararlarıyla politikalarını, Avro kullanan üyelerin merkez bankası başkanlarıyla altı uzmandan oluşan “Guvernörler Kurulu” belirler.

Banka'nın görevi temel olarak ekonomik ve parasal birliğin teknik işleyişini yönetmek ve izlemektir. Avro Bölgesi'nde sürdürülebilir fiyat istikrarını sağlar ve bunun için gerekli para ve enflasyon politikalarını belirler. Ayrıca ortak para birimi Avro'nun istikrarını sağlayacak şekilde tedavüldeki miktarını da belirler.

1 Ocak 1999'dan itibaren bankacılık sisteminde kullanılmaya başlayan ortak para birimi Avro, 1 Ocak 2002'de de resmen tedavüle girdi. Ortak para birimi Avro'yu kullanmak için Maastricht Kriterleri olarak bilinen kimi ekonomik koşulların yerine getirilmesi gerekiyor. 2016 sonu itibariyle Avro Bölgesi'ne dâhil olarak ortak para birimi Avro'yu kullanan 19 AB üyesi var. Avro kullanma yükümlülüğü olan diğer AB üyelerinin önemli bir kısmı henüz Maastricht Kriterleri'ni karşılamadığı için Avro kullanamıyor. Öte yandan, Maastricht Antlaşması'yla özel istisna elde eden Danimarka ve İngiltere'nin Avro Bölgesi'ne katılma yükümlülüğü yok.

Dikkat

"Ekonomik ve parasal birlik" alanında kararlar oybirliğiyle alınıyor. Dolayısıyla tüm üyelerin bu yönde kararlara katılması gerekiyor. Dolayısıyla kendi isteğiyle Avro Bölgesi'nin dışında kalan üyelerin de bu genel kararlara olumlu oy vermesi gerekiyor.

Maastricht Kriterleri

AB üyesi devletlerin Ekonomik ve Parasal Birliğe katılabilmeleri için gerekli şartlar 1992 Maastricht Antlaşması'nda sıralanıyor:

- 1. Enflasyon Oranı:** Toplulukta en iyi fiyat istikrarına (en düşük enflasyona) sahip üç ülkenin ortalamasını en fazla yüzde 1.5 aşan enflasyon oranına sahip olmak.
- 2. Devlet Borçları:** Kamu borçları Gayri Safi Yurt İçi Hasıla'nın yüzde 60'ını geçmemeli.
- 3. Bütçe Açığı:** Kamu harcamalarından kaynaklanan açık, Gayri Safi Yurt İçi Hasıla'nın yüzde 3'ünü geçmemeli.
- 4. Uzun Vadeli Faiz:** Faizler, 12 aylık dönem itibariyle en iyi üç üyenin uyguladığı oranları 2 puandan fazla aşmamalı.
- 5. Paranın Değeri:** Son iki yılda ülke parası diğer bir üye ülke parası karşısında devalüe edilmemiş (değeri düşürülmemiş) olmalı.

AB Ortak Para Birimi olan Euro'ya üç aşamada geçildi. 1990-1993 arasındaki ilk dönemde karşılıklı kur (parite) düzenlemeleriyle bir anlamda ön hazırlıklar yapıldı. 1993-1998 arasındaki ikinci dönemdeyse üyeler arası parasal işbirliği derinleştirildi ve ortak para birimine yönelik fiziki hazırlıklar tamamlandı. 1999'da başlayan "ortak para sistemi" dönemindeyse önce üç yıllık geçiş süreci yaşandı. 1 Ocak 2002'de de Avro resmen tedavüle girdi.

Her ne kadar Avro Bölgesi üyeliği sadece AB üyesi devletlere açık olsa da, ekonomilerinin ve nüfuslarının küçüklüğü nedeniyle Andorra, Monako, San Marino ve Vatikan da AB'yle imzaladıkları özel antlaşmalarla Avro kullanma hakkı elde etti. Öte yandan, Kosova ve Karadağ ise kendi tek taraflı kararlarıyla Avro kullanmakta.

5, 10, 20, 50, 100, 200 ve 500 Avro değerinde banknotlar ile 1, 2, 5, 10, 20 ve 50 cent ile 1 ve 2 Avro değerinde madeni paralar şeklinde tedavüle sokulan ortak para birimi, "farklılıklarla birlik" şeklinde ifade edilen "Avrupa bütünleşmesi ruhu"nu yansıtabak biçimde basılıyor. Arka yüzdeki Avrupa haritası ortak olmakla birlikte, ön yüzde her bir üyenin kendi tasarımı ve sembolü bulunmakta.

Sıra Sizde

Tarih boyunca en önemli egemenlik sembollerinden olan paranın

- AB'de ortaklaştırılmasının

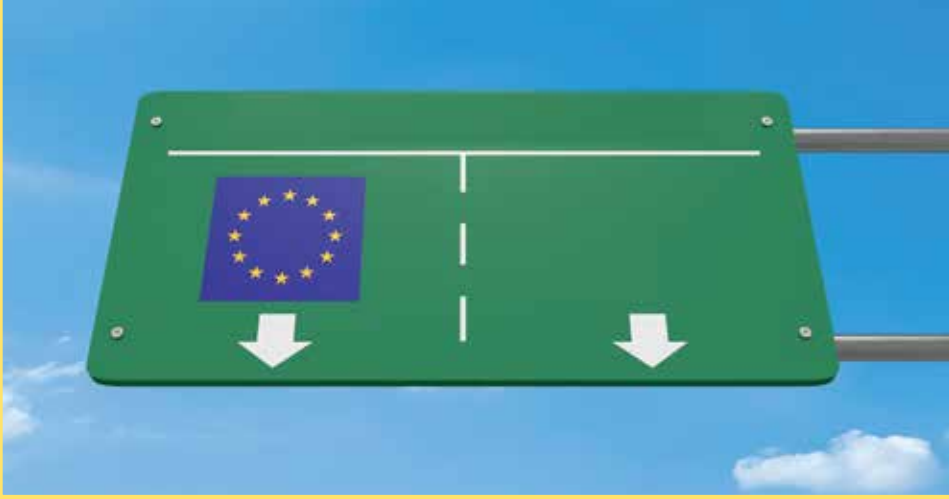
ve

- bu ortak paranın arka yüzünde ortak sembollerinin, ön yüzünde ise her bir üyenin kendi sembolünün kullanılmasının

Avrupa bütünleşmesinin niteliği ve geleceği hakkında neler ifade ettiğini tartışınız.

Avro Bölgesi

Üye Ülke	Avro'ya Geçiş Tarihi
 Almanya	1 Ocak 1999
 Avusturya	1 Ocak 1999
 Belçika	1 Ocak 1999
 Finlandiya	1 Ocak 1999
 Fransa	1 Ocak 1999
 Hollanda	1 Ocak 1999
 İrlanda	1 Ocak 1999
 İspanya	1 Ocak 1999
 İtalya	1 Ocak 1999
 Lüksemburg	1 Ocak 1999
 Portekiz	1 Ocak 1999
 Yunanistan	1 Ocak 2001
 Slovenya	1 Ocak 2007
 GKRY	1 Ocak 2008
 Malta	1 Ocak 2008
 Slovakya	1 Ocak 2009
 Estonya	1 Ocak 2011
 Letonya	1 Ocak 2014
 Litvanya	1 Ocak 2015

Çok Vitesli Avrupa

AB'nin genel istikameti ve siyaseti konusundaki temel kararlar AB Konseyi'nde (Zirve) oybirliğiyle kararlaştırıldığı için, üyeler arasındaki görüş farklılıklarını giderecek "orta yol"un bulunması şart. Zira aksi kararsızlık ve hareketsizlik anlamına gelecektir. İşte kimi alanlarda daha çok derinleşme isteyen üyelerle daha az/yavaş derinleşmeden yana olan üyeler arasındaki görüş farklılığını gidermek için bulunan yola verilen genel isimse "Çok Vitesli Avrupa (*Multi-Speed Europe /à la carte Europe*)". Buna göre, alınan ortak kararlar AB içinde farklı derinleşme halkalarının oluşması mümkün. Böylece isteyen üyeler ortak hedeflere daha hızlı ulaşırken kimisi bu uygulamalara katılmayı zamana yayabilmekte. Hatta bazı üyelerin oluşturulacak kimi ortak yapılara belirli şartlar çerçevesinde hiç dâhil olmaması da mümkün olabilmekte. Her durumda önemli olursa, ortak bir karar alınarak farklı derinleşme hız ve yöntemlerinin AB'de hukuksal bir temele kavuşturulması.

Bu uygulamanın en açık örneği ise Avro Bölgesi. Zira bir AB kararı ve uygulaması olan Avro'yu kullanma yükümlülüğü olmayan üyeler var. Benzer bir örnek de Schengen Bölgesi. Başlangıçta bir AB mevzuatı olmasa da zamanla AB hukukuna katılan Schengen Anlaşması'na kimi AB üyelerinin taraf olmaması ve ortak/tek sınır kontrolü uygulamasının dışında kalması mümkün.

Başlıca Yardımcı Organlar

Lizbon Antlaşması'nda açıkça hükme bağlanmasından da anlaşılacağı üzere, AB yapısı içerisinde büyük önem atfedilen yardımcı organlar da bulunmaktadır. Bunlardan Ekonomik ve Sosyal Komite, çalışma hayatının ana tarafları olan işveren ve işçi temsilcilerinin kendi talep, beklenti ve çıkarlarını AB kurumlarına tavsiyeler olarak iletmesinin zemini olarak düşünülmüş. Benzer bir durum yerel yönetimlerin ana bileşeni olduğu Bölgeler Komitesi için de geçerli. Roma Antlaşması'yla kurulan Avrupa Yatırım Bankası da altyapı ve benzeri projelerin finansmanını sağlayarak AB çapında sürdürülebilir ve dengeli bir kalkınmanın sağlanmasına katkı sunmakta.

AB Organlarının İşleyişı

Atölye Çalışması: Sınırlar Kalkıyor mu, Yeniden mi Çiziliyor?

Sude Cantürk, Zonguldak Mimar Sinan Ortaokulu
AB'yi Öğreniyorum Projesi Resim Yarışması, 2015 Türkiye Üçüncüsü

Yukarıdaki resmi, kavanozdakilerle akvaryumdakileri temsil edecek gruplara ayrılarak ve resimde yer almayanları temsil eden gruplar da oluşturularak tartışınız.

04

Üyeler

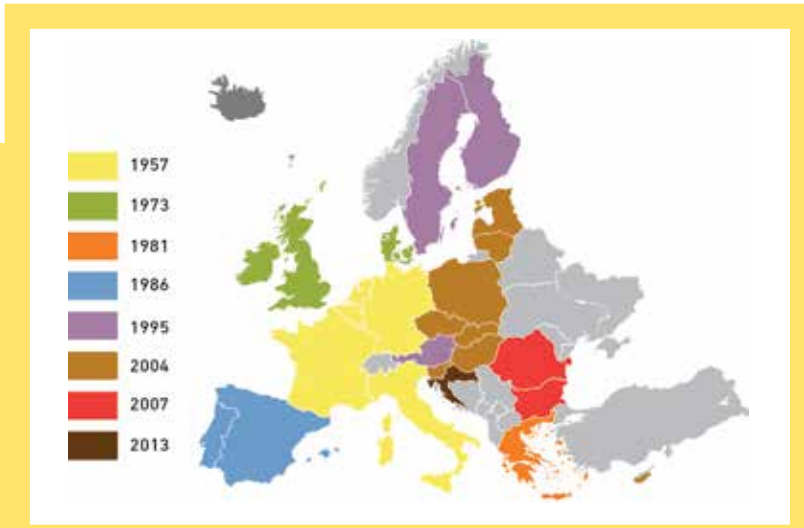
**Danimarka'ya bağlı
özerk Grönland'ın
kendi isteğiyle
AB alanından
çıkmasıyla coğrafi
olarak küçülen AB,
1990'da Doğu ve
Batı Almanya'nın
birleşmesiyle de
büydü.**

1951'de 6 kurucu devletle başlayan bütünleşme süreci, 2016'ya kadar yaşanan 6 genişleme dalgasıyla günümüzdeki 28 üyeli yapısına kavuştu. Çoğunluğu Güneydoğu Avrupa'da olan aday ve potansiyel adalar da düşünöldüğünde, AB'nin Avrupa kıtasını büyük ölçüde kapsadığı rahatlıkla söylenebilir.

Öte yandan, üye sayısında bir değişiklik olmamakla birlikte, AB coğrafyasının küçöldüğü ya da büyüdüğü de oldu. Örneğin 1962'de Cezayir'in kurucu Fransa'dan ayrılarak bağımsız devlet olmasıyla AB coğrafyası küçöldü. Benzer bir durum, 1973'te üye olan Danimarka'ya bağlı özerk Grönland Bölgesi'nin 1985'te kendi isteğiyle AB alanı dışında kalmasıyla yaşandı. Öte yandan, 1990'da Doğu Almanya'nın dağılarak kurucu Batı Almanya'yla birleşmesiyle de AB coğrafyası genişledi. AB'den bir üyenin kendi isteğiyle ayrılma hakkıysa ilk kez 2016'da İngiltere'de yapılan

referandumla (*Brexit*) gündeme geldi. Lizbon Antlaşması'yla getirilen bu hakkın referandum kararı doğrultusunda kullanılabilmesi için AB'yle İngiltere arasında en az iki yıl sürecek müzakerelerin yapılması bekleniyor. Müzakere sonucuna göre AB'nin ilk kez bir üyesini kaybederek coğrafi anlamda da küçülmesi söz konusu olabilecek.

AB Genişleme Dalgaları

Kurucular	1951/1957	Almanya, Belçika, Fransa, Lüksemburg, Hollanda, İtalya
Birinci Genişleme	1 Ocak 1973	İngiltere (Birleşik Krallık), Danimarka, İrlanda
İkinci Genişleme	1 Ocak 1981	Yunanistan
Üçüncü Genişleme	1 Ocak 1986	İspanya, Portekiz
Dördüncü Genişleme	1 Ocak 1995	Avusturya, Finlandiya, İsveç
Beşinci Genişleme	1 Mayıs 2004	Çek Cumhuriyeti (Çekya), Estonya, GKRY, Letonya, Litvanya, Macaristan, Malta, Polonya, Slovakya, Slovenya
	1 Ocak 2007	Bulgaristan, Romanya
Altıncı Genişleme	1 Temmuz 2013	Hrvatistan

AB'ye hangi devletlerin üye olabileceği AB Antlaşması'nda iki maddeyle düzenleniyor. Coğrafi kriter olarak da bilinen 49. maddede göre, 2. maddede belirtilen koşulları karşılayan "tüm Avrupa devletleri" AB'ye üye olabilir. Maddede ya da başka bir yerde herhangi bir tanım yapılmadığı için, "Avrupa"nın neresi olduğu hangi devletleri bu kapsadığını söylemek zor. Öte yandan, AB bir ulus-üstü bütünleşme projesi olduğu için, coğrafi kriterin nispeten dar tanımlandığını söylemek mümkün. Dolayısıyla, coğrafi anlamda "Avrupalılık" dendiğinde de birbirine ekonomik, toplumsal, siyasal ve kültürel anlamda daha yakın/benzer devletlerin anlaşıldığını söylemek mümkün.

"Avrupa" Neresi?

AB, kendisine "her Avrupa devleti"nin üye olabileceğini hükme bağlamış ama bu coğrafi ifadenin nereleri kapsadığı herhangi bir yerde açıklanmamış. Benzer bir durum coğrafi kriter olarak aynı ifadeyi kullanan Avrupa Konseyi için de söz konusu. Türkiye'nin kurulduğu 1949'dan bu yana üyesi olduğu Avrupa Konseyi'ne bugün Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan ve Rusya dâhil 47 devlet üye. Hatta Kazakistan'ın yaptığı üyelik başvurusu da "Avrupa'da olmadığı için" değil diğer üyelik kriterlerini yerine getirmediği için reddedilmiş. Dolayısıyla aynı coğrafi kriterin yani "Avrupa devleti" olmanın örgütün niteliğine ve hedeflerine göre farklı yorumlanabildiğini görüyoruz. Ulus-üstü bütünleşme projesi olan AB Avrupa'yı bu nedenle daha dar tanımlarken, insan haklarına saygının mümkün olduğunca yaygınlaştırılmasını isteyen ve herhangi bir bütünleşme hedefi olmayan Avrupa Konseyi olabildiğince geniş yorumu tercih etmiş. Benzer bir geniş yorumu ortak kültürel ve sportif faaliyetler hedefleyen Avrupa Futbol Federasyonları Birliği (UEFA) ya da Eurovision Şarkı Yarışması gibi oluşumlarda da görüyoruz.

Coğrafi olarak Avrupa'da olan devletlerin "saygı göstermesi ve desteklemesi beklenen değerler" ise 2. maddede sıralanmış. Bu çerçevede, üyelere ve adaylardan insan haklarına saygılı demokratik hukuk devletleri olmaları isteniyor.

Özellikle 1990'larda Doğu Bloku'nun dağılmasıyla yönünü AB'ye dönen devletlerin olası üyeliği nedeniyle 1993'te de Kopenhag (Siyasi ve Ekonomik) kriterleri ilan edildi. 1995'te Madrid Zirvesi'nde güçlendirilen bu kriterler, Türkiye dâhil tüm adaylar için temel üyelik koşullarını oluşturmaktadır. Bu koşulları karşıladığını düşünen devletlerse, "aday ülke" ilan edilmelerinin ardından çeşitli başlıklar (35 fasıl) çerçevesinde AB'yle katılım müzakerelerine başlıyor. AB müktesabatının (hukuk ve kurallarının) aday ülke tarafından benimsenmesi sonrasında da katılım antlaşması imzalanıyor ve üyelik gerçekleşiyor. AB'nin günümüzde 28 üyesi var. Aralık 2016 itibarıyla 5 ülke "aday", 2 ülke de "potansiyel aday" statüsüne sahip.

Kopenhag (Siyasi ve Ekonomik) Kriterleri

Siyasi Kriterler: Demokrasiyi, hukukun üstünlüğünü, insan haklarını ve azınlıkların korunmasını garanti eden istikrarlı kurumlara sahip olma.

Ekonomik Kriterler: İşleyen ve rekabet edebilir serbest piyasa ekonomisine sahip olma.

Topluluk Müktesebatına Uyum Kriterleri: Siyasi, ekonomik ve parasal birlik alanlarındaki üyelik yükümlülüklerini üstlenmek ve AB mevzuatını hayata geçirebilmek için gerekli idari ve yargısal yapılara sahip olma.

Öte yandan, bu koşullara da esin kaynağı olan temel hukuksal koşullar **AB Antlaşması'nın 2. ve 49. maddelerinde** düzenleniyor.

Madde 2: Birlik, insan onuruna saygı, özgürlük, demokrasi, eşitlik, hukukun üstünlüğü ve azınlıklara mensup kişilerin hakları da dahil olmak üzere insan haklarına saygı değerleri üzerine kuruludur. Bu değerler, çoğulculuk, ayrımcılık yapmama, hoşgörü, adalet, dayanışma ve kadın-erkek eşitliğinin hakim olduğu bir toplumda üye devletler için ortaktır.

Madde 49: 2. maddede belirtilen değerlere saygı gösteren ve bu değerleri desteklemeyi taahhüt eden her Avrupa devleti, Birliğe üye olmak için başvuruda bulunabilir. Bu başvuru Avrupa Parlamentosu'na ve ulusal parlamentolara bildirilir. Başvuruda bulunan devlet, başvurusunu, Komisyon'a danıştıktan ve üye tam sayısının çoğunluğuyla karar verecek olan Avrupa Parlamentosu'nun muvafakatini aldıktan sonra oybirliğiyle hareket edecek olan Konsey'e yapar. Avrupa Birliği Zirvesi tarafından kararlaştırılan yeterlilik kriterleri dikkate alınır.

Aday Ülkeler*

Arnavutluk
Karadağ
Makedonya
Sırbistan
Türkiye

* 2010'da aday ülke ilan edilmesini takiben katılım müzakerelerine başlayan İzlanda, 2013'te sürecin dondurulmasını istedi ve 2015'te de adaylık başvurusunu geri çektiğini açıkladı.

Potansiyel Aday Ülkeler

Bosna-Hersek*
Kosova

* AB Konseyi, Bosna-Hersek'in üyelik başvurusunu 20 Eylül 2016'da kabul etti. Katılım müzakerelerinin Avrupa Komisyonu'nun incelemesini takiben bir yıl içinde başlaması bekleniyor.

05

**AB'nin Geleceği
Tartışmaları**

Avrupa bütünleşmesinin ilk gündeme gelmesinden bu yana sürecin geleceği sıklıkla tartışma konusu oldu. Özellikle de ekonomik ve siyasi kriz dönemlerinde. Kimileri siyasi bütünleşmenin daha fazla ilerletilmemesi ve devletlerin egemenliklerini büyük ölçüde korumasını isterken, bazıları da derinleşmenin sürdürülmesini ve ileride federal bir Avrupa kurulması hedefinden şaşılmaması görüşünde.

Yakın zamanda bu tür tartışmaların gündeme gelmesine neden olan üç gelişme oldu. 2008 finansal krizi; 2011'de başlayan "Arap Baharı"; ve Brexit yani 2016'da İngiltere'de yapılan referandumdan AB'den ayrılma yönünde karar çıkması.

Lizbon Antlaşması'nın yürürlüğe girmesinden hemen önce 2008'te patlak veren küresel finansal krizin ekonomik ve toplumsal etkileri, AB'nin çatırdadığı ve hatta dağılacağı görüşünü ön plana çıkardı. Devletlerin korumacı ekonomi politikalarına

dönme eğilimi nedeniyle AB'nin de refah dağıtımı konusunda sıkıntılar yaşaması, bütünleşme sürecinin meşruiyetini tartışma konusu yaptı. Bununla birlikte, AB'nin kriz sonrasında üyelerine kimi destekler sunduğunu ve hatta üyelerinin mali politikalarıyla bütçeleri konusunda daha fazla yetkiyi kendinde toplamaya başladığını da görüyoruz. Dolayısıyla, AB'nin tüm belirsizliklere ve tartışmalara rağmen "krizi fırsata çevirdiği" ve bu dönemde daha fazla derinleşerek güçlendiği de söylenebilir.

Benzer bir tartışma özellikle 2011'de "Arap Baharı" olarak adlandırılan ve Suriye İç Savaşı'na kadar giden gelişmeler çerçevesinde de yaşanmakta. Özellikle göç tartışmalarının ve tetiklediği sorunların AB'nin ilan ettiği temel değerler ve dolayısıyla AB fikri açısından kimi soru işaretlerini gündeme getirdiği açık. Bu bağlamda önem taşıyan kimi yapısal sorunlar olduğu yerde dursa da, AB'nin bu tür yeni gelişmelere karşı kendi açısından kimi çözümler üretme sürecinde olduğu da açık. Birlik çapında yeni kural ve kurumsal yapılar arayışında olunması da bunun en bariz göstergesi. Nitekim sadece sınırlı yetkilerle görev yapan birimlerin güçlendirilerek bir AB sınır muhafaza yapısı oluşturulması ve hatta ortak polis teşkilatlarının kurulması fikri dillendiriliyor artık. Benzer şekilde, AB'nin artık bir ordu olması görüşü de yüksek sesle ifade ediliyor. Kısacası, AB'nin "güvenlik sorunları" nı ele alırken "krizi fırsata çevirme" ve daha fazla derinleşme arayışında olduğu söylenebilir.

Öte yandan, 24 Haziran 2016'da İngiltere'de yapılan *Brexit (Britain-Exit)* referandumundan az farkla da olsa AB üyeliğinden ayrılma kararı çıkması bir anlamda yeni ve farklı bir sorun. Zira ilk kez hem de İngiltere gibi Avrupa ve dünya siyasetiyle ekonomisi açısından önemli bir üyenin halkı, AB'den memnun olmadığını beyan etmiş oldu.

AB'den Ayrılma Hakkı

AKÇT'yi kuran Paris Antlaşması'ndan itibaren yapılan kurucu ve tadil antlaşmalarında üyelikten ayrılma konusunda bir düzenleme bulunmamakta. Bu hak, ilk kez Lizbon Antlaşması'nın 50. maddesiyle düzenlendi. Buna göre, ayrılmak isteyen devletle AB arasında yapılacak müzakereler neticesinde imzalanan antlaşmayla üyelikten çıkma gerçekleşir.

Üyeliğin devamından yana olanlar referandum sonrasında farklı yöntemler denemeye devam etse de, AB'yle müzakerelerin 2017'de başlaması bekleniyor. Ne var ki, müzakerelerin gidişatını ve özellikle de sonucunu kesin olarak bilmek mümkün değil. Zira İngiltere'nin resmen tam üyelikten çıkmakla birlikte AB'yle örneğin aday ülkelerden daha yakın/farklı bir ilişki biçimi geliştirilebileceği ihtimali de gündemde.

Almanya Başbakanı Merkel, Fransa Cumhurbaşkanı Hollande ve İtalya Başbakanı Renzi, 22 Ağustos 2016'da Brexit sonrası AB'nin geleceğini görüştü. Kimilerine göre "yeni bir başlangıç" arayışının ürünü olan mini zirve, sembolik göndermeleriyle de dikkat çekiyor aslında. En başta toplantı AB'nin göçle mücadelede öne çıkan Garibaldi gemisinde yapıldı ve böylece "yeni (ortak) sorunlar ve yeni çözümler" mesajı verildi. Dahası, liderler Avrupa bütünleşmesinin fikir babalarından olan Altiero Spinelli'nin Ventotene Adası'ndaki mezarını birlikte ziyaret etti. Spinelli, 1941'de bu adada hapisteyken yazdığı "Özgür ve Birleşik Bir Avrupa İçin Manifesto"yla, Avrupa'da Nazilere karşı savaşın ancak demokratik bir Avrupa federasyonu kurulmasıyla gerçek anlamda kazanılabileceğini ilan etmişti.

Öte yandan, *Brexit* sürecinin AB'de bir çatlağa neden olması ve bunun da bir bütün olarak Avrupa bütünleşmesinin geleceğini tehlikeye atması temel endişe kaynağı. Nitekim hem de İngiltere gibi bir devletin AB'den ayrılmasının halklar ve diğer devletler gözünde AB'nin meşruiyetini sorgulanır hale getirmesi istenmiyor. Bu nedenle olsa gerek, AB'nin halklar gözündeki meşruiyetini pekiştirecek adımlar artık daha fazla konuşuluyor ve bütünleşmenin derinleşerek sürmesi konusunda (ortak polis ve ordu gibi) yeni yöntemler de aranıyor.

Bu türden krizlerin önemi açık olsa da, genel dünya tarihi perspektifinden bakıldığında da benzer bir sonuca ulaşmak mümkün. Zira özellikle sosyo-ekonomik hayatın genel dinamikleri dikkate alındığında, toplumsal ve ekonomik hareketliliğin en azından Avrupa'da devlet sınırlarını aştığı görülüyor. Ekonomik aktörler de vatandaşlar da AB'yle gelen düzenlemelerden pek çok fayda elde ettiği görüşünde. Ayrıca bu süreç kendi özgün kurumsal yapılarını da AB çatısı altında büyük ölçüde oluşturmuş durumda. Nitekim hem çoğu üyenin hem de AB kurumlarının *Brexit* sonrası yaklaşımlarına baktığımızda, bütünleşme sürecinin "hatalardan dersler çıkararak" ve "kimi temel eksikleri gidererek" devam etmekte olduğunu görüyoruz. AB'nin, kendisi bir devlet olmasa da üye devletlerden daha fazla egemenlik yetkisi alarak ulus-üstü niteliğini güçlendirmeyi sürdüreceği anlaşılıyor. Bir geri, iki ileri.

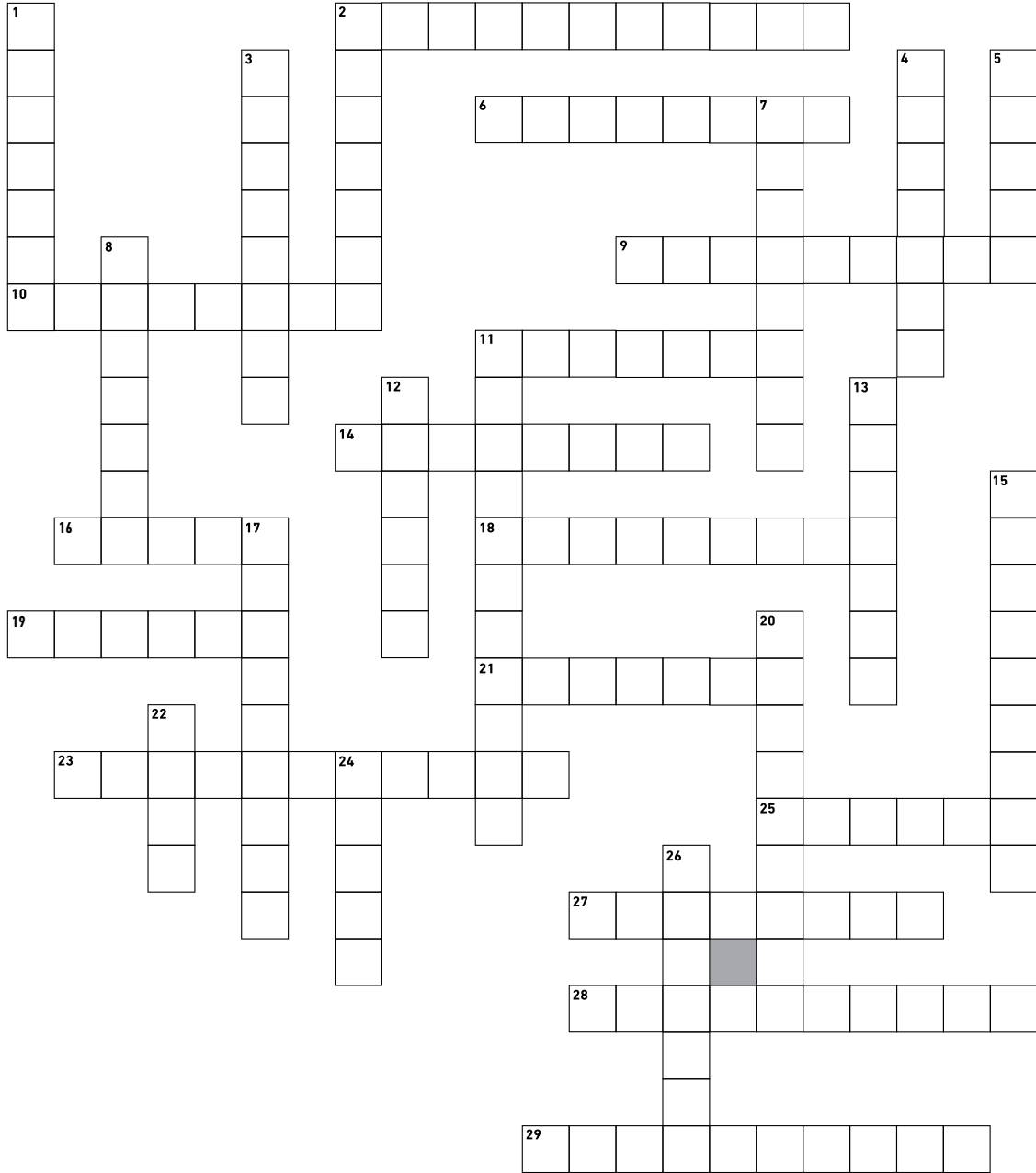
1

Bulmaca: AB'yi Tanıyalım**Soldan Sağa**

2. Özellikle "Yabancı" ve "Veba" kitapları ülkemizde de büyük beğeni toplayan Nobel Edebiyat Ödülü sahibi Cezayir doğumlu Fransız yazar
6. Pablo Picasso'nun İspanya İç Savaşı (1936-1939) sırasında sivillerin gördüğü zararı betimleyen ve daha sonra Avrupa'da savaş karşıtlığının sembollerinden biri haline gelen tablosu
9. MÖ 336-323 yılları arasında hüküm süren Büyük İskender'in ülkesi
10. Eski Yugoslavya'dan ayrılan devletler arasında AB'ye ilk üye olan ülke
11. Venedik Cumhuriyeti tarafından 1478'de Fatih Sultan Mehmet'in portresini yapmak üzere İstanbul'a gönderilen ressam
14. Avrupa'nın başlıca nehirlerinden olan Ren'in denize döküldüğü ülke
16. Michelangelo'nun Floransa'da Akademi Galerisi'nde sergilenen ünlü heykeli
18. Wolfgang Amadeus Mozart'ın doğduğu ülke
19. Avrupa Birliği'ne giden yolda kurulan üç Avrupa topluluğunun iç yönetsel yapısını birleştirmek üzere 1965'te imzalanan antlaşma
21. Avro Bölgesi'ne kendi isteğiyle katılmayan İngiltere'nin para birimi
23. Yaygın olarak kullandıkları boyunbağı nedeniyle "kravat" kelimesine esin kaynağı olduğu kabul edilen AB üyesi
25. Leonardo da Vinci'nin Mona Lisa yağlıboya portresinin günümüzde sergilendiği müze
27. AB'ye 1986'da üye olan ve Yarı Başkanlık sistemiyle yönetilen ülke
28. Avrupa Birliği Sayıştay'ına evsahipliği yapan ülke
29. AB'nin en çok göl bulunan üyesi

Yukarıdan Aşağıya

1. Üniversite Öğrencilerinin Hareketliliği için Avrupa Topluluğu Eylem Programı'na ismini veren Hollandalı düşünür
2. Avrupa'nın başlıca nehirlerinden olan Tuna'nın doğduğu ülke
3. Rönesans Sanatı'nın en önemli eserlerine ev sahipliği yapan Uffizi Müzesi'nin bulunduğu İtalya kenti
4. 2010'da "AB'ye aday ülke" ilan edilmesini takiben başlayan katılım müzakerelerinin 2013'te dondurulmasını isteyen, 2015'te de adaylık başvurusu geri çeken ülke
5. AB'ye 2004'te üye olan Çekoslovakya'nın 2016'da resmen kabul ettiği kısa ismi
7. 2007-2013 yılları arasında uygulanan Hayatboyu Öğrenme Programı'nın okul eğitimine yönelik programına ismini veren Çek eğitim bilimci
8. Resmi dili Lehçe olan ülke
11. AB'ye 2007'de üye olan komşumuz
12. Hem Kuzey hem de Güney Kutbu'na giden ilk denizci olarak bilinen Roald Amundsen'in vatandaşı olduğu AB üyesi olmayan Avrupa ülkesi
13. Flamenko diyarı
15. Ünlü 9. senfonisinin bitiş bölümü olarak bestelediği Neşeye Övgü çalışması günümüzde "AB Marşı" olarak kabul edilen klasik müzik sanatçısı
17. Kurşun Asker, Kibritçi Kız, Karlar Kraliçesi, Çirkin Ördek Yavrusu ve Denizkızı gibi masalların yazarı Hans Christian Andersen'in ülkesi
20. 2016'da yapılan BREXIT oylamasıyla AB'den ayrılması gündemde olan ülke
22. Avro'yu kendi isteğiyle kullanmayan iki AB üyesinden biri olan Danimarka'nın para birimi
24. Avrupa Birliği'nin en büyük gölü olan Vänern'in bulunduğu ülke
26. AB kurumlarının çoğuna evsahipliği yaptığı için "AB'nin başkenti" kabul edilen kent

2

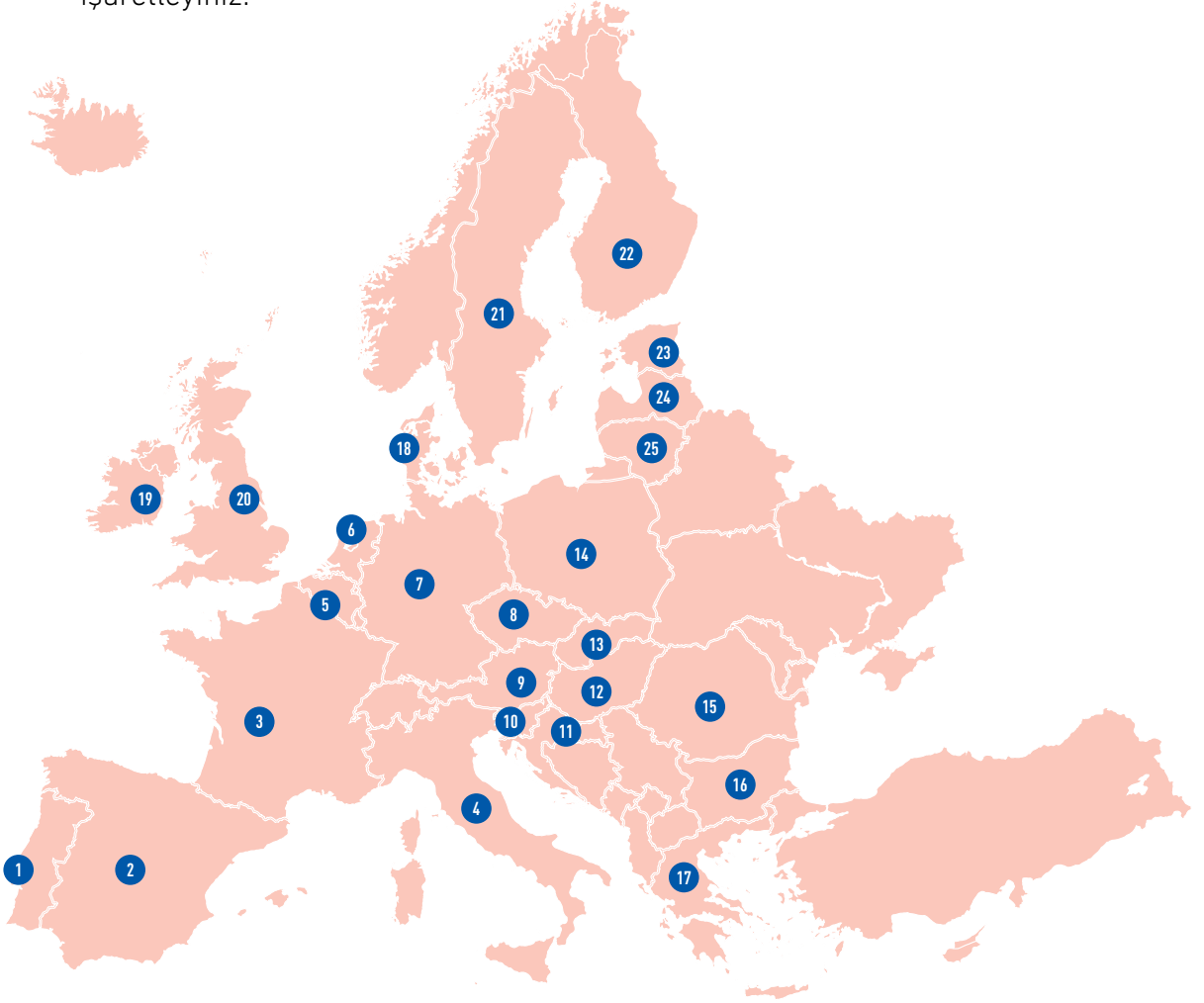
İsim-Şehir Oyunu

Kişi (Siyasetçi-AB Yetkilisi-Yazar-Biliminsanı) / Başkent / Göl-Nehir-Deniz-Dağ /
Kitap-Kahraman / Para Birimi / Eser-Tarihi Yer

3

Sıra Sizde

Aşağıdaki haritada numaralandırılan AB üyelerini üyelik tarihleriyle birlikte işaretleyiniz.

4

Araştır-Öğren-Eşleştir

Aşağıdaki bilim ve sanat insanlarıyla çalışmalarını ve ülkelerini eşleştiriniz.

Mona Lisa

Fransa

Michelangelo

David

İspanya

Rodin

Düşünen
Adam

İtalya

Pablo Picasso

Guernica

İtalya

Leonardo da Vinci

5

Araştır-Öğren-Eşleştir

Aşağıdaki tarihi eserlerle buldukları ülkenin AB'yle ilişkilerini eşleştiriniz

El Hamra Sarayı

Üye (kurucu)

Louvre Müzesi

Üye (kurucu)

Kolezyum

Üye (kurucu)

Zafer Takı

Üye (1986)

Big Ben

Üye (1973)

Brandenburg Kapısı

Charles Köprüsü

Mostar Köprüsü

Akrapolis

Üye (2004)

Potansiyel Aday

Üye (1981)

Üye (kurucu)

CEVAPLAR

1. Bulmaca: AB'yi Tanıyalım

Soldan Sağa

2. ALBERTCAMUS
6. GUERNICA
9. MAKEDONYA
10. SLOVENYA
11. BELLINI
14. HOLLANDA
16. DAVID
18. AVUSTURYA
19. FÜZYON
21. STERLİN
23. HIRVATISTAN
25. LOUVRE
27. PORTEKİZ
28. LÜKSEMBURG
29. FİNLANDIYA

Yukarıdan Aşağıya

1. ERASMUS
2. ALMANYA
3. FLORANSA
4. İZLANDA
5. ÇEKYA
7. COMENIUS
8. POLONYA
11. BULGARİSTAN
12. NORVEÇ
13. İSPANYA
15. BEETHOVEN
17. DANİMARKA
20. İNGİLTERE
22. KRON
24. İSVEÇ
26. BRÜKSEL

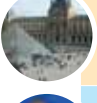

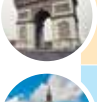

3. Sıra Sizde

1. Portekiz/1986, 2. İspanya/1986, 3. Fransa/1951 (Kurucu), 4. İtalya/1951 (Kurucu), 5. Belçika/1951 (Kurucu),
6. Hollanda/1951 (Kurucu), 7. Almanya/1951 (Kurucu), 8. Çek Cumhuriyeti/2004, 9. Avusturya/1995, 10. Slovenya/2004,
11. Hırvatistan/2013, 12. Macaristan/2004, 13. Slovakya/2004, 14. Polonya /2004,15. Romanya/2007, 16. Bulgaristan/2007,
17. Yunanistan/1981, 18. Danimarka/1973, 19. İrlanda/1973, 20. Birleşik Krallık/1973, 21. İsveç/1995, 22. Finlandiya/1995,
23. Estonya/2004, 24. Letonya/2004, 25. Litvanya/2004

4. Araştır-Öğren-Eşleştir

	Mona Lisa	İtalya	Leonardo da Vinci
	David	İtalya	Michelangelo
	Düşünen Adam	Fransa	Rodin
	Guernica	İspanya	Pablo Picasso

5. Araştır-Öğren-Eşleştir

	El Hamra Saray	Üye (1984)		Brandenburg Kapısı	Üye (kurucu)
	Louvre Müzesi	Üye (kurucu)		Charles Köprüsü	Üye (2004)
	Kolezyum	Üye (kurucu)		Mostar Köprüsü	Potansiyel Aday
	Zafer Takı	Üye (kurucu)		Akropolis	Üye (1981)
	Big Ben	Üye (1973)			

Kaynaklar ve Okuma Önerileri

Kitaplar

- 20 Soruda Avrupa Birliği Hedefi ve Günlük Yaşantımıza Etkileri, AB Bakanlığı, <www.ab.gov.tr>
- Avrupa Birliği Terimleri Sözlüğü (İngilizce-Türkçe), ABGS, 2009.
- Aykut Çelebi, *Avrupa: Halkların Siyasal Birliği*, Metis Yayıncılık, 2002.
- Baskın Oran (editör), *Türk Dış Politikası, I-II ve III. Ciltler*, İletişim Yayınları, 2015.
- Belgin Akçay ve İlke Göçmen (editörler), *Avrupa Birliği: Tarihçe, Teoriler, Kurumlar ve Politikalar*, 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2016.
- Belgin Akçay, Sevilay Kahraman ve Sanem Baykal, *Avrupa Birliği'nin Güncel Sorunları ve Gelişmeler*, Seçkin Yayıncılık, 2008.
- Beril Dedeoğlu, *Dünden Bugüne Avrupa Birliği*, Boyut Yayınları, 2005.
- Çağrı Erhan ve Deniz Senemoğlu (editörler), *Avrupa Birliği Politikaları*, İmaj Yayıncılık, 2011.
- Erdem Denk (editör), *Basında Türkiye-AB İlişkilerinin 50 Yılı, 4 Cilt*, ATAUM Yayınları, 2011.
- Erol Manisalı, *Ortak Pazar'dan Avrupa Birliği'ne*, Cumhuriyet Kitapları, 2009.
- F. H. Burak Erdenir, *Avrupa Kimliği*, Alfa Yayıncılık, 2010.
- Funda Keskin Ata, *Avrupa Birliği ve İnsan Hakları*, Siyasal Kitabevi, 2013.
- Kamuran Reçber, *Avrupa Birliği Kurumları Hukuku ve Temel Metinler*, Alfa Aktüel Yayınları, 2010.
- S. Rıdvan Karluk, *Avrupa Birliği: Kuruluşu, Gelişmesi, Genişlemesi, Kurumları*, Beta Yayınları, 2014.
- Sanem Baykal ve İlke Göçmen, *Avrupa Birliği Kurumsal Hukuku*, Seçkin Yayıncılık, 2016.

Web Siteleri

- Avrupa Birliği: www.europa.eu
- Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı: www.ab.gov.tr
- Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu: www.avrupa.info.tr
- Milli Eğitim Bakanlığı AB'yi Öğreniyorum Projesi: www.abiyogren.meb.gov.tr

Bülten

- ATAUM E-Bülten: www.ataum.ankara.edu.tr/ebulten

Üyelik	Bayrak/Ülke	Başkent	1 Ocak 2015 itibarıyla Nüfus ve AB içindeki oranı (Eurostat verileri)	Resmi Dil(ler)	Para Birimi	Kişi Başı Gelir (Satın Alma Gücü) (Avro, 2015 Eurostat verileri)	Yönetim Biçimi
Kurucu (1951)	 Almanya	Berlin	81.2 milyon (% 16)	Almanca	Euro	35.9	Parlamerter Demokrasi
	 Belçika	Brüksel	11.2 milyon (% 2.2)	Felemenkçe Fransızca Almanca	Euro	33.7	Anayasal (Parlamerter) Monarşi
	 Fransa	Paris	66.3 milyon (% 13.1)	Fransızca	Euro	30.3	Yarı Başkanlık
	 Lüksemburg	Lüksemburg	563 bin (% 0.1)	Fransızca Almanca Lüksemburgca	Euro	77.8	Anayasal (Parlamerter) Monarşi
	 Hollanda	Amsterdam	16.9 milyon (% 3.3)	Felemenkçe	Euro	36.8	Anayasal (Parlamerter) Monarşi
	 İtalya	Roma	60.8 milyon (% 12)	İtalyanca	Euro	27.4	Parlamerter Demokrasi
1973	 Birleşik Krallık	Londra	64.7 milyon (% 12.7)	İngilizce	Pound sterlin	31.6	Anayasal (Parlamerter) Monarşi
	 Danimarka	Kopenhag	5.6 milyon (%1.1)	Danca	Kron	35.5	Anayasal (Parlamerter) Monarşi
	 İrlanda	Dublin	4.6 milyon (% 0.9)	İrlandaca İngilizce	Euro	49.6	Parlamerter Demokrasi
1981	 Yunanistan	Atina	10.8 milyon (% 2.1)	Yunanca	Euro	20.3	Parlamerter Demokrasi
1986	 İspanya	Madrid	46.4 milyon (% 9.1)	İspanyolca	Euro	26.3	Anayasal (Parlamerter) Monarşi
	 Portekiz	Lizbon	10.3 milyon (% 2)	Portekizce	Euro	22.2	Yarı Başkanlık
1995	 Avusturya	Viyana	8.5 milyon (% 1.7)	Almanca	Euro	36.6	Parlamerter Demokrasi
	 Finlandiya	Helsinki	5.4 milyon (% 1.1)	Fince İsveççe	Euro	31.2	Parlamerter Demokrasi
	 İsveç	Stockholm	9.7 milyon (% 1.9)	İsveççe	Kron	35.4	Anayasal (Parlamerter) Monarşi
2004	 Çek Cumhuriyeti (Çekya)	Prag	10.5 milyon (% 2.1)	Çekçe	Koruna	25	Parlamerter Demokrasi
	 Estonya	Tallinn	1.3 milyon (% 0.3)	Estonca	Euro	21.4	Parlamerter Demokrasi
	 GKRY	Lefkoşa	847 bin (% 0.2)	Yunanca Türkçe	Euro	23.3	Başkanlık
	 Letonya	Riga	1.9 milyon (% 0.4)	Letonca/Letçe	Euro	18.5	Parlamerter Demokrasi
	 Litvanya	Vilnius	2.9 milyon (% 0.6)	Litvanca	Euro	21.1	Yarı Başkanlık
	 Macaristan	Budapeşte	9.8 milyon (% 1.9)	Macarca	Forint	19.5	Parlamerter Demokrasi
	 Malta	Valletta	429 bin (% 0.1)	Maltaca İngilizce	Euro	25.5	Parlamerter Demokrasi
	 Polonya	Varşova	38 milyon (% 7.5)	Lehçe	Zloti	19.7	Parlamerter Demokrasi
	 Slovakya	Bratislava	5.4 milyon (% 1.1)	Slovakça	Euro	22	Parlamerter Demokrasi
	 Slovenya	Ljubljana	2 milyon (% 0.4)	Slovence	Euro	23.7	Parlamerter Demokrasi
2007	 Bulgaristan	Sofya	7.2 milyon (% 1.4)	Bulgarca	Lev	13.3	Parlamerter Demokrasi
	 Romanya	Bükreş	19.8 milyon (% 3.9)	Rumence	Ley	16.3	Yarı Başkanlık
2013	 Hırvatistan	Zagreb	4.2 milyon (% 0.8)	Hırvatça	Kuna	16.7	Parlamerter Demokrasi

abyiogren.meb.gov.tr